

SÖDUR

13. JUUNI. 1931. A

PLUTTEIN

SOJAASJANN 023
DUSE AJAKIRI 24

Alati

TALLINN, Pikk 25. Tel.: (2)19-43.

**Esimese järgu
jalanõude kauplus.**

Alati värsked moeuudised.

Mõõdukad hinnad.

Eeskujulik teenimine.

A.-S. Järvakandi tehased

METSATÖÖSTUS: saeveskid, kuivatised, kastivabrik.

JÄRVAKANDI KLAASIVABRIK: aknaklaas, lavaklaas, spetsiaalklaas

**Katke spetsiaalklaasist klaastahvliga, mille
ääred nüristatud, oma köögiriulid või lauad.**

KLAASKATE kaitseb
KLAASKATE on vastupidav
KLAASKATE on hõlbus puhastada
KLAASKATE tagab alalist puhtust
KLAASKATE on ilus

Laske omale valmistada lähemas klaasilihvimistöokojas laua- või riulikate

JÄRVAKANDI KLAASIVABRIKU

spetsiaalklaasist ja Teie peatselt veendute selle praktilikuses.

Suvise riigikaitselise õppuse puhul kesk- ja kutsekoolides.

A. Traksmann.

Juba neljandat korda koguvad meie kesk- ja kutsekoolide meesõpilased suviste riigikaitselistele õppustele. Töö, mis veel mõni aasta tagasi näis uudisena nii meile, kaitseväelastele, kui meie seltskonnale, on juba kujunemas harilikuks nähteks, mis nagu ei äratagi enam laiemat tähelepanu. See on parimaks tõenduseks, et uus õppeala, mille vastu paljudes ringkondades alul tunti suurt umbusaldust, on võitnud endale „kodaniku õiguse“ ja koha meie noorsoo üldises kasvatusesüsteemis. Käidud tee on olnud mõneski suhtes okkiline ja kare. Kõik see on teada vaid lähematele tegelastele, kuna laiemates ringkondades üldine mulje, kahtlemata, on niisugune, et uue töö levinemine ja kohanemine on sündinud libedasti, suuremate raskusteta ja arusaamatusteta. Selle põhjuseks on asjaolu, et riigikaitselist õppust koolides kannavad eks suure elulist ideed:

- 1) eluline tarvidus selle õppuse järele meie oludes,
- 2) meie haritud noorsoo huvi selle töö vastu.

Kantud neist aadetest, riigikaitseline õppus tõesti raskusteta on leidnud tee meie noorsoo südamesse, äratades seal rõõmuja rahuldusetunnet, luues klassides ja spordiplatsidel aktiivsuse, liikuvuse ja positiivse töömeeleolu.

Kuid tegelased, kes nelja aasta jooksul on olnud selle töö algatajaks ja teostajaks, on teda võtnud algusest peale suurima tõsidusega ja ettevaatlikkusega. Seda täiesti põhjendatult. Sest riigikaitselisel õppusel selle süsteemi juures, nagu teda teostame meie, on tundelike koha, mis väiksemagi hooletuse juures võivad anda negatiivseid tulemusi. Neist olgu nimetatud kaks:

- 1) talvistel õppustel — väga väikene instruktorite arv võrreldes väga suure õpilaste massiga, ühenduses nõrga õppetöö kontrollimise aparaadiga;

- 2) suvistel õppustel — suur ajutiste instruktorite kaader meie kaitseväe veel mitte küpsete juhtide hulgast, kusjuures töö peab olema väga intensiivne ja täppis oma tulemustelt.

On selge, et neis tingimustes töö tagajärjed olenevad: talvel — peamiselt alaliste instruktorite väärtusest, suvel — ajutiste instruktorite ettevalmistusest ja oskusest. Peame üles seadma põhinõude: koolidesse alaliseks instruktoriks võib olla ainult väga hea tööjõud! Töö koolides ei sünni ülemuse otsese kontrolli all; seal puudub ülemus selle sõna kaitsevälises mõttes. Ka ei ole instruktor ülemuseks oma õpilastele, sest tal puudub distsiplinaarne võim. See asjaolu loob koolitöös riigikaitselise õppuse alal sootu teissuguse õhkkonna, kui see on valitsemas kaitseväes. Töö koolis instruktorina nõuab noorelt juhilt ülimal määral iseseisvat kohusetunnet, suurt idealismi ja püüet iga järgmise tunniga saavutada ikka paremaid tagajärgi. Meie töö edu koolides on rajatud ainult õpilaste huvile selle töö vastu, mida peame äratama ja alal hoidma igal tingimusel. Õnneks, instruktorite hulgas seni on leidunud rohkesti neid, kes selliselt on püüdnud täita oma ülesandeid. Kuid, kahjuks, siiski mitte kõik tunnid pole olnud niisugused, nagu nad oleksid pidanud olema. Kui töö üldiselt on olnud rahuldav, paiguti hea, siis ometi oleks võidud teda teha veel paremini.

Sama võib öelda õppetöö kohta ka möödunud 1930./31. õppeaastal. Talveperioodil sel õppeaastal võidi asuda töö järjekindlana kontrolli teostamisele, sest Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi juures asus sel alal tööle eriline koolinõunik-ohvitser, kes sinna komandeeritud Kaitseministeeriumist. Koolid täienesid rea uute õppevahenditega, mille nimestik on juba kasva-

Pilte koolinoorsoo suvistelt riigikaitseleistel õppustelt Tallinnas, 1931. a.

itud õige pikaks. Mõne päeva eest lõppenud suvine õppeperiood möödus hariliku intensiivse töö tähe all juba kujunenud kavade ja korra alusel. Tööks kaitseväe osad andsid meie käsutusse suure hulga oma tööjõust, vajalikud õppeplatsid, õppeväljad ja abinõud. Eriti mõjuv möödunud töös oli Kaitseväe ühendatud õppeasutiste kaasabi, milleta suviste õppuste läbiviimine praegusel kujul vaevalt oleks olnud üldse mõeldav. Vaatamata sellele, et suvel töötavad koolidega ajutised instruktorid, keda õpilased hoopiski ei tunne, viimaste suhtumine töösse kandis endiselt tõsise huvi ja armastuse iseloomu.

Meie kohus on seda huvi noortes riigikaitseleise õppuse vastu mitte ainult alal hoida, vaid ka edasi arendada ja süvendada. Meie kaitseväe osad, eriti lennuvägi, auto-tankide, pioneri, side ja suur-tükiväe üksused, on saanud igal aastal rohkearvuliste ekskursionide esemeks. Näitame meile külla tulnud noortele alati parimat, mida suudame pakkuda. Neil ekskursionidel luuakse esimene kontakt väeosa-dega ja väeliikidega, millel võib olla määrav tähtsus noore suhtumisele tulevikus kaitseväeteenistusse.

Koolides tehtava õppetöö süvendamise eesmärgiga Kaitseministeerium, kokkuleppel Hariduse- ja sotsiaalministeeriumiga, käesoleval suvel korraldab lühiajalised sõjalise õppuse instruktorite kursused. Need kursused on kordamiskursusteks praegustele instruktoritele. Ühtlasi sinna komandeeritakse soovijaid nende ohvitseride hulgast, kes käesoleval aastal lõpetasid ülikooli juures kehalise kasvatusse instituudi. Töö kursustel kujuneb pinevaks, sest muude küsimuste hulgas instruktorid peavad andma siin, igaüks temale määratud erialal, lõpliku kuju „Riigikaitseleise õppuse käsiraamatule“, mille koostamisele asuti juba möödunud sügisel. Nimetatud õpperaamatu järele tuntake koolides suurt puudust, mille all muidugi kannatab töö edukus. Kas või esialgselt keskpärase, kuid mingi õpperaamatu peame viibimata andma noortele, mis võiks olla aluseks meie tulevases töös. Jääb soovida, et kõigil tegelastel jatkaks küllalt jõudu ja head tahtmist nimetatud käsiraamatu koostamisel ja redigeerimisel. Noorte tänu sellele tööle eest on neile ette kindlustatud!

Kui siiski võsa varjab metsa.

K. L. vastus oponent O. Sternbeck'ile. *)

IV.

Minu oponenti edaspidine kirjutis kujuneb laskeasjanduse mõnede põhimõtete selgestegemiseks iseenele, vaidlemiseks iseendaga. Keegi laskeõpetuse ja laskevõistluste süsteemi arvustajaist ei ole andnud põhjust selleks pikaks seletamiseks, mis ometi midagi ei selgita. Ei oleks põhjust sõnavõtmiseks, kui oleksid ära jäänud sagedased torked minu aadressil.

Kui eespool lugupeetud O. S. leidis minu ettepanekuis ühekülgse tundemärke, siis siin ta räägib juba vastupidist. Ta leiab, et ma arvatavasti toetan lahinglaskmist mitmekesistest asenditest. Aga enne laskma hakkamist mitmekesistest asenditest on tarvis anda sõdurile kindel eelkool laskmises kolmest põhiasendist. Selleks on tarvilik kindel drill ja punktilaskmine. Umbes sellele baseeruvad oponenti väited.

Olen täiesti nõus O. S. väidetega, sest õppetöös tunnustan ma täielikult järjekindluse põhimõtet. Ja seepärast ei hakka meie pihta mitte lahinglaskmisega, ei drilli ka kohe alguses kiirust võtetes, vaid algame õppelaskmisega, drillime kiirust järk-järgult. Õppelaskmine on eelkool, harjutuskool, ja sellele järgneb kasutuslaskmine näol. Nii olen ka mina aru saanud asjast. Siin ei taha ma jällegi tõmmata kindlat vahet ja luua „sesoone“, vaid õppelaskmist tuleb toimetada ka lahinglaskmiste vahel, mõlemad laskmised peavad vahelduma. Põhimõte seesama, millest räägib L. E. Et neist nõuetest meil kinni ei peeta, et meil olude sunnil on välja kujunenud hoopis teine kord, vaat' selle korra vastu ma kirjutasingi. Ja need „sundivad olud“ on meile samuti teada, need on meie laskevõistlused. **Peasjalikult üleriiklikkude laskevõistluste tõttu õppe- ehk punktilaskmine kolmest põhiasendist on meil kujunenud täiesti omaette asjaks, erialaks, mis domineerib laskeasjanduses kogu sõduri teenistuse kestel. Seevastu kasutuslaskmine näol jääb varju, jääb hoopis tahaplaanile.** Samuti jäävad varju ka muud väga tähtsad alad laskmises, näit. näpslaskmine, laskmine eriasenditest jne. Nende alade elustamist nõudiski minu ettepanek. Samuti nõudsin ma terve

sõdurkonna ühtlast väljaõpetamist, mitte ainult paremate meeste drillimist vähem- edasijõudvate kulul.

Et meeste õpetamisel peame arvestama kogu massi ettevalmistamist võrdlemisi lühikese ajaga ja piiratud kaadri juures, siis peame mingi muudatuse senises korras ette võtma. See oli minu arvamine. Minu oponent näib tõendavat vastupidist, s. o. — endine kord on hea, siinsetest nõuetest ei saa midagi kärpida.

„Tee heale lahinglaskmisele viib ainult väga hea punktilaskmise kaudu“ — nii ütleb O. S. See on õige tee — ütlen mina. Seda tõde ei maksa minna otsima Ameerikast. Aga siitpeale, kust see tee muutub ainuüksi tammutavaks punktilaskmise teeks, ta muutub vääraks, ta muutub mingiks nõiaringsiks, kus kaotame igasuguse mõistliku sihi. Sihitu tammumine kohal toob kasu asemel ainult kahju. Kas ei muutunud samasuguseks nõiaringsiks rividriil mõnes suurriigi sõjaväes enne Maailmasõda. Kas seal ei räägitud samuti käsu ja võtete reflektorrest täitmisest, kas seal ei räägitud küllalt muštri kasvatavast mõjust sõdurkonnale. Sõda oma raudse karmusega näitas, et need põhimõtted olid valed, et rahuaegne tammumine nõiaringsis oli inimesed pimes-tanud. Ometi minu oponent pooldab seda tammumist, ta näeb kolmeasendi-laskmises samuti kasvatuslikku mõju, drilliga taotleb refleksi.

Kõigil on päevaselge, et rahuajal on võimatu kujundada õppeväljadel lahinglaskmisel tõelist lahinguolukorda täiel määral. Puuvaenlane ei kujuta kaugeltki tõelist vastast lahingus. Sellele vaatamata rahuaegne lahinglaskmine on tegelikule sõjale siiski palju lähedam, kui laskmine „normaalide“ pihta. Lahinglaskmisel sõdur vähemalt harjub vaatlema, leidma ilmutat või peidetud vastast, otsustama ja tulistama iseseisvalt. Kõik see jääb tegemata punktilaskmisel. Vaatamata sellele, et me ei suuda pakkuda küllalt tõetruud pilti lahingust, on see pilt siiski selgem sõdurile, kui ainult seletamised tema tuletagejäredest „normaalidel“ lahingumärkide suhtes (L. E. muud. § 87).

Et meil seejuures ei ole võimalik kokku seada laskeharjutuste programmi, milles

*) Vaata „Sõdur“ nr. 21/22 s. a.

oleksid teostatud kõik tõelist lahingulist laskmist iseloomustavad olud ja tingimused, on ka selge. Kuid seda ei ole tarviski, aitab sellest, kui sõdurile näitame ainult tüübilisemad tegevused ja olukorrad. Täiesti analoogiliselt sellele, nagu ei ole olemas täiuslikku programmi igaks lahinguolukorrale taktikalistel harjutustel. Siiski neil õppustel tüübilisemate harjutustega anname sõduritele ja meie noorematele juhtidele vähemalt umbkaudse pildi teatavaist sagedamini ettetulevaist olukordadest.

*

Püssituli olgu täppis, — selle vastu pole keegi vaielnud. On lapselegi selge, et kuulile on tõesti ükskõik, kas ta läbibast kümneringilise või lahingumärgi laua. Kuid ei ole ükskõik laskurile, kas sihtida ühte või teise märki. Kui sõdur kogu aeg on lasknud õppemärklaua pihta ja korraga peab hakkama laskma kaitsevõrtilist lahingukuju, siis ta viimast ei leia üleski, sest ta pole harjunud vaatlema. Teiseks ta ei tea, kuhu sihtida. Senistel laskmistel ta võttis „musta kirbu peale“, nüüd aga musta ei olegi enam olemas. Igapäevased katsed on näidanud, et ka parim punktilaskja sel juhul osutub abituks kütiks. Neid abituid kätte kasvatame oma praeguse „süsteemiga“ igal aastal.

Mis puutub sellesse, et kindel usk oma relva võimetesse tõstab sõduri moraali lahingus, siis on see seletamatagi selge. Selle vastu pole vist keegi vaielnudki. Seepärast toonitasingi, et õpetame sõdurile hästi kätte need asendid, õpetame teda tuld andma neist asendeist, mis esinevad sõjas kõige enam. Need asendid minu veendumuse järele on laskmine lamades käelt ja toetatud püssiga. Seda veenet O. S. kirjutised on minus enim kõvendanud kui nõrgendanud. Et neid asendeid on sõdurile kergem ära õpetada lühikesel teenistuseajakeskel, et peaaesjalikult neist asendeist ta laseb lahingus, et tuli neist asendeist on kõige täpsam ja tabavam, siis sellega just sisendame sõdurile seda, et ta vaatab oma relvale kui tõsisele abinõule vastase surmamiseks. Püsti ja põlvelt asendite drillimisega saame kätte just vastupidist: me rõhutame nende asendite tähtsust, kuid sõdur tunneb, et ta relv neis asendeis pole küllalt tabav. Neis asendeis ei ole kindel isegi ükski kaadritelaskur — veel vähem võib seda siis

nõuda sõdurilt. Sõdur, vaatamata intensiivsele drillile, ei suuda isegi teenistuseaja lõpuks välja jõuda nii kaugemale, et ta võiks ennast lugeda kindlaks märkide tabajaks neist asendeist.

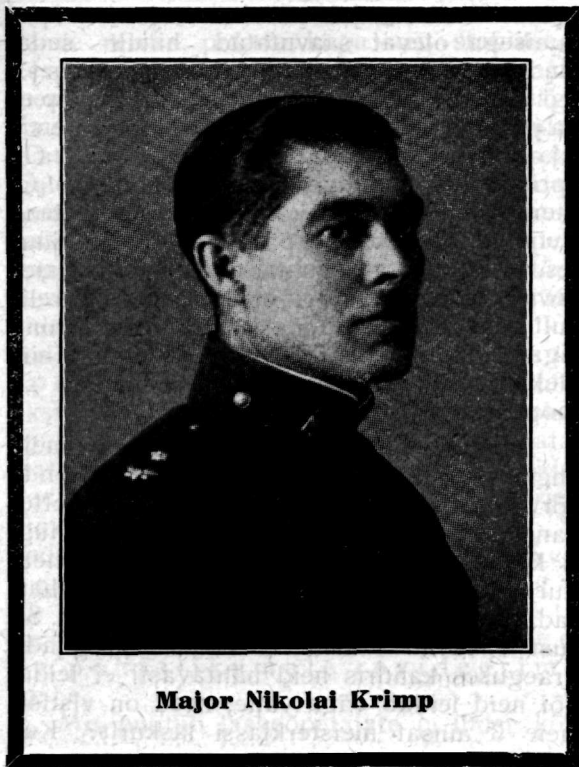
Kui see on nii väljaõppinud ajateenijaga, mida peame siis ütleva mehe kohta, kes aasta, paari, või veel kauema aja jooksul pole kätte võtnud püssi. Kas saab niisuguse mehe juures olla juttu mingist täpsast töövõttest laskmises asendist käelt, kas ta täidab refleksigi mõjul veel midagi sellest, mis talle õpetati? Juba teenistuseajast jäänud kogemuste põhjal tal on ebakindluse tunne laskmisel püsti käelt. Igasuguse teooriaga, igasuguse refleksita ta lahingus hakkab kasutama laskmist toelt või äärmisel juhul lamades käelt, sest niiviisi ta veel usaldab oma relva, neis asendeis ta tunneb end relva üle paremini valitsevat.

Igapäevase tegeliku elu kogemused näitavad, et asend püsti käelt ja põlvelt ei sisenda sõdurisse küllalt usku oma relva tulevõimetesse, vaatamata ka kõige suuremale laskeõpetaja püütele. Nende asendite vastu jääb laskuril (ka meie meistritel) alati umbusaldus, ta usaldab oma relva ainult kindlamatest asenditest laskmisel. Ja kui puudub usaldus asendisse eneses, siis võib see röövida ka usalduse relvasse. Nii muutub laskeõpe aegaraiskavaks, sõdurit valdab tüdimus tühja töö pärast, mis on suurim moraali õõnestaja ja lodevuse tekitaja sõjaväes.

Kui tahame jääda truuks põhimõttele, et laskmine peab taotlema kasvatuslikku elementi, et laskmine tõstaks sõduri usku relva tõhukusse, siis selleks õige tee on ikkagi see, millega esinesin oma ettepanekus. Seepärast teostame täpsat laskmist peaaesjalikult neist asendeist, mis on sõdurile kõige enam vajalikud, mis temas kindlustavad moraali ja suurendavad ta julgeoleku tunnet lahingus.

Püstilaskmise õigustamiseks toob O. Sternbeck näiteid end. vene, ameerika ja prantsuse eeskirjadest. Kui end. vene eeskirjas nõuti püstilaskmist, siis täpsalt sama „kasvatusliku elemendi“ saavutamiseks, nagu drilliti riviõppust hommikust õhtuni. Kuhu jõuti selle kasvatuses, on teada. Sõjas püsti käelt lasti küll väga harva. Vaatamata kolmeaastasele teenistusele ei olnud seda nähtavasti siiski küllalt ära õpitud. Kui ameerika eeskirja nõuab kuni 200 yardini ainult püstilaskmist, siis on see nende asi. Ameerikas sünnivad kõiksugu imeasjad ja neid meile üle tuua, sellega me kedagi ei üllata. Ül-

Major Nikolai Krimp †

Major Nikolai Krimp

15. mail s. a. suri Kaitseväe keskhaiglas kopsu- ja kurgutiisikusse major Nikolai Krimp.

Major Krimp sündis 20. mail 1887. a., pärit Tartumaalt Palupera vallast. Pärast Pihkva reaalkooli lõpetamist astus ta 1908. a. vabatahtlikuna sõjaväeteenistusse 93. Irkutski jal. polku. Seal komandeeriti ta 1. sept. 1909. a. Vladimiri sõjakooli, millise lõpetas alamleitnandina 6. aug. 1911. a. Määrati teenistusse 11. Siberi kütipolku. Maailmasõja ajal viibis kauemat aega eesliinil ja võttis osa mitmest lahingust, saades haavata 25. VII. 15. a. Pärast paranemist sõitis jälle tagasi rindele.

1916. a. sügisel komandeeriti alamkapten Krimp Kindralstaabi akadeemia lühendatud kursustele, millised lõpetas jaanuaris 1917. Hiljem teenis operatiiv-adjutandi kohusetäitjana 3. Siberi kütidiviisi ja 18. Siberi kütidiviisi staabis kuni 8. septembrini 1917. a., mil arstliku komisjoni otsusel tervisparanduslikule puhkusele lubati. Vene kodusõja keerises võttis osa enamlastevastastest võitlustest Siberis, kuni aprillis 1920. a. enamlaste kätte vangi langes. Omas end. Vene väest P. Stanislause ordu II ja III ning P. Anna ordu II, III ja IV järgu aumärgid.

Eestisse jõudis novembris 1920. a. ja määrati teenistusse Kindralstaabi Valitsuse vanemaks käskudetäitjaks ohvitseriks. Nimetati sama aasta 20. detsembrist Sõjakooli alaliseväe ohvitseride kursuste ülema abiks, kus teenis kuni 5. veebruarini 1922. a., mil omal soovil tegevast kaitseväeteenistusest lahkus. Aasta hiljem astus uuesti tegevteenistusse Kindralstaabi käskudetäitja ohvitserina. 15. märtsist 1924. a. kuni 25. novembrini 1925. a. teenis Kindralstaabi I ja V osakonna ülema abi k. t. ja üldosakonna käskudetäitja vanemohvitserina. 1929. a. kevadest kuni surmani teenis Kv. staabi IV osakonna juure kuuluvas ohvitseride reservis. Majoriks ülendatud 28. nov. 1924. a.

Teenistusest vaba aega kasutas hariduse täiendamiseks, õppides õigusteadust Tartu ülikoolis.

Lahkunut jäid leinama lesk alaealise pojaga. 19. mail sängitati kadunu viimsele puhkusele.

Olgu Sul kerge puhata kodumaa mullas!

E. M.

lataksime vast veel siis, kui hakkaksime ka k. k. püsti käelt laskma. Ameeriklased seda veel ei tee, vaid lasevad püsti ainult automaadist.

Mis puutub prantsuse laske-eeskirja, siis vastandina O. S. tõendusele ei leia siit eeskjuju. Prantsuse 1926. a. L. E. näeb ette 6 harjutust lähedale distantsile, s. o. 30 m peale, ja siin on laskmised kõik toetatud püssiga peale viimase harjutuse, mis lastakse lamades. Järgmisest 6 harjutusest (7—12) sünnib 8. harjutus põlvelt 100 m peale, 11. harjutus põlvelt 400 m

peale ja ainult üks, s. o. viimane harjutus on ette nähtud püsti 100 m peale. Ülejäänud kolm harjutust sünnivad laskmisega toelt või lamades. See ga ainult üks viimane harjutus püsti käelt. See laskekool oli prantslastel ette nähtud sõduri poolteiseaastaseks ettevalmistamiseks. Ei ole andmeid praeguse üheaastase teenistuse kohta, kuid usun, et need nõuded ei või olla suuremad.

Meile eeskjujaks ma ei taha ühtegi neist süsteemidest, vaid peatusin neil seepärast, et oponent püüdis selgeks teha, nagu oleks

igalpool püstiasendi nõue õige tugev. Ühtegi süsteemi ei saa kopeerida pimedast peast ja meile ümber istutada, sest olud ei ole maailmas kaugeltki ühesugused.

Meie võime ju nõuda ajateenijalt korrektset laskmist toetamata püssiga 200 m peale. Kuid, nagu väitsin eespool, see nõue ei ole lahinguliselt põhjendatud. Tegelikult elu kogemused näitavad, et saavutatavad tagajärjed ei kaalu kaugeltki üles selle peale kulutatud aega ja energiat. Positiivsete tagajärgede asemel see „kasvatulik element“ kahtlemata annab negatiivseid tulemusi.

V.

Seni lasketulemustest meie jalaväes olin heas arvamus. Kuid O. Sternbeck'ilt toodud rikkalikkudest arvulistest andmetest ja tema poolt tehtud kokkuvõtetest selgub kurb pilt. Selgub, et meie viimase kolme aasta jooksul peaaegu püsime ühel ja samal tasapinnal, et ei ole juttugi edasijõudmisest, et üldine tasapind oli ja on ka praegu nõrk. Kolm aastat püsivat tööd, kolm aastat laskemoona, energia ja materjalset kulu, kuid üldine nõrkade protsent on jäänud umbes samaks, nagu see oli 1927. aastal. Kui nende viimaste aastate jooksul siiski midagi on paranenud, siis ainult esindusmeeskonna parema osa tagajärjed. Seega uus võistlusesüsteem ei ole suutnud viga parandada, ei ole suutnud tõsta üldist meeskonna lasketasapinda. Nagu see oli nõrk, nii on ta selleks jäänud. Kas lugupeetud O. Sternbeck ise ka aimab, et kõige sellega on kõige paremini tõestatud see ideeline pankrott, ummik, kuhu oleme sattunud. Nüüd tõuseb tahtmatult küsimus, miks sallitakse seda pankrotti, miks ei likvideerita seda kogu aeg aina kahjuga töötavat ettevõtet või miks ei värskendata seda süsteemist uute ideedega. On tundmus, et juba ammugi oleks olnud aeg hakata juurdlema küsimuse kallal, milles siis seisab viga, kuidas kõrvaldada puudusi. Ei ole ju mõtet teha tööd, mis ei anna tulemusi, ega raisata kallist aega asjale, millel puuduvad positiivsed tagajärjed.

Eelmises kirjutises püüdsin näidata, et lasketasapinna nõrkus on olnud peaaesjalikult meil maksvast laskesüsteemist. Minu oponent veeretab kõik süü laskeõpetajale. Seega esitatud küsimuse analüüsi kohta valitseb kaks vastupidist arvamust. Mõlemad oleme avaldanud oma vaated avalikult. Minu oponent veeretab kogu süü täie koormana laskeõpetaja õlgadele, öeldes: laskeõpetaja

ei oska ega viitsi mehi õpetada, äratada huvi laskeküsimuse vastu õpilasis, õpetab lohakalt, raiskab aega, ei sea relvi korda jne. Võistluserajale toodud laskurite õpetamisega olevat saavutatud ainult seda, „mis hea ja aktiivne ise asja põhjalikult tundja laskeõpetaja võib saavutada lühikese ajaga ja väikese vaevaga.“ On üpris huvitav kuulda neid süüdistusi O. Sternbeck'ilt. Kuid kohapealsed kõrgemad rivijuhid, kes ise iga päev on õppetöö juures, oma alluvate kohta niisugust mahategevast atestatsiooni ei ole andnud. Järelikult süü peab leiduma mujal. Kui rong vigase sõiduplaani järele kraavi lendab, siis oleks ilmselt ekslik hakata süüdistama — roopaseadjat.

Puuduse põhjusi ma näen just meie ühekülgises ideelises „plaanis“. Nende kõrvaldamiseks olen teinud vastavad ettepanekud. Oponent leiab, et need kuhugi ei kõlba. Praegune süsteem olevat hea. Kui praegune süsteem on hea, juhid halvavad, siis õelgu ometi lugupeetud O. S., kust peavad tulema need imetegijad? Praeguses kaadris neid nähtavasti ei leidu. Või neid leidub väga vähe, need on vististi meie 3 ainsat meisterklassi laskurit? Kus seisab siis viga, et neid juurde ei tule, miks ei õpetata veel teisi juurde? Miks ei anna meile „meistreid“ õppeasutised?

Kandvam osa meie kaadrist on läbi teinud patülide ja kompülide täienduskursused, üleajateenijad omas enamikus on lõpetanud allohvitseride kooli. Laskeõpe allohvitseride koolis ja ohvitseride täienduskursustel on pandud eeskujulikult. Seal seda ala õpetab isik, kel omal alal peaksid olema vastuvaidlematud võimed. Eelmisest peaksime siis järeldama vähemalt sedagi, et mees, kes on lõpetanud allohvitseride kooli mitte just väga lühiajalise kursuse, peaks olema laskealal täiesti kodus, peaks olema korralik laskja ja õpetaja. Kuid ükski neist lõpetajaist ei ole vist veel seni laskmises küündinud „meistripaberiteni“. On olnud küll nii, et mees, kes laskis hästi väeosas, laseb hästi kursustel ja sealt tulles. Nõrk laskur on jäänud selleks ka pärast kursuste lõpetamist. Seega ei saa kuidagi tõendada, et laskmist saab hea laskur-laskeõpetaja õpetada „lühikese ajaga“ ja „väikese vaevaga“. Kui see on õige kaadri kohta, mis pärast arvatakse selles suhtes teistes oludes asuvat meie ajateenijaskond.

Üldiselt võin tõendada, et meie kaadril on püüdu ja püsivust, sest selle alaga ol-

lakse ametis ka teenistusest vabal ajal. Kuid aega ja võimalusi sel määral kui tarvis meil ei jätku. Aega ei jätku just selleks, et vajalikel määral mehi drillida ja nende relvad pidada kogu aeg stabiilsed. Eespool mainisin juba kord, et meie ajateenija relvad suuremas enamuses on väga ebastabiilsed ja nõuavad alalist „kohendamist“, ning et kõige suuremaks vaenlaseks igale relvale on lahinguõppused. Kordan seda veel. Andke meie ajateenijale ainult laskmise ülesanded, vabastage ta muudele õppustele minemisest selle relvaga, siis tõusevad ka lasketagajärjed, siis võime rääkida sportimisest laskmises. Nii kaua kui meile seda ei lubata, ei maksa asjata sportida ega aega viita. Juba üksi selle tõttu ei saa meie võrrelda laske-sportlase seisukorda ajateenijaga. Vaatamata sellele me siiski püüame sportida. Seda võime ju püüda. Kuid et tagajärjed jäävad kurbadeks, seda tõendavad O. S. enda tabelid ümberlökkamatult. See peaks meid sundima mõningate põhimõtteliste järelduste tegemisele ja seniste ideede põhjalikumale revideerimisele.

Mis puutub laskeõpetajate ja üldse kõigi rivijuhtide süüdistamisse O. S. poolt, nagu „õpilaste jätmine nende endi hooleks“, „vigade mitteparandamine“, „püüde kõmmutamise kätte saada seda, mida otstarbekohase drilliga kätte saada ei osata“ ja palju muud niisugust, siis jäägu need etteheited autori eriarvamusteks. Kuid imestama paneb asjaolu, et autor kui laskeasjanduse juht meie jalaväes neid puudusi pole seni kõrvaldanud, vaid piirdub nende loetlemisega külmas südamerahus, nagu oleksid need endastmõistetavad, kõrvaldamatud pahed.

Minu kogemused, kordan veel, näitavad just vastupidist ja nimelt seda, et meil laskeasjandust õpetatakse täie kiindumusega, sel alal tehakse tööd enam kui tarvis; kui aga tagajärjed siiski ei ole küllalt meelitavad, siis on siin midagi katki ja ma püsin ka praegu sel arvamusel, et eeskätt on süüdi süsteem.

Olen veendunud, et seda arvamust jagab rõhuv enamik meie rivikaadrist.

VI.

Oma eelmises kirjutises ma väitsin, et laskevõistluste süsteem senisel kujul oli halb. Ühes sellega tegin ka vastava ettepaneku selle parandamiseks. Oponent pi-

kas seletuses tõendab praeguse süsteemi tekkimislugu ja näitab, et selle süsteemi on kujundanud elu ise, kõik eelmised süsteemid on olnud veel halvemad. Eriti palju paksu verd olevat tekitanud 1928. aasta võistlussüsteem, kus võistlema pidid kõik kohalolevad mehed, välja arvatud haiged, rivitud jne. Võistluskomisjonil mitteosavõtjatega olevat olnud mitu korda enam tööd, palju rohkem sekeldusi kui laskevõistluste endiga.

Minu ettepanek oli, et võistluste korraldamine tuleks jätta kohapealse kõrgema riviülema hooleks. Mingit sekeldust ega arusaamatust ei tule ette siis, kui kas või täpsalt samal alusel laskevõistlust korraldab väeosajärg või ka diviisiülema. See pärast peaks olema vastuvõetav minu ettepanek. Seda ettepanekut kaalunud, O. S. leiab, et ei ole sobiv „kodune“ laskevõistluste korraldamine. See viis olevat olnud maksev mõni aasta laskurite liigitamise suhtes, olevat olnud „väga hea oma teenistusliste kolgahuvide rahuldamiseks, kaitseväge väljaõppele oli see aga üpris kahjulik.“ Siit järgneb, et ei kohalik diviisiülema ega ka väeosajärg ei oska ega suuda võistluste korraldada ilma „teenistusliste kolgahuvisid rahuldamata“, vaid seda suudab Vabariigi ainult üks isik. Niisugune arvamus väeosadest meie jalaväge väljaõppe ideeliselt juhilt olgu siinkohal veel kord alla kriipsutatud.

*

Minu eelmises kirjutises oli kolm ettepanekut praeguse laskesüsteemi muutmiseks. Need ettepanekud on saanud „tüseda“ kriitika osaliseks O. Sternbeck'ilt.

Alguses püüdsin võtta kõige heatahtlikumalt minu kirjutisele osaks saanud kriitikat, lootsin sealt leida minu ettepanekute ideelist ümberlökkamist. Seda kahjuks ei järgnenud. Mis järgnes, oli üksikute mõttekildude eksimine sõnade padrikus, mis nähtavasti täielikult on varjamas minu oponenti ettekujutust meie jalaväge väljaõppe tõelistest eesmärkidest ja praegusest tegelikust seisukorrast.

Minu ülesanne oli panna aktiivsemalt liikuma laskeküsimuse mõte kaitseväge. Selle ülesande arvan olevat saavutatud. Nüüd jäägu erapooletutele kolmandatele isikutele teha kõigest sellest vastavad järeldused.

K. L.

Märkmeid ja küsimusi K. L. vastuse puhul.

O. Sternbeck.

I.

Kõige esmalt — paar sõna selle „elulise“ kriitika kohta, millega K. L. tahab ümber lükata minu poolt „Sõduris“ nr. 15/16 toodud „teoreetilist ja ilma vähemagi elulise väärtuseta“ ajakulu arvestust.

K. L. ütleb 165 lasu äralaskmise peale kuluvat aega vähemalt kolm korda rohkem, kui minul näidatud. See teeks välja vähemalt 18 tundi. K. L. siiski pärast lepib 15 tunniga. Kas on nüüd K. L. „elulise“ aritmeetika järel $3 \times 6 = 15$, või on uuemal ajal sõna „vähemalt“ tähendus muutunud?

Seda suurt ajakulu põhjendab K. L. õige pikalt, loetledes terve rea toiminguid, mis vaja on täita ühenduses laskmisega. Loetlemise lõpetanud, jätkab K. L.:

„Oletame nüüd, et mul on jagu — 10 meest, ja sellest korraga tulejoonel lasuvad 2 meest, siis saame laskmise peale miinimum $5 \times 15 = 75$ tundi.“

Siin kerkib minul üles üks väikene, kuid siiski õige eluline küsimus.

Kui 165 lasu äralaskmiseks kulub 15 tundi, siis võtab antud üksikul laskuril viielasuline seeria $15 : 33 = 0,45$ tundi = 27 minutit.

Jagu, kulutades K. L. arvestuse järele 165 lasu peale 75 tundi, kulutab viielasulise seeria peale $75 : 33 = 2,27$ tundi = 2 tundi ja 16 minutit.

Paluksin nüüd K. L.-i vastata küsimusele:

Mis teeb iga viielasulise seeria juures laskur nende 1 tunni ja 49 minuti jooksul, mis ta mitte ei viibi tulejoonel, siiski aga Teie andmetel ära kulutab laskmisele?

Et Teil võimalik ei oleks jälle seda aega katta mingisuguste „eluliste“ kõrvaltoimingute udulooriga, tuletan meelde, et Teie kõik Teie arvates tarvilikud lisatoimingud juba kord kalkuleerisite keskmise laskmiseaja hulka. Mainitud 1 tund 43 minutit tuleks Teil seega täita millegi muuga. Kui Teie siia tahaksite paigutada „asendite viimistlemise“ ja muu drilli, siis tuletan meelde, et Teie selle peale oma arvestuses juba olete eraldi nõudnud tervelt 2 tundi päevas, ja et need ained sellepärast siin tulevad täiesti mängust välja jätta.

Ning ärge katsuge öelda, et aga alati siis ainult 2 meest jaost korraga tulejoo-

nel ei ole. Teie olete kõik oma arvestused rajanud just sellele eeldusele ja sellest välja jõudnud (muu seas ikka minimaalselt!) oma 220 tunni juurde.

Minu arvestuses (30 tundi jaole ja 2,2 minutit üksikule lasule) jääb ka veel igale laskurile sellest ajast, mis jagu kulutab viielasulise seeria peale, tervelt 43 minutit igasugusteks eel- ja järelõppusteks, seletuste saamiseks ja muudeks lisatoiminguteks (vigase püssigi jõuaks mõnikord selle aja jooksul korda seada). Teie aga kalkuleerite esiteks üksiku laskuri laskmiseaja 27 minuti peale, lubades selle aja jooksul ära teha kõik eel-, kõrval- ja järeltoimingud, ja nõuate pärast veel jao laskmise ajal igale laskurile teadmata milleks ligi kaks tundi aega juurde!

Niisuguse „elulise“ matemaatika kaasabil ei ole küll raske kas või terve õppeaeg kalkuleerida puhta punktilaskmise alla.

Möödunud aastate võistluste statistika näitab, et noorteüksused annavad õige suure protsendi täiesti väljakujunenud korralikke punktilaskureid, kelle kallal reameesteüksuses enam vaja pole mingisugust erilist viimistlemise või elementaarse ettevalmistuse tööd teha. Käesoleval aastal näib see protsent veel õige tublisti kasvanud olevat. Huvitav oleks teada, millega need laskurid, sattudes K. L. õpilasteks, täidavad täis oma 2 tundi igapäevast drilli ja veel 1 tund 49 minutit igakord, kui jagu lasseb viielasulist seeriat.

*

Nüüd väikene, kuid väga eluline palve nende igapäevaste kahe drillitunni kohta.

Olen isiklikult küll üksikasjaliste töökavade vastane, lugedes nende kokkuseadmist täiesti asjatuks ajaraiskamiseks. Seekord aga paluksin siiski K. L.-i seada kokku ja avaldada täppis töökava nende kahe tunni peale, mis ta oma õpilastega ütleb igapäev kulutatavat drillile.

Isiklikult mina neid kahte tundi küll ilma tubli logelemise appivõtmata täis täita ei oskaks.

Elementaarsed sihtimisharjutused pukide taga ja kolmnurgad? See töö on tehtud noorteüksuses ja sellega jannata pole mingisugust mõtet. Jääb järele palgepanemine ja sihtimine ühes päästmisega te-

gelikkudest laskeasenditest. Kuid seda teha päev päeva kõrval ikka kaks tundi päevas — see rabaks jalust maha isegi mõne visa laskesportlase. Keskmiselt sõdurilt aga võiks niisugune „pookimine“ ainult riisuda igasuguse huvi ja armastuse laskmise vastu ja äratada temas lõpmatu vastikuse- ning tülgastustunde igasuguse laskerelva vastu.

Ootame seega paljaste väidete asemel konkreetset töökava. Võib olla, on K. L. siiski leiutanud viisi, kuidas neid kahte drillitundi (igapäev kolme kuu jooksul ja noorteüksuses korraliku elementaartrevalmistuse saanud õpilastega!) pluss veel 1 tund 49 minutit iga viielasulise seeria äralaskmise ajal võiks täis täita otstarbekohaselt, huviäratavalt ja õpilase laskevõimeid arendavalt. Sellest töökavast võiksid õpiseid ammutada mitte ainult meie oma parimad laskeõpetajad, vaid ehk kuulsate laskurmaade instruktoridki.

*

Oma esimeses artiklis ütles K. L., et mingisuguse ajateenijate kutse kohta laskeasjandusele olevat pühendatud 50—61% üldisest õppeajast. Lõvi osa (siiski osa) sellest ajast olevat kulutatud asendite drillile ja punktilaskmisele.

Mina saan sellest nii aru, et 50—61% üldisest õppeajast kulutati üldse tervele laskeasjandusele (kuulipildujate materjalosa, tegevusdrill ja klp. laskmised kaasa arvatud). Kolme kuu normaalsetest õppetundidest teeks see välja maksimum 280 tundi.

Oma vastuses minule kalkuleerib K. L. minimaalse aja kulu punktilaskmisele ja asendite drillile 220 tunni peale.

Tahaksin meeleldi teada, kuidas selles väeosas, millest räägib K. L., ülejäänud 60 tunni jooksul jõuti läbi võtta terve kuulipildujate erilise laskeasjanduse kursus. K. k. suhtes langesid võistlusele ettevalmistuse „sesoonid“ ometigi ühte, r. k. mehed ei ole ka kunagi katkestanud oma erialalist tööd ja on, nagu selles isiklikult mitmel ja mitmel korral olen veendunud, oma töö korralikult ära teinud. Muu seas on r. k. kompaniid seni alati andnud ka parimaid punktilaskureid vintpüssidest.

Ning minu sügava veendumuse järel on hea kuulipilduri väljakoolitamine veel palju raskem ülesanne kui keskmise punktilaskuri väljaõpetamine (just viimaseks aga nõuabki K. L. 220 tundi kolme kuu jooksul).

II.

K. L. oma vastuses ütleb kaadripataljonidest tulnud noorte kohta:

„Asendeid on neil täpsalt niisama palju, kui neid endid, ühe sõnaga — igal oma kaasatoodud asend.“

Kas see hea või halb on, seda K. L. otsekohe ei ütle. Sellest, aga, kuidas ta minu poolt toodud näidet asendi põhialuste kätteõpetamise kohta 40 minuti jooksul arvustab ja selle juures rividrilli võtete viimistlemisele viipab, tuleb siiski nagu järeldada, et see K. L.-ile eriliselt ei meeldi.

Et asjas selgus valitseks, siis paluksin lugupeetud K. L.-ilt küll seletust selle kohta, kas tema loeb väärnähteks seda, kui igal laskuril on põhialustes õige, üksikasjades aga täiesti omapärane asend, ja kas ta tõesti asendeid tahab „viimistleda“ nii, nagu viimistletakse rividrilli võtete, välja viilides täiesti ühetaolist täitmist, ilma vähemagi kõrvalekaldumiseta eeskirjalisest võttekirjeldusest.

Seni on küll kõik maailma suurmeistrid laskekunsti alal olnud arvamusel, et laskeasendeid on täpsalt niipalju, kui on maailmas laskureid, ja et see just nii olema peabki. On olemas põhimõtteid, põhialuseid, mille vastu eksida ei tohita, sest et siis lask kindlate looduseseaduste sunnil mitte sinna ei lähe, kuhu seda tahetakse juhtida. Niisugused põhialused on, näiteks, kandvakäe asetamine otse püstloodis püssi alla (kõigis asendites, hoidumine keha ettepoole kallutamisest vabalt käelt laskmisel, pingete ja väänamiste ärahoidmine lihastes, silma asetamine loomulikku otsevaatamise seisuga jne. Üksikasjad aga töötab laskur ise välja täiesti vabalt, oma kehaehituse ja mõnususetunde kohaselt. Ühelgi instruktoril ei ole õigust teda selles takistada või tema asendi üksikasju ümber koolutada oma maitse järel.*) Vaja on ainult teravalt jälgida, et ei kaldutaks eksima põhialuste vastu. Vähem taipavaid laskureid tuleb selles asendiotsimises teataval määral juhtida, suur osa tööst jääb aga ikkagi laskuri enese mõnususetunde hooleks.

Muu seas, asendite põhialused **peavad omandatud ja lõplikult omandatud** olema kohe esimestel õppetundidel. Kui algaja laskur kord harjub töötama vigaselt asendite põhialuste suhtes, siis on teda pärast

*) Vabalt valitud relvadest laskmisel minnakse isegi nii kaugele, et relv (laesäär, pära, päästikute asetus jne.) kohandatakse laskuri asendile, mitte aga ümberpöördukt.

väga raske õieti töötama õpetada, ta on tihti jäädavalt ära rikutud. **Selles tükis peavad noorteüksused neilt nõutud aabitsatöö ära tegema.** Kui nad seda ei tee, siis on see väärnähe, millele tuleb teha järsk lõpp. *)

Kui see töö aga tehtud on, siis seisab terve edaspidine drill peasjalikult ainult laskuri enese iseseisvas ja püüdlikus edasiharjutamises. Ning selleks pole sugugi vaja niisugust lõpmatat voolimist à la rivi-drill, nagu seda nõuab K. L. (144 eritundi pluss veel üle 60 tunni laskmise ajal kõrvalõppusena).

See tooks kasu asemel ainult kahju.

Õpetaja peab oskama mitte ainult antud harjutust juhtida, vaid ka seda harjutust õigel ajal katkestada või lõpetada, kui see enam tagajärgi tunduvalt ei tõsta (V. Jalaväe määrustik I, § 19 p. d).

Eriti teravalt tuleb seda nõuet silmas pidada meie relvastuse ja laskemoona juures.

*

Muu seas ehk seletab K. L. lähemalt, mis tähendab laskeasendite ja päästmisetechnika suhtes „põhimõtete kohandamine tegelikule elule, tervele kaitsevälase teadmiste ja oskuste kompleksile.“

Oi ookeani sügavusi! Seni ikka kohandasime neid asju lihtsatele füüsikaseadustele ja laskuri kehaehitusele. Laskuri närvisüsteemi katsusime kaudselt mõjutada mitmesuguste abinõudega, et saavutada alati ühtlast ja rahulikku töötamist. Nüüd hakkame laskeasendeid ja päästmisetechnikat veel kohandama „tegelikule elule, tervele kaitsevälase teadmiste ja oskuste kompleksile.“

Selleks ei jätku arvatavasti ka kahest tunnist päevas. Hea on veel, et peale K. L. vist ükski tegelik laskur ei tea, kuidas seda kohandamist teostada, niisamuti, nagu seni teadmataks on jäänud, mis omal ajal üks vene „filosoof“ mõtles, kui ta paksus raamatus must valge peal kirja pani: „Politsei on isekohanemise teel endastkohanev kollektiivaat.“

III.

K. L. rõhutab kahel korral, et tema õpilased ei ole iialgi kuulunud ühtegi vabatahtlikku laskurühingusse ja seepärast see

*) Isiklikult ei ole mina noorteüksuste tööst kunagi nii halval arvamisel olnud, kui seda on K. L. Eriti näitasid viimased klassikatsed, et noorteüksused on oma tööga väga hästi hakkama saanud, isegi 2½-kuulise kursuse juures.

ala neid ei huvitavat. Kui nad siiski drillivad, siis seepärast, et nad on kohustatud seda tegema.

Kuidas on aga siis, lugupeetud K. L., asi L. E. I. § 28 täitmisega, mis laskeõpetaja üheks tähtsamaks kohuseks seab õpilases asja vastu huvi ja armastuse äratamise, harjutustele sportlase iseloomu andmise ning hoidumise igasugusest hirmutamisest ning närveerimisest, teiste sõnadega üleliigsest survest ja tagasundimisest?

Kui Teie õpilased iialgi ei ole kuulunud ühtegi vabatahtlikku laskurühingusse, kas ei ole siis Teie püham kohus teenistuse vältel neis asja vastu niisugust huvi äratada, et nad teenistusest lahkudes sinna tingimata läheksid.

Sellega tagate Teie, et teenistuse ajal õpitud oskused paari aastaga ei ununeks ja et reservist Teile sõjakorral väeosasse tuleksid kindlad klassilaskurid.

Teie võite muidugi jälle öelda, et see nõue ja ka ülalmainitud L. E. I. paragrahv on „eluvõoras“.

See eluvõoras paragrahv eksisteerib aga siiski väga ja väga paljude maade laske-eeskirjades ja neid kõiki eluvõoraks tembeldata oleks ehk raske.

Sellele võin veel juurde lisada, et viimastel klassikatsetel ühes noortepataljonis nägin väga ja väga palju laskureid, kes klassikatsete sooritamise järel kinnitasid, et nad teenistusest lahkudes tingimata katsumad jätkata laskmist liidu organisatsioonis. Nägin ka meest, kes liidumärgi nõudeid mitte täites nutma puhkes... Kas ta seda siis tõesti sundusest tegi?

Ja mis võimalik oli sel noortepataljonil, see peaks võimalik olema ka Teile, lugupeetud K. L.

IV.

K. L. tahab L. E. § 26 leiduvast lausest: „...kõigist põhiasenditest ja lahingus ettetulevatest erelistest asenditest“ välja lugeda, et L. E. räägib lahingulistest põhiasenditest. Minu arvates on siin küll selgesti jutt ainult „põhiasenditest“ ilma atribuudita „lahinguline“ või „lahingus ettetulev“. Ehk näitab K. L. mõne teise koha laske-eeskirjas, kus sõnal „põhiasend“ ees seisaks atribuut „lahinguline“.

Mis üldse tähendab sõna „põhiasend“ ja mis mõttes L. E. I. seda sõna tarvitab, seda näitasin oma artiklis küllalt selgesti (v. „Sõdur“ nr. 17/18, lhk. 504, teine

Koolinoorsoo riigikaitse- listelt õppustelt.

Noored laskeharjutustel.

veerg). Kui K. L. oleks mällanud selle seletuse enne oma vastuse kirjutamist läbi lugeda, siis ei oleks ta pruukinud ligi terve veeru ulatusel esineda mõistetevassimisega, targutada mõne asendi „mahamatmise“ vajadusest ega kurta, et tema kontosse kirjutatakse nimetusi, mis ta mitte ei olevat leiutanud. Soovitan K. L.-ile see väike tähelepanuviga nüüd iseseisvalt ära parandada. Asja uuesti otsast peale arutama hakata ei ole minul mingit tahtmist.

*

Kui K. L. oleks vähegi hoolega läbi lugenud need minu artikli osad, kus ma käsitlen põhiasendeid kui igasuguste eriasendite alusmüüri ja punktilaskmist kui hädavajalikku ja möödapääsmatut eelkooli lahinglaskmisele, siis oleks vist võinud ära jääda terve III. peatükk K. L. vastusest. Kuna aga selles peatükis leiduvad väited ja keerdseletused täiesti puutumata on jätnud minu poolt ettetoodud põhjendused ja mõtted, siis ei loe ma tarvilikuks hakata nende väidetega ja keerdseletustega polemiseerima. Ainult ühe, laskuri seisukohalt aga väga elulise küsimuse tahaksin siiski veel esitada K. L.-ile.

Teie ütlete:

„Minu arusaamise järel ta (punktilaskmine) ei võiks seda kuidagi olla, vaid ta peaks olema ainult lühikeseks eelkooliks sellele laskmise tüübile, kuhu kuulub ka tulistamine käigul.“

Minu teada keegi kuski ei ole öelnud, kui pikk see eelkool peab olema. Nõutud on ainult, et see **eelkool hea peab ole-**

ma, on väidetud, et ilma hea, isegi väga hea punktilaskmiseta ei ole võimalik ei näpslaskmine ega ka kiirlaskmine.

Teist teed näpslaskurite väljaarendamiseks ei ole seni suutnud leida niisuguse kõrge laskekultuuriga sõjaväed, kui seda on inglise ja P.-Ameerika Ühendriikide omad.

Kas olete Teie, lugupeetud K. L., selle tee leiutanud?

Kui vastus on jaatav, siis palun esineda võimalikult pea vastava meetodi konkreetse kirjeldamisega. Sellega rajaksite uutele alustele laskeasjanduse käsitamise mitte ainult meil, vaid ka terves maailmas. Muidugi on nõuetav, et see meetod oleks tegelikult läbi proovitud ja annaks tagajärgi.

Senikaua aga, kuni Teie konkreetselt ei ole näidanud, kuidas laskurit, kel punktilaskmises on vaid õige keskpärased või koguni nõrgad võimed, saab välja koolitada heaks lahinglaskuriks, on igasugune tolmukeerutamine lahinglaskmise ümber täiesti asjata vaevanägemine.

Kui Teie aga arvate, et ka lühikesel punktilaskmise eelkooliga on võimalik luua küllaldaselt häid eeldusi näps- ja kiirlaskuri väljakoolitamiseks, miks nõuate siis 220 tundi kolme kuu jooksul keskmiste punktilaskurite väljaarendamiseks?

V.

Veel üks väike palve lugupeetud K. L.-ile.

Ärge tituleerige mind tulevikus oma oponendiks. Mina ei ole seda tiitlit kui-

dagi ära teeninud. Pigemini on rollid küll ümber pöördud. Teie avasite kriitikalise sõjakäigu laskeasjanduse alal praegu maks-vate nõuete ja põhimõtete vastu. Minu roll nende põhimõtete ja nõuete ülesseadmisel ja elluviimisel peaks Teil tuntud olema. Kaitse sin neid põhimõtteid ja nõudeid, mille vastu Teie olite asunud oposi-tiooni. Nii et oponent olete praegu Teie, mitte mina.

*

Postscriptum „Sõduri“ toimetusele.

Teie teatate, et käigul tulistamise kohta lähemal ajal sõna võtab üks J. E. II. koostajaist.

J. E. II. lhk. XVI-l leidub ka nende ridade kirjutaja allkiri. Tol ajal võtsin selle eeskirjale lõpliku kuju andmisest osa eriliselt just l a s k e k ü s i m u s t e s. Sel-lepärast arvasin enesel olema teatava õi-guse selles küsimuses seletust anda. Kuna komisjonis asetleidnud mõtetevahetused ja

kaalumised protokollitud ei ole, siis oleks nüüd vist küll õige raske rekonstrueerida küsimuse lahendamise tõelist käiku.

Minu mälestuse järel oli komisjonis küsimus üles tõstetud, kas mitte tervet seda „käigul“ tulistamist üldse ära jätta, nimelt sellepärast, et selle tulistamise väärtus tihti kaunis kahtlane võib olla. Lõppeks jäi see tulistamisviis siiski § 406-sse sisse, kuid reservatsiooniga „tarbekorral“. Et aga küsimusessegi ei võinud tulla peatamata käigult õhku kõmmutamine, on kindel, sest vastasel korral oleksin isiklikult sellele kõige ägedamalt vastu vaieldud.

Püsti ja põlvelt laskmise vajalikkust või mittevajalikkust ei suuda aga selle „käigultulistamise“ mõiste üks või teine lahendus kuidagi põhjendada. Nende asendite tarvitamine on palju laiaulatuslikum — seda olen oma artiklis küllalt pikalt põhjendanud.

Tagala korraldamisest.

I. Kasak.

1. Tagala mõiste.

Sõja tekkimisel jaguneb riigi maa-ala kaheks osaks: sõjaväli ja sisemaa. Sõjaväljal koonduvad sõjaväed ja tekivad kokkupõrked vaenlase maavägedega, kuna sisemaal jätkub enam-vähem endine elu, millele aga siiski sõda vajutab sügavalt oma pitseri. Sõjaväljal on maksev vali sõjaväeline kord, mitte ainult võitlejate vaid ka elanikkude suhtes. Eriline kord sellel maa-alal on vajalik selleks, et võidelda edukalt vastase propagandaga, špionaažiga ja kuritahtlikkude isikutega ning et tagada võitlejatele paremaid võimalusi võitlemiseks. Siin on võim suuresti koon-datud kaitseväge juhtide kätte. Kitsendused sõjaväljal võivad puudutada mitmeti elanikkude õigusi, seejuures mida lähemale rindele, seda enam.

Niisugune on maa-ala tavaline jaotus suurtes riikides. Kuid mida vähem on riigi maa-ala, seda enam on võimalusi tema terve territooriumi muutmiseks sõja tallermaaks. Võimalused kallale tungida õhust on tunduvalt laiendanud lahinguvälja raame. Seetõttu väikese riigi territoorium

kuulub sõjaajal tervikuliselt alasse, mida suures riigis nimetatakse sõjaväljaks. Ei ole mõtet luua väikeses riigis erilist korda ainult ühel maa-ala osal. Ainult rinde otse-ses läheduses on tingitult lahingutegevusest mõningaid erisusi, millest allpool.

Rinde raionis paiknevad väekoondised oma väeosadega. Varud oma asetusega loovad eeskätt võitlusekorra sügavuse. Iga väekoondis ja väeosa omab mitmesuguseid organeid, mis on vajalikud tema varustamiseks kõige vajaliku, võitluseks ja elamiseks, tervishoiuks, korra tagamiseks tagapool ja evakuatsiooni korraldamiseks. Need asutised ja osad paiknevad tagapool võitlejaist, suurendades seega maa-ala sügavust, mis väekoondise või väeosa käes.

Maa-ala, kus paiknevad väeosa või väekoondise varustamise ja evakuatsiooni organid ning mis tavaliselt on tema korralduses, nimetatakse väeosa või väekoondise tagala- ehk seljaguse raioniks. Tagapool väeosade ja väekoondiste tagalaraioone on ülejäänud osa riigist, mida võiks nimetada rinde tagalalaraioniks ehk sisemaaks. Tagalaraiooni piirideks on eestpoolt rinne ja

külgedelt vahejooned naabritega. Kui väeosa asub pikemaks ajaks ühel kohal, piiratakse tema tagalaraioon ka tagumise vahejoonega. Viimane on vajalik, et koordineerida tagala asutiste ja osade paiknemist ja kohalikkude tagavarade kasutamist.

Tagalaraiooni suurus oleneb väeosale antud rinde laiuusest, kuna sügavus on väga kõikuv. Tagalaraiooni sügavuse üheks määrajaks on kaugus, milleni suudab üksuse vool teostada vajalikku juurevedu ja evakuaatsiooni. Niisama on tagalaraiooni suuruse määramisel tihti mõõduandev teedevõrk, asulad ja kohalikud tagavarad.

Väeosa tagalaraiooniks määratakse väheha sügavusega maa-ala rinde otsesest läheduses. Sellel maa-alal toimetab tavaliselt rekviireerimist väeosa. Niisama on väeosa käes korra ja julgeoleku tagamine oma tagalas ja õigus kohalikke elanikke kasutada mõningateks töödeks.

Väekoondise tagalaraioon on oma ulatusest tunduvalt sügavam, kui seda nägime eespool väeosa tagala kirjeldamisel. Sellel maa-alal on eseloneeritud väekoondise tagavarad, sanitarasutised ja voorid juureveoks ja evakuaatsiooniks. Nimetatud maa-ala valmistatakse ette sõjaks juba rahuajal, nii ühenduseteede ehitamisel, ladude loomisel jne.

Väekoondise tagala korraldamise peamiseks ülesandeks on sisemaalt saadetud ja oma raioonis kogutud tagavarade koondamine ladudesse ja korrapärase saatmine väeosadele. Kui väekoondisele määratakse laiem tagalaraioon, siis tuleb tema käsutusse anda ka vastav aparaat suurema hulga materjalide ja ainete kogumiseks rahvalt, nende korraldamiseks ja väljaandmiseks võitlejatele. Kuid tuleb arvestada, et suure tagalaraiooni määramine väekoondisele kisub tema tagala-aparaadi töö liig laiali, mille tagajärjel võib halveneda varustajate töö otsekohe rindel. Väikese raiooni määramine on teisalt tingitud võimalusest paremini kasutada kohalikke tagavarasid ja tööstusettevõtteid ning püüdest vabastada väekoondise intendanti ja staapi muredest suure tagala organiseerimise alal. Varustuse muretsemise peamine mure peaks ikkagi jääma keskasutiste peale.

Igal juhtumil tuleb väekoondisele tagalaraiooni määramisel arvestada administratiivseid piire, mis hõlbustab andmete saamist ja tagavarade kogumist vastavate omavalitsuste kaasabil.

Riigi maa-ala jagunemine sõjaajal oleks seega, nagu joonisel nr. 1 näidatud.

Joon. 1.

2. Tagala korraldamise eesmärk ja alused.

Väeosad vajavad lahingupidamiseks, elamiseks ja liikumiseks väga mitmekesiseid abinõusid ja aineid. Neid tagavarasid tuleb väeosadele juurde toimetada enamikus tagantpoolt. Lahingus tekivad haavatud ja haiged, keda vaja saata rindelt tahapoole ravilatesse, kus oleks paremaid võimalusi ravimiseks. Niisama tuleb teostada posti vahetust rinde ja sisemaa vahel ning saata lahinguväljalt tahapoole vange, sõjasaaki ja mõnikord kohalikke elanikke ja tagavarasid. Ka tuleb hoolitseda korra ja julgeoleku eest tagalas, et võimaldada pidevat juurevedu ja evakuaatsiooni ning anda soodsamaid võimalusi väeosadele puutkamiseks ja kohalikkudele elanikkudele elamiseks rinde raioonis. Kõiki neid ülesandeid peavad täitma tagala väeosad ja asutised.

Tagala korraldamine jaguneb järgmiselt: väeosade varustamine kõige vajaliku (juurevedu), kõige mittevajaliku ära saatmine rindelt (evakuaatsioon), ühenduseteede ja väljaposti korraldamine ja tagala julgustamine.

Peale selle kuulub tagala ülesannetesse väeosade täiendamine inimestega ja hobustega, sõjapõgenejate korraldamine, võitlus salakuulamisega, propagandaga, väejooksikutega jne.

Tagala asutiste ja osade tööd on vaja otstarbekohaselt korraldada, et tagada väeosadele vabadust teotsemisel. Nagu näitavad sõdade kogemused, tagala puudulik korraldamine on olnud paljude ebaedude ja raskuste põhjuseks. Võib endale, näiteks, ette kujutada neid raskusi ja tagajärgi, mis tekiksid, kui lahingu kriitilisel hetkel lõpeks laskemoon põhjusel, et tagala asutised ei suuda seda õigel ajal kohale toimetada.

Tagala korraldamine ei tohi kiskuda ära rindelt ühtki võitlejat enam kui see on hädavajalik. Selleks tuleb tagalas teotsemaid

isikuid ja asutisi ette valmistada, et nad suudaksid oma ülesandeid täita võimalikult vähema arvu inimestega. Mida väiksem on riigis võitlejate arv, seda enam tuleb tagalas kasutada nende tööjõudu, kes on vähem kõlvulised lahinguks (nõrgajõulisi ja vanemate aastakäikude mehi, naisi). Tagala asutiste ja isikute ettevalmistamise vajadust kriipsutab teravalt alla asjaolu, et selle korraldamisel on tegevus väga mitmekesise ettevalmistusega isikuid. See koosseis on oma sõjalise ettevalmistuse poolest palju mitmekesisem ja tihti nõrgem kui juhtiv koosseis lahingüksustes. Tagala korraldamist tuleks lahingulises väljaõppes tõsiselt arvestada ja igal õppusel leida tööd, eriti laskemoona juurdeveo ja evakuaatsiooni korraldamises.

Eriti tuleb tagala korraldamises alla kriipsutada kindla korra vajadust. Miski ei mõju võitlejatesse halvemalt kui korralagedus, prassimised ja saherdamised tagalas. On ju tavaliseks nähteks, et sõjaajal tekib rinde taga igasuguseid spekuleerijaid ja rindeteenistusest kõrvalehoidjaid. Niisuguste nähete vastu tuleb karmilt võidelda. Vali õiglane kord tuleb maksma panna mitte ainult võitlejate, vaid ka elanikkude suhtes. Tagala peab pakkuma võitlejatele kõike vajalikku ja andma neile moraalselt tuge.

3. Varustamine.

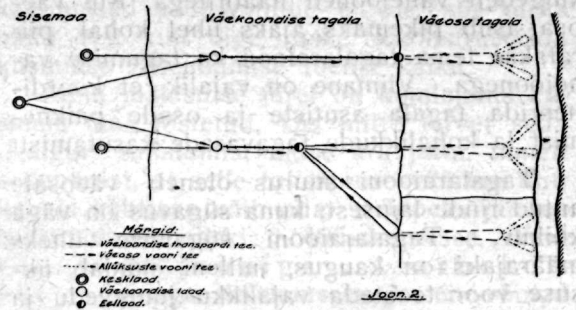
a) Varustamisest üldse.

Tagala suuremaid ülesandeid on võitlejate varustamine kõige vajalikuga lahinguks ja elamiseks. Lahinguväljale koondatud võitlejate hulgad vajavad suurel arvul laskemoona, võitlusevahendeid ja mitmesuguseid abinõusid lahinguks ja igapäeva elutarbeid.

Varustamist võime jagada varustamiseks laskemoonaga ja võitlusevahenditega, varustamiseks elutarvetega ja varustamiseks tehniliste abinõudega, materjalidega ning transpordi alal.

Varustamist toiduga on vajalik teostada igapäev reeglipäraselt, nõuded muu varustuse järgi on tingitud lahingutegevusest ja elu korraldamisest.

Kohta, kus varustus üle antakse väeosale, nimetatakse varustuse üleandmise punktiks. Üleandmise koht ja aeg tehakse õigeaegselt teatavaks väeosale operatiivkäsu II osas. Varustuse juurdeveo skeem vaata joon nr. 2.

Varustamise skeem on üldiselt järgmine — riigi sisemaa valmistab või toob välistmaalt igasuguseid tagavarasid, mis koondatakse keskladudesse. Väekoondisele saadetakse tagavarasid vajaduse piires. Keskladudest või oma tagalast saadud tagavarad väekoondis paigutab oma liikuvatesse ja kohalikkudesse ladudesse. Need laod paiknevad kaugemal rindest. Et hõlbustada tagavarade andmist väeosadele, nihutatakse neile lähemale eellaod, mis sisaldavad vähemal arvul tagavarasid. Eellaadudest antakse tagavarasid väeosadele. Üleandmine teostub kas eellaost otsekohe või, kui vahe on suurem, siis väekoondise transpordi abil.

Tähtsa küsimusena esineb väekoondise transpordi kasutamine ja alluvus. Mitmesugustes riikides see küsimus on lahendatud kahte viisi — kas iga eriteenistuse juhul on oma voor, või väekoondise transport on koondatud tervikuliselt väekoondise transpordiülema kätte. Mitme transpordi loomine väekoondises lihtsustab üldiselt juureveo korraldamist, kuid sellisel lahendusel paisub tagala tunduvalt suuremaks. Meie oludes, kus iga võitleja rindel on kallis, peaks kasutama väekoondise transpordi koondamist ühe isiku kätte. Tuleb minna isegi kaugemale ja teha väeosa voor niisuguseks, et temast saaks eraldada üksusi, milliseid vajaduse korral saab võtta väekoondise kätte. Transpordi tsentraliseeritud juhtimine ja kasutamine nõuab ka jõude ja abinõude andmist transpordiülema kätte, et teostada maanteede luuret ja jooksvat korrashoidu nendel teedel, mida transport kasutab. Maanteede suuremad parandused ja uute teede rajamine rindel, väekoondise tagalas see oleks muidugi väekoondise inseneri ülesandeks, mujal jääks see üldiselt selle aparadi kätte, kes teede korrashoidu teostab rahuajal.

(Järgneb)

Ballistikajaama ülesannetest ja tegevusest.

A. Sivard.

Kuna paljudel kodanikel, isegi kaitseväljastel, ei ole selget pilti ballistikajaama tegevusest ja ülesannetest, siis pean kohaseks kirjeldada alamaljargnevais riidades selle asutise tegevust.

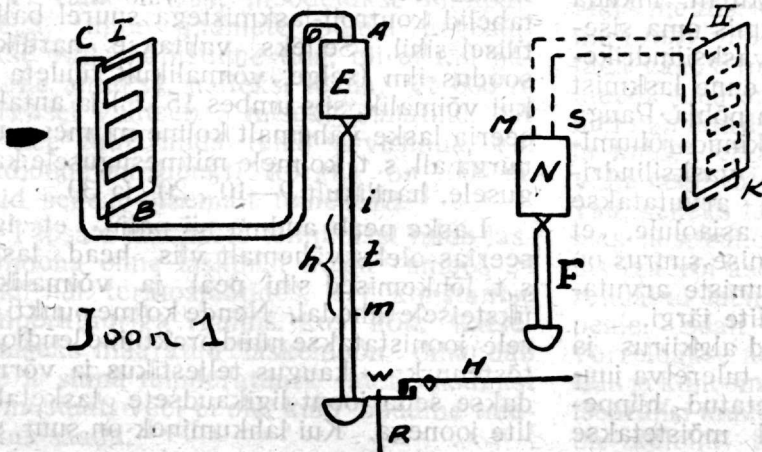
1. Ballistikajaam on asutis tulerelvade katsetamiseks teaduslikult, õigemini — viskerelvade katsetamiseks. Et aga praegusaja viskerelvad on peamiselt tulerelvad, siis võib öelda ka tulerelvade katsetamiseks.

Tulerelvad võivad põhjustada õnnetusjuhtumeid, kui ei tunta nende omadusi ega nendega ümberkäimist. Sel juhtumil nad võivad saada tulerelva omanikule isegi kardetavamaks kui vaenlasele. Seepärast vajavad tulerelvad teatud teaduslikke meetode ja aparatuuri nende katsetamiseks. Teatavasti vanal ajal juhtus tihti, et püss surmas laskuri enese või suurtükk lõhkes ja purustas kõik oma teenijad. Praegusaja tulerelvad on palju, võib isegi öelda — tuhat korda tugevamad kui vanaaegsed tulerelvad ja juhtlasi peaksid olema palju kardetavamad. Tegelik elu näitab aga, et nüüdsel ajal juhtub võrdlemisi õige harva õnnetusi tulerelvade käsitamisel. Kuigi juhtub õnnetus, siis tuleb see suuremalt jaolt kirjutada lohakuse arvele. Seda seepärast, et tulerelvad ja nende omadused on tuttavad inimeskonnale. Neid teadmisi levitavad ballistikajaamad.

2. Iga tulerelva peamomadused on võimsus, tabavus ja ulatuvus (laskmise kaugus). Kõik need kolm tulerelva omadust olenevad peaaesjalikult kuuli või mürsu algkiirusest, peale selle ka mürsu ku-

just ja kaalust. Iga tulerelva uurimisel on seepärast esimeseks ülesandeks relva algkiiruse kindlakstegemine, mis praegusel ajal peaaegu igal pool sünnib nõndanimeetatud Le-Boulogé kronograafi abil. Ka meie ballistikajaamas leidub vastav sisseade tulerelvade algkiiruste mõõtmiseks. Praegu on küll olemas palju täpsamaid ja kindlamaid abinõusid algkiiruste mõõtmiseks kino-ülesvõtete abil; see on aga veel võrdlemisi uus, vähe proovitud meetod, ja vanaks klassiliseks algkiiruste mõõtmise abinõuks jääb vist veel kaua püsima tuttav Le Boulogé kronograaf.

3. Selle aparadi põhimõte on õige lihtis: sel momendil, kui kuul väljub tulerelvast, hakkab kronograafis üks keha langema. Seda keha jälgitakse — kui palju ta jõuab langeda aja vältel kui kuul jõuab näiteks 50 m kaugusele tulerelva suudmest. Keha langemiskiirus on antud kohal alati üks ja sama. Võrreldes langeva keha liikumisteed kuuli liikumisteedga leitakse kuuli lennukiirus. Kuuli lennukiiruse alusel võib teatud välisballistiliste valemite abil leida kuuli kiiruse väljumise hetkel relva suudmest. Praktiliselt see sünnib nii (suurtükkide juures): Umbes 50 m kaugusele suurtüki suudmest asetatakse esimene traatvõrk (I, joon. 1) ja 100 m kaugusele suurtüki suudmest teine traatvõrk (II, joon. 1). Need kaks võrku moodustavad osa kahest iseseisvast elektrilisest vooluringist ABCD ja SKLM. Võrk I on juhtmete ABCD abil ühendatud elektromagneediga E, võrk II juhtmete SKLM abil elektromagneediga N. Kui

Joon 1

Joon 2

võrgud I ja II on korras ja kui neisse on juhitud elektrivool, magnetiseeruvad elektromagneetid E ja N, mis võimaldab nende külge riputada ajanäitaja Z ja ajamärkija F. Hetkel, mil mürsk läbib võrgu I ja katkestab võrgutraadi, katkeb vool vooluringis ABCD ja ajanäitaja Z hakkab vabalt langema. Hetk hiljem katkeb samal põhjusel vool ka vooluringis SKLM ja hakkab vabalt langema ajamärkija F, liikudes kangi H ühele otsale. Selle tagajärjel kerkib kangi H teine ots ja vabastab vedru R, mis lööb noaga w märgi i ajanäitajale Z. Mõõtes ära löödud märgi i kauguse h „nulltäpist“ m ajanäitajal Z, saame mürsu lennukestvuse võrgust I võrguni II valemi

$$t = \sqrt{\frac{2h}{g}}$$

abil ja mürsu keskmise kiiruse võrkude vahel valemi

$$V_k = \frac{d}{t}$$

abil, kus d on võrkude I ja II vaheline kaugus. See keskmine kiirus V_k on redutseeritav välisballistika valemite abil mürsu algkiiruseks.

4. Samaajaliselt algkiiruste mõõtmisega sünnib rõhumiste mõõtmine tulerelva raas. See on tähtsamaid mõõtmisi tulerelva juures, sest sellest oleneb tulerelva saatus: kui rõhumine on liig suur, siis võib tulerelv muutuda kõlbmatuks ja isegi lõhkeda; kui aga rõhumine on liig väike, siis tulerelva lahinguvõime ei ole kasutatud täielikult ära. Rõhumine peab nimelt olema nii suur, kui suure rõhumise jaoks ta on konstrueeritud. Rõhumiste mõõtmisi tulerelvades toimetatakse n.n. „Krešerite“ abil.

Krešer on lihtne, õõnes terassilinder (joon 2), mille põhjal või kaanel on silindriline kanal, kus võib vabalt liikuda hästi sisselühvitud kolb K, mis oma sise- ja välimise otsaga toetub vasksilindrikesse W. Krešer asetatakse enne laskmist relva laengukambrisse kesta põhja. Pauku ajal suurtükitoru õõnes tekkinud rõhumine surub kolbi K kaudu vasksilindrikesse W kokku, mille alusel arvutatakse rõhumise suurus, rajades asjaolule, et vasksilindrikesse kokkusurumise suurus on võrdeline rõhumisele. Rõhumiste arvutamine sünnib vastavate tabelite järgi.

5. Kui niimoodi on leitud algkiirus ja rõhumine, siis tuleb veel iga tulerelva juures teha kindlaks nõndanimetatud „hüppenurk“. Selle nimetuse all mõistetakse

nurka, mille võrra tulerelv laseb ka ülesse või allapoole oma raua — õõne telje sihist. Hüppe suurus kui ka märk on tingitud suurtüki lafeti konstruktsioonist, kusjuures isegi laskmisel ühtlase konstruktsiooniga lafettidelt hüpped erinevad omavahel märgatavalt. Hüppe mõõtmiseks asetatakse tulerelva ette, umbes 25 m kaugusele relva suudmest, pappleht, millele on tõmmatud risti kaks joont. Tulerelva raud asetatakse loodi ja vaadates läbi raua õõne juhitakse leht täpsalt nii, et joonte ristlemispunkt asuks raua telje pikendusel. Nüüd tulistamisel ideaalsest tulerelvast peaks mürsk läbistama papile tõmmatud joonte lõikepunkti. Harilikult aga sünnib teisiti: mürsk läbib papi kas ülevalt- või altpoolt horisontaaljoonest. Selle kõrvalekaldumise järele määratakse lihtsate trigonomeetriliste valemite abil hüppenurga suurus.

6. Sellega oleksid leitud kõik kolm tulerelva põhielementi: algkiirus, rõhumine ja hüppenurk. Tulerelvade kalibreerimisel tehakse alati kindlaks need kolm elementi. Nüüd tunneme juba oma tulerelva ja võime sellega julgesti lasta: laskurile ta ei ole enam kardetav. Kuid nüüd on veel tarvis, et relv ei laseks juhuslikult, vaid tabaks just seda punkti, mida on tarvis tulistada. Selleks on tarvis, et igal tulerelval oleks kaasas lasketabel antud laske- moonale. Ligikaudsete lasketabelite kokkuseadmiseks välisballistika meetodite järele on küllalt järgmiste 5 elemendi teadmistest: algkiirus, hüppenurk, mürsukuju teguri, mürsu kaal ja kaliiber. Neist kahe esimese elemendi kindlakstegemine on juba kirjeldatud, kolmas ja viies võetakse mürsu joonistusest ja neljanda saamiseks kaalutakse mürsk.

Täpsate lasketabelite saamiseks on tarvis veel kontrollida ligikaudsed lasketabelid kontroll-laskmistega suurel ballistilisel sihil. Selleks valitakse harilikult soodus ilm (selge; võimalikult tuuleta ja, kui võimalik, siis umbes 15° C) ja antakse seeria laske vähemalt kolme mitmesuguse nurga all, s. t. kolmele mitmesugusele kaugusele, harilikult 9—10°, 20° ja 30°.

Laske peab andma nii palju, et igas seerias oleks vähemalt viis head lasku, s. t. lõhkemised sihi peal ja võimalikult üksteisele lähedal. Nende kolme punkti järele joonistatakse nüüd praktiline lendjoon, tõstenurk — kaugus teljestikus ja võrreldakse seda joont ligikaudsete lasketabelite joonega. Kui lahkumine on suur, siis

parandatakse ligikaudsed lasketabelid, korraldatakse uuesti kontroll-laskmine ja nii edasi, kuni saadakse täpsad lasketabelid antud tulerelevale antud laskemoona jaoks teatud kindlatel atmosfäärsetel tingimustel, sest laengu põlemiskiirus ja lennukaugus oleneb suuresti atmosfäärsetest tingimustest.

7. Meie lasketabelid on koostatud teatud normaalsetele meteoroloogilistele oludele. Normaalseteks meteoroloogilisteks oludeks on meil võetud järgmised normid:

õhurõhumine 750 mm

õhu temperatuur + 15° C

õhuniiskus 75%

laengu temperatuur + 15° C

tuuleta, vaikne ilm.

Kuna sellised ideaalsed meteoroloogilised tingimused oma kogumikus võivad esineda vaid harukordselt, siis igasuguste ballistiliste mõõtmiste toimimisel tuleb võtta arvele ka ilmastikuolud. Selleks peab ballistikajaama juures töötama ajakohaselt sisseseatud meteoroloogiajaam. Meie meteoroloogiajaamas on kasutada järgmised abinõud:

a) õhurõhumist mõõdetakse elavhõbebaromeetri abil;

b) õhu temperatuuri mõõdetakse hariliku Celsiuse termomeetri abil, mis võib märkida õhu temperatuuri täpsusega kuni 0,1 ja mida enne vaatlusi keerutatakse õhus ringi ühe meetri pikkuse paela otsas, et leida võimalikult suurema hulga õhu temperatuuri;

c) niiskust mõõdetakse Assmani psühromeetriga;

d) laengu temperatuur oletatakse võrdselt ümbritseva õhu temperatuurile, kui laeng on viibinud 3—4 tundi konstantse temperatuuriga õhus;

e) tuule kiirust mõõdetakse pilotpallidega, mille andmete põhjal arvestatakse välja ballistiline tuul, nii et kui patarile antakse, näiteks, teada, et 600 m kõrgusel valitseb 5 m/sek. lõunatuul, siis on see tuul, mida tuleb arvestada, kui lendjoone haripunkti kõrgus on 600 m. Kuid sellest pikemalt teinekord.

Täpsate laskmistega toimimisel tuleb laskemoona enne laskmist hoida umbes 24 tundi n.n. termostaatides, s. t. konstantse temperatuuriga ruumis, kus kõik katsetamiseks määratud laskemoon omandab ühe ja sama temperatuuri. Meil niisugust termostaati veel ei ole, kuid loodame tulevikus saada.

8. Peale tulerelevade omaduste kindlakstegemise peab ballistikajaam määrama kindlaks ka rohtude ballistilised ja füüsilised omadused. Rohtude ballistilised omadused määratakse kindlaks n.n. „taraažlaskmistega“, füüsilised omadused tehakse kindlaks laboratooriumis vastavate aparaatidega. Taraažlaskmisi toimetatakse järgmiselt: Võetakse antud laskemoona partiist valimata 4—5 padrunit ja määratakse kindlaks standartsuurtükist laskmisega nende padrunitte algkiirus ja rõhumine. Kui need vastavad nõuetele, siis lastakse see partii seista puutumatuks edasi või saadetakse väeosadele tarvitamiseks. Kui aga algkiirus ja rõhumine on kasvanud või vähenenud, siis muudetakse vastavalt laengu koosseisu, et algkiirus jääks tabeliliseks ja rõhumine ei ületaks lubatavaid piire. Alles siis antakse seda laskemoona tarvitamiseks väeosades.

Rohi on muhtlik aine. Seistes ta omadused muutuvad; mida odavam ja viletsam rohi, seda kiiremini muutuvad tema komponendid. Seepärast tuleb kõiki rohtusid aeg-ajalt katsetada taraažlaskmistega abil.

9. Kuid taraažlaskmistel on veel teinigi ülesanne: Meil on järele jäänud väga mitmesugust liiki laskemoona ja rohtusid; kõiki neid tuleb võimalikult ratsionaalselt kasutada, s. t. minimaalsete kulude juures saavutada maksimaalset kasu. Seda on võimalik saavutada alles pärast antud laskemoona ballistiliste omaduste põhjalikku uurimist, milleks andmed hangitakse jällegi ainult taraažlaskmistega teel. Niimoodi leiab tihti ühe suurtüki laskemoon kasutamist teises suurtükis, mille laskemoonast on puudus.

10. Taraažlaskmistel on veel kolmas ülesanne, nimelt uute, tellitud mürsukannude metalli katsetamine ja lõhkemisvõime proovimine. Ei ole ju kohane varustada väeosi mürskudega, mis võivad kiluneda juba suurtükirauas, nagu on juhtunud mõnikord pärast Vabadusesõda. Et olla kindel, et antud mürsukann kannatab välja need rõhumised, mis suurtükis esinevad, selleks lastakse jällegi ballistikajaamas niisugune katsetatav kann, täidetud liivaga või asfaldiga, suurtükist välja suurendatud laenguga, lahtisele kohale, liiva peale. Sealt otsitakse kannud kokku ja võrreldakse nende metalli ja kuju sama metalli ja kuju omadustega enne laskmist. Kui iseäralisi muutusi ei ole leida, siis mürsk on kõlblik tarvitamiseks; vastandjuhul

aga tuleb muuta vastavalt kas mõõdud või metall.

11. Lahingumürskude suhtes on tähtis, et nad lõhkeksid just seal, kus nad peavad lõhkema ja nii, et nende purustamisvõime ulatuks võimalikult suuremale maa-alale. See oleneb süütaja tegevusest, mürsu täitest ja täite meetodist. Need asjaolud tehakse samuti kindlaks ballistikajaamas.

Mürsu lõhkemisvõime proovimiseks lastakse lahingumürsk liivasesse maapinda ja jälgitakse võimalikult lähedalt lõhkemisel tekkinud suitsu- ja tolmusamba suurust ning värvi. Selle ja veel trehtri suuruse, kildude rohkuse, suuruse ja kuju, ärapõlenud liiva värvi ja lõhkemise kõla järgi otsustatakse, kas detonatsioon oli täielik või mitte. Harva juhtub, et kohe esimene mürskude täitemetod õnnestub, üksik tuleb enne kaks, kolm korda täite viise ja aineid muuta, enne kui saavutatakse rahuldav tagajärg.

Kõik tellitud ja ostetud laskemoona katsetab ballistikajaam enne vastuvõtmist pinnalt ballistiliste omaduste suhtes. Alles siis võetakse laskemoon vastu, kui tema omadused vastavad nõuetele.

12. Sellest lühikesest ballistikajaama tegevuse kirjeldusest selgub, kuivõrt tähtis ja laiaulatuslik on ballistikajaama tegevus riiklikust ja majanduslikust seis-

kohast vaadatuna. Iseäranis suure tähtsuse omab ballistikajaam eriti meie oludes, kus on tegemist väga erineva päritoluga tulereelvadega ja laskemoonaga, millest osa on pärit veel ajast enne maailmasõda, kuna osa on modernne laskemoon. Kõike seda tuleb ballistikajaamal ühtlustada, et oleks võimalik tarvitada mitmesugust laskemoona laskmiseks antud suurükkist ja ümberpöörduvalt — laskmiseks mitmesugustest suurükkidest ühte ja sama laskemoona.

Ballistikajaama koostöötamine suurükkiväeosadega laagriperioodil ja sõjaajal on möödapäästamatu. Ilma ballistikajaamast saadud andmeteta (taraaž, kaliibri- mine j.n.e.) ei ole võimalik praegusaegne täppis laskmine suurtele kaugustele.

Ballistikajaama ratsionaalse kasutamise läbi, mis võimaldab vabanenud laskemoona kasutamist ja muud, on kaetud kõik kulud, mis selle sisseseadmine ja ülalpidamine on nõudnud; veel rohkem, on tehtud riigile tunduv kokkuhoid suurükkiasjanduse peale väljaantavates summades. Iseisval riigil peab olema hästi sisseseatud ballistikajaam, kui soovitakse, et peamised kaitseabinõud — relvad töötaksid hästi, võimalikult ratsionaalsemalt ja odavasti.

Õhu- ja gaasikaitse alalt.

GAASIKAITSE ORGANISEERIMINE LAHINGUS.*)

S. Leets.

7. Puhkus.

Jalaväe rügement, asudes puhkusele, paneb vaenlase suunas välja puhkusevalve, mis asub määratud joonele samadel alustel kui kaitsel.

Rügemendi puhkavad osad asuvad bivaalki metsa või korteritesse asulasse.

Puhkusel viibivate osade vastu vaenlane võib teostada gaasikallaletungi lennukitega sel viisil, nagu oli näidatud rännakul.

Gaasikaitse organiseerimisel puhkavais osis, mis asuvad asulais, tuleb arvestada seda, et üksused on kuhjunud elamu-isse, kus nad on üheskoos kohalikkude elanikega. Viimased on harilikult gaasi-

alal distsiplineerimata ja vastava kaitsevarustusega. Seepärast gaasikallaletungi korral kohalikud elanikud võivad tekitada segadust ja mõjuda desorganiseerivalt puhkel viibivale osale.

Teisest küljest aga vägede paigalolek puhkel kergendab gaasikaitse organiseerimist.

Puhkele asumise eel korraldatakse puhkeraiooni gaasiluuret, mida toimetavad ühes taretajatega väljasaadetud kompanite gaasiinstruktorid. Viimased peavad selgitama järgmist:

- millised suunad puhkeraioonis on eriti gaasiohtlikud ja seega ei kõlba ühendusteiks;
- millised suunad on vähem ohtlikud ja kohasemad ühendusteiks;

*) Vaata „Sõdur“ nr. 17—22 s. a.

— kus ja milliseid ehitusi on kerge gaasikindlaks teha ja kuidas neid otstarbekohaselt jaotada.

Ühes sellega gaasiluure peab avastama mürgitatud punktid puhkeraioonis, kui selliseid on olemas. Kui leitud mürgitatud kohti ei ole võimalik tehnilisil põhjusil degaseerida, siis nad tähistatakse vastavate hoiatusmärkidega ja võetakse arvesse korterite määramisel allüksusile.

Gaasijulgeoleku tagamiseks puhkel tuleb täita järgmist.

1. Asulaid kasutada puhkeks äärmise vajaduse korral.
2. Kasutada kõike võimalikke moondamisvõtteid ja vahendeid.
3. Ette nähes pikemaajalist viibimist asulas, korraldada gaasikindlaid ruume (tube ja keldreid) üksusile ja asutusile. Ühtlasi on kasulik kohalike elanikke tutvustada võimaliku gaasikallaletungi viisiga, gaasikindlate ruumide tähtsuse ja sisseseadmisega, selgitada neile gaasialarmi ja distsipliini tähtsust ja tegevust alarmi korral.
4. Kui asulas on olemas kodanline gaasikaitse organisatsioon, siis see võetakse garnisoni gaasikaitse süsteemi.
5. Organiseerida õhukaitset. Õhukaitsepostide asukohad valitakse kuni 1 km asulast (puhkepaigast) eemal. Need postid peavad olema alalises ühenduses puhkava osaga. Vaenlase lennukite ilmumisel nad teatavad sellest viibimata kokkulepitud signaaliga või leppemärgiga. Parajale kaugusele jõudnud lennukite pihta nad avavad tule.

Õhukaitsepostidelt antavate signaalide ja leppemärkide vastuvõtmiseks ja puhkavate osade alarmeerimiseks määratakse vaatlejad. Nad asuvad puhkavate osade otsestes läheduses.

Väga soovitav oleks traatühendus puhkevalve õhukaitsepostidega.

6. Organiseerida ilmastikuvaatlus, et gaasikallaletungi korral oleks teada, kuhu varju viia inimesi ja loomi.
7. Organiseerida gaasivaatlus. Igas raioonis määratakse eriline gaasivaatlejate toimikond, mille ülemaks üks g-komando allohvitseridest. Selliste gv-toimikondade koosseis ja asukohad määratakse nii, et

vaatlus oleks tagatud kogu puhkeraioonis. Iga toimikond peab olema varustatud sireeniga.

Õhualarmi korral gv-toimikond saadab välja vaatlejad, kes jäävad määratud kohtadele kuni hädaohu möödumiseni.

Gaasivaatleja kohuseks on:

- selgitada, kas vaenlase lennukid pilluvad gaasipomme;
- gaasiohu korral viibimata alarmeerida oma raiooni;
- teha kindlaks gaasipommide lõhkekohad ja need teatavaks teha toimikonnaülemale;
- yperiiditaoliste SG tarvitamisel selgitada tabatud punktid ja neist viibimata teatada toimikonnaülemale.

Gv-toimikonnad alluvad väeosa korrapidajale.

8. Määrata degaseerimise abinõud ja meeskonna asukohad. Abinõusid ja tööjuhatajaid annab gaasikomando, kuna töölisel määratakse üksusist, kelle raioonis degaseerimistõid teha tuleb. Töölisel nõuab välja ja saadab gv-toimikonna ülema käsutusse väeosa korrapidaja.

Degaseerimistööde ajaks allüksused või asutised viiakse yperiidiga gaasistatud kohtadest välja vastavalt maastikule ja tuule suunale. Pärast seda need kohad piiratakse tähistega ja korrapidaja poolt pannakse välja valvurid ülesandega keelata tähistatud alale minemast kõiki peale töömeeskonna ja sanitarpersonaali. Valvurid võetakse maha üks tund pärast degaseerimistööde lõppu, kui oli tegemist yperiidiga, ja otsekohe, kui oli tegemist vähepüsivate sõjagaasidega.

9. Jaotada allüksuste vahel gaasikindlaks tehtud ruumid (toad, keldrid jne.).
10. Kui rügement asub puhkel asulas ja selle piirkonnas olevais taludes, siis iga üksuse asukohas määratakse gaasikaitse korraldaja (ohvitser), kes on vastutav üksuse gaasivalmisoleku eest ja allub garnisoniülemale.
11. Organiseerida abiandmist SG kannatada saanud kaitsevaelasile ja kohalikele elanikele.

Need ülaltoodud punktid on gaasikaitseplaani sisuks, mille töötab välja rüge-

mendi gk-juhataja. Kinnitatud plaan saadetakse allüksusile teadmiseks ja täitmiseks üldise puhkekäsu lisana.

Juhiseid õhukaitse organiseerimiseks rüütl annab sama käsu õhukaitse korralduste punktis.

Vastase lennukite ilmudes tehakse järgmist.

- Ohualarmi signaali järele gv-toimkonnad ja sanitarorganid asuvad määratud kohtadele ja valmistuvad tegevuseks.
- Kõigis ruumes võetakse tarvitusele ettevaatusabinõud: lõpetatakse ahjude kütmine, hoolikalt suletakse sissekäigud, aknad, korstnad ja muud avaused selleks aegsasti valmistatud seadistega; seatakse tarvitamiseks valmis degaseerimisvahendid ja pannakse käima õhupuhastajad, kui need on olemas.
- Torbikud (inimeste ja hobuste kaitsevahendid) võetakse ooteasendisse.
- Tallide ja lautade ukсед, aknad ja muud avaused suletakse.
- Kaetakse toidumoon ja materjalosa SG otsese mõju eest.

Gaasikallaletungi ajal ja pärast seda teotsetakse järgmiselt.

- Pommide lõhkekohtadele gv-toimkonnad saadavad välja vaatlejad, kes SG avastamisel annavad signaali „gaas“. Signaali järele kõik, kes asuvad väljaspool gaasikindlaid ruume, asetavad torbikud näole. Gaasidesse sattunud inimesed enne enda degaseerimist ei tohi minna gaasivarjupaikadesse. Sama on maksev hobuste ja muude loomade kohta.
- Gaasipommide lõhkekohtadest gaasivaatlejad teatavad oma toimkonnaülemaile, kes nõuab välja töölisid, varustab neid kõige tarvilikuga ja asub degaseerimisele punktis 8 ettenähtud korras.
- Gaasialarm lõpetatakse gv-toimkonnaülemate korraldusel ainult pärast seda, kui gaasitatud kohad on läbikäimiseks suletud.

G-lainete väljalaskmise korral vaenlase poolt gaasikaitset teostatakse nagu kaitselahingus.

(Järgneb.)

Taktika alalt.

TAKTIKALINE ÜLESANNE Nr. 4.

LAHENDUS.

Vastavalt 5. septembril kell 1730 tekkinud olukorrale II/16. rüütl rindel, on patüülil lahendada 3 põhiküsimust:

- 1) kattepositsiooni moodustamine taandumise läbiviimise katteks;
- 2) lahingus olevate osade taga asuvate vooriosade ja asutiste saatmine uutele asukohtadele;
- 3) lahingus (kontaktis) olevate osade väljakiskumine ja taandumine uuele kaitsepositsioonile.

Vaatamata sellele, et lahing pataljoni rindel on üldiselt raugemas ja kompanid oma positsioonidel püsivad, mis võimaldab taandumist läbi viia pimedas, patüülil tuleb ikkagi mõelda kattepositsiooni organiseerimisele. Kattepositsioon antud juhul tagaks pataljonile seda, et võitlusjärgus asuvad kompanid suudaksid väljuda lahingust ja taanduda uuele positsioonile ka siis, kui

vastane algaks nende jälitamist. Viimane tegevus on alati võimalik, sest vastase lakamatuks püüdeks niisugustel juhtudel on kontakti alalhoidmine. Vastase poolt isegi väheste jõududega ette võetud kiire jälitamine pärast seda, kui ta on avastanud meie lahkumise positsioonidelt, võib pimeduses sünnitada suurt segadust taanduvates osades.

Kus peaks antud juhul niisugune kattepositsioon asuma? Küllalt lähedal lahingus olevate osade taga, et võimaldada nende koondamist, ja küllalase laskealaga maastikul, mis raskendaks vastase osadele läbivalgumist kattepositsioonist. Paremad võimalused selleks on H a a v a a s. ja k ö r g. 77,2 raioonides.

Keda sinna määrata? Tuleb meeles pidada, et positsioonile tuleb asuda veel valguses. Kui patüül II/16. poleks saanud enda käsutusse 2 rühma rattureid, siis ainsaks lahenduseks oleks olnud 6. komp. kahe metsas asuva rühma väljakiskumine lahingust kattepositsiooni moodustamiseks. Nüüd aga patüül kasutab selleks rattureid,

kövendades neid rk. saaterühmaga. Saaterühma väljumine lahingust üksikute kuulipildujatena veel valges näib olevat võimalik, kui arvesse võtta nende asukoha kaugust rindest.

Ratturite üks rühm, mis kövendatud 2 rk., võtaks oma alla Haava as. (tee suund!), kuna teine rühm ühes 2 rk. asuks kõrg. 77,2 raiooni, sulgedes samuti eeskätt tee suuna. Katteosadel tuleb kohal püsida igal juhul nii kaua, kui võitlusjärgu kompani on jõudnud üle Vasula as. silla, s. o. umbes kell 2330. Kui aga vastane neile üleolevate jõududega peale ei tungi, siis nende edaspidine tegevus oleneb patüli kavatsustest. Patül võib lasta neil püsida kohal kuni valge tulekuni, võib aga ka vajaduse korral neid ette jätta veel hommiuks kui eelpositsioonil asuvaid osi, et võimaldada pataljonile positsiooni organiseerimistööde läbiviimist uuel positsioonil.

Patül II/16. käsutusse jääva rühma 2. kergest kahuripatareist ta kasutab ära suurtükiväe olemasolu markeerimiseks rindel, andes aeg-ajalt tuld nende silmapaistvamate esemete pihta maastikul, mille kohta rühmal on olemas laskeandmed. Eriti ajal, mil pataljoni osad algavad lahtikiskumist. Rühm, olles rindelt kaetud katteosadega, võib katteosade püsimisel kohale jääda järgmise hommikuni, et siis enne valgust lahkuda.

Teiseks patülil tuleb saata uuele positsioonile oma SP, lahingu- ja majandusevoor. Pimedaks läheb kell 1945. Osad võiksid alustada liikumist juba kell 2000 paiku, kuid asjaolu, et sild Vasula as. vabaneb pataljoni osade liikumiseks alles alates kell 2200, sunnib viivitama ka voori saatmisega.

Kolmas peamine küsimus oleks kompanite väljumine lahingust. Selleks patül määrab neile aja, millal nad taandumist algavad, suunad liikumiseks, pataljoni koonduskoha, kontakti alalhoidmiseks jäävate osade üldise suuruse ja nende kohal-püsimiseaja. Pataljoni koondamine oleks otstarbekohasem alles pärast Vasula as. sillast üleminekut. Liikumiseks jääksid: 4. ja 6. komp. — Soo, Kool, Vasula as. tee, 5. komp. — Haava as., Vasula as. tee. Kompanite positsioonide raioonis asuvad rk. rühmad liiguvad ühes vastavate kompanitega. Taandumine algaks kell 2100. Umbes 1,5 tunni pärast jõuaksid kompanid Vasula as. silla juurde, s. o. ajal, millal sild vaba on liikumiseks.

Kontaktiosadeks tuleks jätta 4. ja 5.

komp. à 2 jagu ühes ohvitseridega. Kontaktiosadel püsida kohal kuni 6. sept. kella 0400, et veel enne valge tulekut taanduda. *)

Jääb lahendada veel sideküsimus. Traatside rügüli ja patüli KP vahel keritakse maha kell 2300. Tähendab, on eeldatud, et patüli KP peaks püsima kohal kuni selle kellaajani. Kui patül ise selle ajani seal ei viibi, vaid, näiteks, tahab olla kompanite juures sillast üleminekul, siis peab KP jääma tema asetäitja. Traatside mahakerimine patüli KP ja kompülide vahel võib alata pärast taandumise algust, s. o. kell 2100.

Nende üldiste juhiste kohaselt võivad kujuneda antud olukorras järgmised patüli poolt antud käsud:

Kell 1745.

Telefoni teel kompül 4., 5. ja 6., suusõnal rk. kompülide.

„Kompanitel püsida oma senistel positsioonidel kuni täna kell 2100, millal pataljon algab taandumist uutele positsioonidele Sootaga raiooni. Kompül 6. koondada üks rühm pataljoni varusse Sootalt 200 m edelapool olevasse metsa. Rk. kompütil koondada saaterühmast kell 1915 2 rk. Haava as. ja 2 rk. kõrg. 77,2, kus need lähevad ratturirühmülide käsutusse kattepositsiooni moodustamiseks.

Patül II/16. Pärna talu, 5. septembril
Nr. kell 1755.

Pataljoni arstile.

Laskemoona punkti ülemale, ltn. R. Voorivanemale, veltveebel T.

1. Pataljon katkestab lahingu täna kell 2100 ja taandub uutele positsioonidele Sootaga raioonis.
2. Pataljoni arstil SP üle viia Looga talu juurde, kus tegevusvalmis olla 6. sept. kell 0600.
3. Ltn. R. laskemoona punktis olev laskemoon täielikult üle anda allüksustele ja LP üle viia Otsa talu raiooni. Täna kell 1900 rügemendi LP täiendab pataljoni LP 1/2 tuleüksusega.
4. Voorivanemal, veltveebel T., pataljoni majandusevoor üle viia Lähte külasse (2 km loodepool Sootaga as.). Pataljoni allüksused jõuavad uuele positsioonile kella 2330 aegu, mis ajaks ka õhtusöök peab valmis olema meeskonnale.

*) Juhul, kui vastase tugevamad jõud meile varem peale suruvad, on nende taandumine möödapäästamatu.

5. SP, LP ja majandusevoori ümberpaigutamist ltn. R. korraldada niisuguse ajaarvestusega, et üleminek Vasula a. sillast sünniks kell 2210.

N. N.
Major.

Patül II/16. Pärna talu, 5. septembril kell 1825.

Rügemendi ratturikompile. *)

1. Lahing pataljoni rindel rauges täna kell 1700. Vastase osad on kinni peetud Soka, Kriisa, Kilgi kõrtsi juures.
2. Pataljon katkestab lahingu täna kell 2100 ja taandub uutele positsioonidele Sootaga küla, Sootaga as. raiooni.
3. Ratturirühmadel on ülesandeks organiseerida kattepositsioon kõrg. 77,2 ja Haava as. üldjoonel nii, et sulgeda vastase pealetungil tema edasitung loode sihis eeskätt Kool, Vasula as. ja Haava as., Vasula as. teede suundades, võimaldades pataljoni peajõududele üleminekut Amme jõest. Teist paremale Metsnurga juonele asuvad 14. rüg. katteosad, vasakule — Sepa, Kubja juonele III/16. katteosad.
4. Ratturite käsutusse määran:
 - 2 rk. Haava as. juures täna kell 1915,
 - 2 rk. kõrg. 77,2 juures täna kell 1915,
 - üks rühm 2. kergest kahuripatareist Haava as. juures, alates täna kella 2100 kuni 6. septembrini kella 0400.
5. Ratturirühmadel püsida kohal kuni minu täiendava käsuni; igal juhul kuni 5. septembrini kella 2330. Lahinguvalmis olla täna kell 2030.
6. Minu KP kuni kella 2300 Pärna talu, pärast seda kõrg. 91,8.
7. Võitlusjärgu kompanite kontaktiosadel on käsk kohal püsida kuni 6. septembrini kella 0400, millal taanduvad läbi kattepositsiooni Haava as. ja Kerdu talude juures. Pataljoni LP kuni 5. sept. kella 2100 Verkase talu juures metsas, kus end vajaduse korral täiendada laskemoonaga.

N. N.
Major.

Patül II/16.

Pärna talu, 5. septembril kell 1900.

Käsk II pataljonile.

1. Vastase pealetung rügemendi rindel on raugenud. III pataljoni rindel ei läinud vastasel korda tulla üle Amme jõe. 14. rügemendi rindel on vastane vallutanud Muriküla ja Peetri.

2. Tekkinud olukorra tõttu meie väed katkestavad lahingu ja taanduvad Kärkna as., Sootaga, Sootaga as., Vedu as. üldjoonele, kus 6. septembril kaitsele asuvad osaliselt juba organiseeritud positsioonidel.

16. rüg. on ülesandeks asuda kaitsele uuele positsioonile Sootaga, Sootaga as., Vedu üldjoonele 6. sept. kell 0600-ks, eesmärgil tõkestada vastase pealetung loode sihis.

3. Pataljon katkestab lahingu täna kell 2100 ja taandub uuele kaitsepositsioonile Sootaga küla, Sootaga as. 1 km kagupool oleva längu üldjoonele, kus lahinguvalmis olla 6. sept. kell 0600.

4. Otsustasin taandumist läbi viia 2 ratturirühma ja rk. saaterühma kattel, kes täna kell 2030 oma alla võtavad kattepositsioonid kõrg. 77,2, Haava as. üldjoonel.

Kompanitel vastasest lahti kiskuda ja taanduda:

— 4. kompani ühes I ja III rk. rühmadega Soo, Kool, Kerdu, Vasula as. teed mööda;

— 5. kompani ühes II ja IV rk. rühmaga Haava as., Vasula teed mööda.

— 6. kompani Soo, Kool, Kerdu, Vasula as. teed mööda.

Kompiledel määrata kompanitele koonduskohad kattepositsiooni taga ja viia kompanid iseseisvalt üle Vasula silla niisuguse ajaarvestusega, et üleminek sillast võib algada kell 2230.

Pataljonil koonduda maanteele 1 km loodepool Vasula as., kus oodata minu täiendavat korraldust.

5. 4. ja 5. kompanil jätta praeguse kontakti juonele kummalgi 2 kk.-jagu ühes küllalise laskemoonaga ohvitseride juhatusel kontakti alalhoidmiseks vastasega.

*) On eeldatud, et 2 ratturirühmaga on kaasas ka kompül.

Kontaktiosadel püsida kohal kuni 6. sept. kell 0400, mil algavad taandumist Sootaga as., läbistades kattepositsiooni Haava as. (5. komp. osad) ja Kerdu talu (4. k. osad) juures.

6. Minu KP kuni kella 2300 — Pärna talu.
Telefoniside keritakse maha kella 2115 alates.

N. N.
Major.

Juhi komandopunkt.

Taktikalistel harjutustel deklareerime aastast-aastasse oma operatiivkäskudes: „minu KP seal ja seal“, kuid selle juhtimisorgani struktuurist jne. omame seni väga lahkuminevaid arvamusi. Põhjus on arusaadav — meie ametlikud eeskirjad ja ka nende tõlgitajad jäta selle küsimuse lahtiseks. Näiteks J. E. II näpunäited KP suhtes on kõige üldisemad (§§ 262, 553—555 j. t.). „Lahingu-eeskirja“ kavast leiame temale definitsiooni: „Lahingu juhtimiseks juht määrab käsuga kindlaks oma asukoha, mida nimetatakse tema komandopunktiks (KP), kuhu on koondatud kõik juhtimiseks tarvilikud abinõud“ (§ 117). Edasi järgnevad mõningad nõuded tema asukoha valiku, moondamise, ümberpaigutamise jne. kohta. Lugupeetud major I. Kasaku „Taktika“, milline tahab „selgitada ja täiendada meil lahingutegevuse alal ametlikult fikseeritud põhimõtteid“, ei anna paljutõotava pealkirja all — „Vaatluse- ja komandopunktid, nende valimine ja teenimine“ — rohkem kui ametlikud eeskirjad. „Sõduri“ veergudel on küll ilmunud rida põhjalikke ülevaateid sõja poliitilisest ja strateegilisest juhtimisest Maailmasõja kogemustel (vt. 1930. a. nr.nr. 14—18 ja 1931. a. nr.nr. 17—22), kuid seda akuutset ja lugejaskonna enamikule otse praktilise tähtsusega lahingu juhtimise probleemi ei ole vist ka siin puudutatud. Lühidalt — meie ei leia eestikeelsest sõjaliteratuurist konkreetset vastust küsimustele, mida kujutab enesest ühe või teise juhatusastme KP oma isiklikult koosseisult, kuidas tuleb organiseerida temas lahingu juhtimine, kas mõisted KP ja staap on identsed jne. Neid vastuseid ei saa meie ka Vabadusesõja kogemustest, kus komandopunktina esinev „operatiivstaap“ teotses tolleaegsete olude sunnil (sageli partisaansõja maiguga tegevus, kvalifitseeritud staabitegelaste puudumine eriti väeosade staapides jne.) juhuslikus ja improviseeritud koosseisus. Sealt on pärit isegi ekslikke vaateid juhtimiskü-

simusile; näiteks püütakse näidata, et operatsiooni õnnestumiseks on vaja tuua diviisi staap esiosade joone kõrgusele (vt. „Iseisvuse võitlusepäevilt“ II) või et lahingu ajal pole väeosäulema koht mitte „operatiivstaabis“, vaid tuleliinil ahelikus jne. Vahepeal keerukamaks muutunud lahingulokorra tingimustes sellised juhtimismetodid enam ei rahulda meid, sest nad ei võimalda pidevat juhtimist ega väelike koostöö organiseerimist lahingu ritmuugustel etappidel. — Lõppeks meie rahuaegsetest katsetest lahingu juhtimise alal pole järele jäänud kuigi sügavaid jälgi. Kõik see peaks põhjustama küsimuse võtmist päevakorda. Allpool lubatagu tutvustada fugejaid mujal valitsevate vaadetega juhi komandopunktile; neist võime teha mõningaid järeldusi ka oma väeosade ja väekoondiste KP kohta.

*

Inglise väljamäärustiku järgi peab väeosa või väekoondise ülema komandopunkt sisaldama eneses kogu staabi ja võimalikult ühtuma vastava suurtükiväe juhi KP-ga.*) Nii siis on inglistel staap ja komandopunkt sünonüümid ning staabi koosseis on ühtlasi ka KP koosseisuks. Mis puutub KP asukohasse, siis ta valitakse korpuses, vähemates väekoondistes ja väeosades sellise arvestusega, et juhil oleks alaline ja tihe side lahingusolevate vägedega.

Saksilased kõnelevad samuti KP-st kui staabist või õigemini staabi ühest osast. „Juhtimise ja lahingu“ § 62. loeme, et „käskluspunktis (komandopunktis) tuleb staabi jaotamisega ja kõigi nende osade, millel lahingutegevusega tegemist ei ole, mahajätmisega selle eest hoolitseda, et lahingu juhid saaksid rahulikult töötada ja neid kõrvaliste asjadega ei segataks“. Sellise jaotamise tagajärjel koosneb neil väe-

*) S. Uritski: „Komandnõje punktõ“ (Gos. izd. 1930.) lhk. 15.

osa ja väekoondise KP mitmest ešelonist: a) punktist, kus asub juht ja tema stabül ja b) punktist, kus asub operatiivjaoskond ühes sidesõlmega. Kogu juhtimistehnika lasub viimasel punktil, kuna juht ise vaatab lahinguvälja, kuulab ära staabi ettekanded olukorrast, teeb otsused ja jagab korraldusi (staabi kaudu). Saksa jalaväepataljoni KP isiklik koosseis ja üksikute tegelaste funktsioonid on toodud „Sõduris“ nr. 21/22 s. a.; kahjuks puuduvad rügemendi ja väekoondiste KP kohta sellised üksikasjalised andmed.

Poola sõjaväes maksab nõue, et igal taktikalisel õppusel juht peab organiseerima ka juhtimisaparaadi, kas või riviüksuste isikliku koosseisu arvel. Neil õppustel esinevad jalaväerügemendi staabi koosseisus järgmised isikud: 1) esimene adjutant (vastab stabülile kõrgemates staapides), 2) teine adjutant, 3) luureohvitser, 4) sideülem, 5) majanduseohvitser, 6) vooriohvitser, 7) relvur-allohvitsers, 8) tootluse-allohvitsers, 9) 4 kirjutajat ja 10) virgatsid (7—8 meest). Nii liikumisel kui ka lahinguolukorras on staabi üksikud osad ešelonieritud sügavusse. Rügüli juures komandopunktis on normaalselt esimene adjutant, luureohvitser ja sideülem; peale selle asub KP läheduses üks kirjutaja ja mõned virgatsid. Staabi ülejäänud personal, siderühm ja virgatsid moodustavad teise ešeloni, milline asub 500—1000 m kaugusel komandopunktist ja on viimasega tihedas ühenduses.**)

Poola jalaväediviisi ülema tööaparaadiks n.n. „diviisi peakorteris“ on staap, tehnilised nõuandjad (diviisi jalaväe, suurtükiväe, sapõõripataljoni ja diviisi ratsaväe ülemad) ja eriteenistuste juhid (insener, divint, arst j. t.). Staap koostab juhi nimel kõik korraldused operatiivalal, kusjuures stabül on staabitegelaste töö ühtlustajaks ja selle töö tulemuste ettekandjaks divülile. Tehnilised nõuandjad ja eriteenistuste juhid vastutavad divüli otsuste ja staabi poolt koostatud käskude elluviimise eest.***)

Nõukogude Vene punaväe väljaäärustiku (1929) järgi koosneb väeosa ja väekoondise komandopunkt kolmest põhielemendist: a) varjatud asukohast staabile, b) sidepunktist ja d) juhi vaatluspunktist (§ 28), kusjuures staabi all tuleb

**) „V. Vestn.“ 1931. a. nr. 7/8 kokkuvõtte poola sõjakirjanduse andmetel.

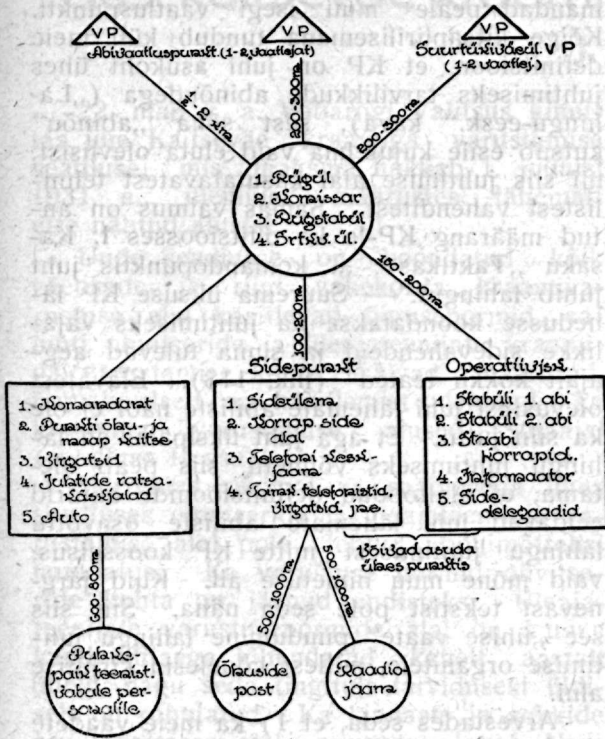
***) „Oborona polskoi diviisi“ (Gos. izd. 1929) lhk. 16.

mõista operatiiv- ja luurejaoskonna tegelasi, nagu seletavad määrustiku tõlgitsejad. Nagu sellest määrangust näha, on KP venelaste arusaamisel sügavusse ja rinnetpidi hajutatud punktide võrk, milles igal punktil on täita mingisugused funktsioonid vägedele juhtimise alal. Tema organisatsiooni üksikasjadest, isiklikust koosseisust, üksikute elementide paiknemisest maastikul jne. saame küllaldase ülevaate venelaste rohkearvuliste katsetamiste saaveid kirjeldavatest artiklitest sõjaajakirjanduses („Kr. Zvezda“ 1930 nr. nr. 7, 15, 191, 213, „V. Vestn.“ 1930 nr. 7 j. t.) ja S. Uritski raamatust „Komandopunktid“ (1930).

Kõigepealt venelaste nõuded komandopunktile. Ta peab tagama: a) juhile otsusevõtmiseks vajaliste teadete kiire kogumise, b) võimaluse kontrollida antud korralduste täitmist ja d) võetud otsuste kiire edasiandmise täitjaile. Samal ajal KP peab võimaldama organiseerida koostööd väelikkide, üksikute väeosade ja eriteenistuste vahel, soodustama sidepidamist ja tagala juhtimist lahingu ajal. Eriti rõhutatakse vajadust luua juhile soodsad tingimused „lahingu loovaks juhtimiseks“, s. o. juhti ei tohi koormata pisiastjadega juhtimistehnika, käsutäitmise kontrollimise jne. alal. Seda peab tegema staap, kuna juht süveneb küsimusse, kuidas täita kõige otstarbekohasemalt oma kavatsusi antud ülesande alusel.

Lähtudes sellest, et KP pole midagi muud, kui ettenihutatud staap, venelased näevad tema koosseisus kõiki vastava staabi operatiiv-, luure- ja sideala tegelasi; sinna kuulub ka suurtükiväe juhatus ja tagalakorraldaja. Ainult administratiiv-ala personal, kel pole otsekoheseid kokkupuuteid lahingu juhtimisega, jääb KP koosseisust välja. Nii kuuluvad laskurügemendi komandopunkti koosseisu normaalselt: 1) rügemendiülem, 2) tema abi poliitilisel alal (komissar), 3) rügemendi staabiülem, 4) staabiülema 1. abi (operatiivalal), 5) staabiülema 2. abi (luurealal), 6) sideülem, 7) komissari informaatore, 8) staabi komandant, 9) sidedelegaadid (pataljoni-dest ja naaberväeosadest), 10) vaatlejad, 11) sidemeeskond (telefonistid, signalistid, jalgratturid, ratsavirgatsid jne.), 12) osa komandandirühmast (valveteenistuseks), 13) õhukaitse-klp. rühm ja 14) hobusemehed. Seega oleks rügemendi komandopunktis juhtivaid tegelasi ühes tehnilise personali 15—20 meest, peale selle komandandirühma, õhukaitse-klp. rühma ja side-

Ü.Ü.Ü.Ä. laskurügemendi KP

Joon. 1.

rühma varu mehed. Ülejäänud osa rügemendi staabist (administratiiv-majanduse-, sanitar- ja veterinaarosa ja klubi) asub tavaliselt umbes 5–6 km KP-st tagapool. (Joon. 1.)

R.K.K.A. laskurdiviisi komandopunkti moodustavad järgmised isikud: 1) diviisiülem, 2) komissar, 3) staabiülem, 4) operatiivjaoskonna ülem, 5) operatiivjaoskonna ülema 1. abi, 6) operatiivjaoskonna ülema 2. abi, 7) luurejaoskonna ülem, 8) luurejaoskonna ülema abi, 9) sideülem, 10) korrapidaja side alal, 11) tagalajaoskonna ülem, 12) komissari informaator, 13) komandant, 14) sidelegaadid (rügementidest ja naaberväekoondistest), 15) diviisi insener, 16) gaasiteenistuse juht, 17) vaatlejad, 18) sidemeeskond, 19) osa komandandikomandost ja 20) hobusemehed, kokku 25–30 meest (ilma komandandikomandota, õhukaitserühmata ja sidemeeskonna varuta). Suurtükiväeülemaale on ette nähtud oma KP diviili komandopunkti läheduses. Staabi „teine ešelon“ (administratiiv-majanduse jaoskond, tagalajaoskond, sanitar- ja veterinaarosa) on umbes 8–10 km tagapool. (Joon. 2.)

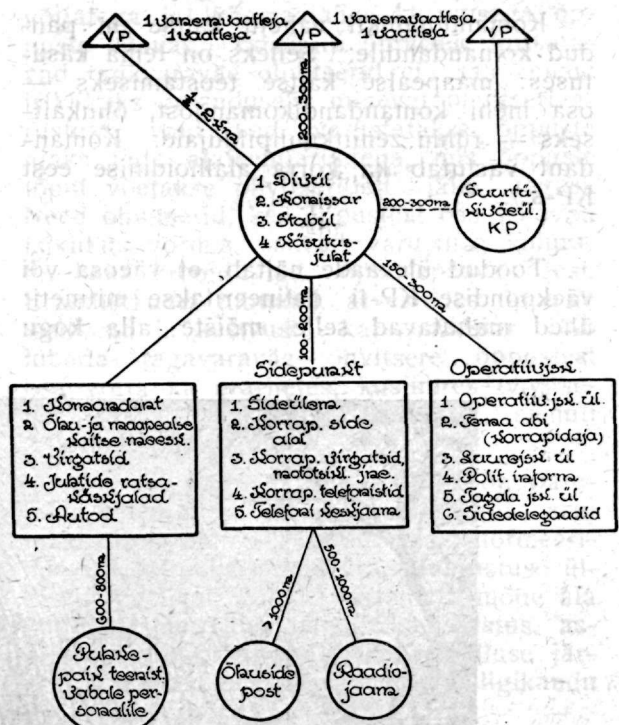
Punaväe laskurpataljoni KP koosseis on toodud „Sõduris“ nr. 21/22 s. a.

Neis olukordades, kus juhtimisorganisatsioonilt nõutakse eeskätt liikuvust (kohtamislahingu ootel, jälitamisel ja taandumisel) on ette nähtud komandopunkti koosseisu vähendamine kuni miinimumini.

Kuna KP töö ülalkirjeldatud koosseisu juures on sisuliselt operatiivstaabi töö lahingu juhtimise alal, siis selle organiseerimisel maksavad täiel määral R.K.K.A. eeskirja „Staapide väljateenistus“ (1926) nõuded. See eeskiri on meil küllalt levinud, nii et pole põhjust esitada üksikute tegelaste funktsioone komandopunktis.

Mis puutub KP asukoha valikusse, siis nihutab R.K.K.A. väljamäärustik esikohale vaatluse huvid: komandopunkt valitakse niisuguses kauguses lahingukorra esiosade joonest, et juhil oleks võimalik oma vaatluspunktilt (KP ühelt elemendilt!) näha lahingukäiku pealöögisuunas; täielikuma pildi saamiseks lahingutegevusest valitakse veel abivaatluspunkt, kust toimetavad vaatlust staabi koosseisu kuuluvad juhid (§ 28). Järelikult lahinguväljale saabudes valitakse eeskätt asukoht juhile (juhi VP), siis paigutatakse tema lähedusse (100–200 m) komandopunkti ülejäänud elemendid (operatiivstaap ja sidepunkt). Soodsamateks kohtadeks KP-le loetakse suuremad metsa-

Ü.Ü.Ü.Ä. laskurdiviisi KP

Joon. 2.

alad, võsaga kaetud kõrgendikud ja suuremad asulad. Kui komandopunkti asukohaks valiti kõrgendik, siis paiknevad tema üksikud elemendid järgmiselt: juhi asukoht (juhi VP) — kõrgendiku esilängul või harjal, varjatud koht staabile — kõrgendiku taga ja sealsamas ka sidepunkt (kas eraldi, kui maastik seda võimaldab, või üheskoos). Õhusidepost soovitatakse asetada igal juhul mitte lähemale, kui 500—1000 m operatiivjaoskonnast, sest oma lennukite tiirlemine õhusideposti kohal avastab vastase vaatlejaile ja lennukitele selle asukoha. KP moondamise huvides ei lubata ka radiojaama asetada komandopunkti põhielementide lähedusse. Väärrib veel märkimist, et venelased asetavad oma KP meelsamini väljapoole asulaid, kui asulatesse. Selleks on staapidele ette nähtud ka vastav varustus (telgid, moondamisvõrgud ja portatiivne kantselei-inventar, nagu kokkupandavad laud ja toolid juhi punktile, operatiiv- ja luurejaoskonnale ning sidepunktile, kokkupandav tahvel suuremõdulise kaardi asetamiseks operatiivjaoskonnas jne.). Olenevalt kasutada antud ajale ehitatakse KP-s kas kerged ja gaasikindlad varjendid iga elemendi jaoks eraldi või ühine varjend kõigile komandopunkti elementidele sidepunkti rajoonis. Komandopunkti viivate teede parandamine ja KP kõikide osade moondamine on nõuetav reeglipäraselt.

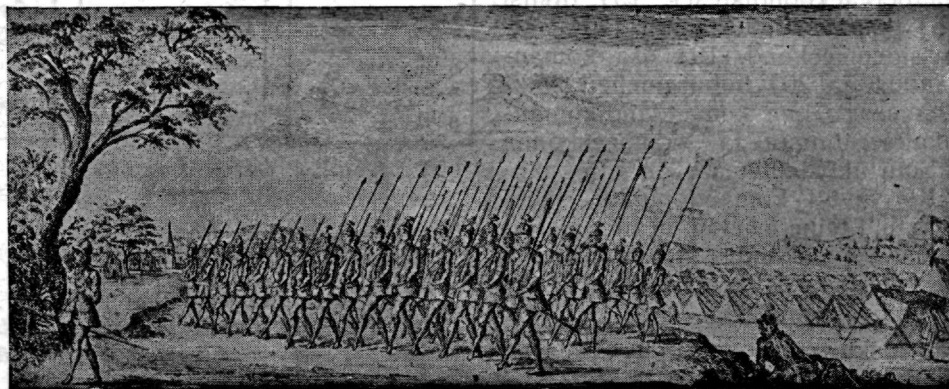
Komandopunkti vahetu kaitse on pandud komandandile. Selleks on tema käsutuses: maapealse kaitse teostamiseks — osa mehi komandandikomandost, õhukaitseks — rühm zeniitkuulipildujaid. Komandant vastutab ka korra alalhoidmise eest KP-s.

*

Toodud ülevaade näitab, et väeosa või väekoondise KP-ti defineeritakse mitmeti: ühed mahutavad selle mõiste alla kogu

staabi, teised vaid staabi tähtsamad tegelased operatiiv-, luure- ja sidealalt, kolmandad peale muu isegi vaatluspunkti. Kõige kitsapiirilisemana tundub küll meie definitsioon, et KP on juhi asukoht ühes juhtimiseks tarvilikkude abinõudega („Lahingu-eesk.“ kava), sest sõna „abinõu“ kutsus esile kujutelma vaid eluta olevusist, nii siis juhtimise alal kasutatavatest tehnilistest vahenditest. Samas vaimus on antud määrang KP-le ka offitsioosnes I. Käsaku „Taktikas“: „... komandopunktis juht juhivad lahingut. — Suurema üksuse KP lähedusse koondatakse ka juhtimiseks vajalikke sidevahendeid ja sinna tulevad aegajalt kokku teated“ (lhk. 118). Elavatest olevustest juhi lähemate abiliste näol ei ole ka siin juttu. Et aga juht üksipäini on lahingu juhtimiseks võimetu, siis peab olemata, et ülaltoodud definitsioonide autorid eeldavad juhi lähemate abiliste osavõttu lahingu juhtimisest mitte KP koosseisus, vaid mõne muu nimetuse all. Kuid järgnevast tekstist pole seda näha. Siit siis see „ühise vaate“ puudumine lahingu juhtimise organitele, millest kõnelesin kirjutise alul.

Arvestades seda, et 1) ka meie vaadete järgi lahingut juhitakse KP-st ja 2) juhtimisaparaadi isikliku koosseisu määrab ära täitmisele kuuluv tööhulk, saame umbkaudse vastuse küsimusele, milline peaks olema meie „laiemalt“ defineeritud komandopunkti arvuline koosseis väeosades ja väekoondistes. Minu isiklik arvamus on, et sinna peaksid kuuluma üldiselt samad tegelased, millised eksisteerivad, näiteks, vene väeosa ja väekoondiste komandopunktis, välja arvatud muidugi poliitiline aparaat ja need isikud, millised puuduvad meie sõjaaegses koosseisus. Üksikasju selgitagu siin edaspidine mõttevahetus, eriti aga meie oma katsetamised lahinguolukorrale lähedates tingimustes. —ms—

Uus kaitseväe kraamigavarustamise seadlus.

J. Org.

22. mail k. a. Vabariigi Valitsus kinnitas uue Kaitseväe kraamiga varustamise seadluse, mis maksma hakkab 1. juunist 1931. a., ülemineku määrustes lähemalt ette nähtud alustel.

Uude seadluse on koondatud kõik väeosade ja riigi vaherkorda kraamivarustuse alal käsitlevad õigused, samuti ohvitseride ja üleajateenijate kraamiga varustamise kohta käivad määrused. Esmakordselt on käsitlemist leidnud ka kraamiga varustamise alused sõjaajal (seadluse II osa).

Võrreldes senimaksva seadlusega uues seadluses ohvitseride ja üleajateenijate varustamise alal pole tehtud põhimõttelisi muudatusi. Ka varustuse normid ohvitseride kohta on jäänud endisteks. Üleajateenijate varustusenormide alal on kuu e kandetähtaega lühendatud kahelt aastalt ühele, nagu seda tingitult tarvidusest üldiselt on rõhutatud. Ka kinnaste ja sokkide arv üleajateenijatele on suurendatud. Nende suurenduste tõttu, nagu märgitakse seadluse seletuskirjas, üleajateenijate varustuse aastane väärtus on kallinenud umbes 14%.

Hoopis uuele alusele aga on rajatud uues seadluses väeosade kraamiga varustamine (ajateenijate, sõjakooli kasvandikude ja ravitusseasutiste varustus ja erivarustus. Nimelt on sel alal senise ajalise normeermisviisi asemel võetud tarvitusele rahaline normeermisviis. Selle viisi kohaselt väeosad määratud rahanduse piires (keskmiselt 30 senti iga ajateenija kohta päevas) võivad oma äranägemise järgi kõige otstarbekohasemalt ära kasutada kõik neile kuuluvad kraamivarustuse ressursid. Väeosadele pole enam sunduslik nõuda välja varustusvalitsusest kindel arv teatud varustuseasju, nagu see oli senimaksva seadluse järgi. Uue seadluse järgi väeosad võivad nõuda ainult neid asju ja materjale, mida ise peavad tarvitlikuks. Kraamivarustuse tabelis on vaid ette nähtud, kui palju ja missuguseid varustuseasju väeosad määratud rahanormide arvel on kohustatud pidama iga ajateenija, sõjakooli kasvandiku või haigevoodi peale. Seadluses on lähemalt kindlaks määratud väeosa varustuse kasutamise viis. On ette nähtud esimese, teise ja tarbekorras ka kolmanda komp-

lekti riided, s. o. riided on jagatud püha-päeva-, õppuse- ja tööriieteks. Iga komplekti kasutamiseks on ette nähtud kindlad alused.

On ette nähtud ka väeosa uue kraamivarustuse tagavara soetamise ja pidamise kord. Uue seadluse järgi ajateenijatel isikulist (isiklikuks omanduseks minevat) varustust ei ole. Ka ajateenijate pesu kuulub väeosa varustuse hulka.

Aspirandid uue seadluse järgi varustatakse kadettidega ühistel alustel kv. ühendatud õppeasutiste poolt.

Suuskraatrite ja vahiüksuste jaoks uues seadluses on ette nähtud võimalus võtta tarvitusele käesoleval ajal katsetamisel olev soome sõjaeegse universaalvarustuse tüüpi varustus. Ülemineku kord sellele varustusele määratakse eraldi Kaitseministri poolt.

Põhjalik muudatus on läbi viidud õppusele kutsutavate tagavaraväe ohvitseride varustamise alal. Nagu selgub seadluse seletuskirjast, on see tingitud riigi majanduslikust olukorrast ja õppusele kutsumise viisi muutumisest — rohkemaarvuliste osavõtjatega ja lühemaajalise kestvusega õppuste suunas. Edaspidi õppusele kutsutavad tagavaraväe ohvitserid ei saa enam isiklikuks omanduseks minevat ohvitserivarustust, vaid nad varustatakse õppuste ajaks uute ajateenijariietega, mis õppuste lõpul võetakse ohvitseridelt jälle tagasi. Need ohvitserid, kes õppustest osa võtavad isiklikus vormis, saavad varustuse kuluraha kaks krooni iga õppusepäeva eest. Erandlikkudel juhtudel, arvestades õppuste iseloomu ja kestvust, kaitseminister võib lubada tagavaraväe ohvitseri õppustest osa võtta ka erariietes, kusjuures ohvitserid saavad varustuse kuluraha samuti 2 krooni päevas.

Üldiselt näib, et uus seadlus on paremini kohandatud meie oludele, kui seni maksvusel olnu. Paenduvama normeermisviisi tõttu kaitseväe kraamivarustuse üldised tegelikud kulud, vaatamata mõne ala kallinemisele (üleajateenijate varustus, aspirantide varustus jne.), uue seadluse järgi muutuvad odavamaks ligikaudu 2% võrra.

Seadlust on kaalutud pikemat aega eel-nõuna sõjanõukogus. Ka väeosad on aval-

danud oma arvamusi. Suur osa neist olid väga asjalikud ja seadluse eelnõu lõplikul redigeerimisel on neid tõsiselt arvestatud.

Tegelik elu näitab, kuivõrra uus sead-

lus suudab täita neid lootusi, mida temale paneb varustusvalitsus, nimelt viia meie kaitseväge kraamivarustuse ala paremale järjele, kui see oli tänini.

Baltimere sõjalaevastikud.

Ajalugu on rikas näidetest selle kohta, et riigid alati on püüdnud saavutada merepiire. Lähemast minevikust näeme seda Poola riigi uuestiloomisel, varematest aegadest maksab vaid meelde tuletada meie ajaloo lähedalt seotud võitlusi XVIII sajandi alul Baltimaade pärast.

Meri seob riiki ülemaailmlike keskustega, võimaldab temale ühenduse loomist teiste riikidega ja ilmajagudega, pakub võimalusi osa võtta maailma kaubandusest, annab rahvale tööd ja leiba. Sellepärast on arusaadav, miks riigid võitlevad mere kasutamise võimaluse pärast. See võimalus ühelt poolt loob riigile hulga soodustusi, teiselt poolt loomulikult paneb temale rea kohustusi ja tingib teatavad asjaolud, mida riigil tuleb arvestada rahvamajanduse, välispoliitika ja riigikaitse seisukohalt.

Merendus on tihedalt seotud kõikide kaubanduslike ja kaubanduspoliitiliste probleemidega, millest tähtsamad on väliskaubandus, laevastik ja koloniid. Viimased kolm on alati olnud riikide vahel tülipõhjuseks ja jäävad selleks ka tulevikus.

Ükski riik ei suuda oma huvide eest väljas olla, kui temal puudub reaalne jõud. Merel see reaalne jõud väljendub merevõimus. Merevõim, öieti merevalitsemine, baseerub kolmel alusel: laevastikul, selle toetuspunktidel ja merepolitikal. Need kolm alust peavad olema igal riigil, milline tahab kasutada võimalusi, mis temale ette seab õnnelik geograafiline asend.

Meie riik kuulub oma geograafilise asendi tõttu merepiiridega riikide hulka. Väliskaubandus moodustab tähtsa osa meie rahvamajanduses, tema tähtsus ilmneb eriti silmatorkavalt sõja korral. Oleks mõttetu kõnelda meie olukorras mingisugusest merede valitsemisest suures masstaabis, kuid teataval määral kerkib siiski esile küsimus meie kaubanduse ja merepiiride kaitsest. Meile pole kaugeltki tähtsuseta olukord, milline valitseb Balti merel, sest meie oleme tahtmatult üheks orgaaniliseks lüliks nende riikide peres, kelle huvid ristlevad Balti merel. Käesoleva kirjutise ülesanne on pakkuda väikest ülevaadet Balti merega otseselt või kaudselt seotud riikide merevõimu ühest osast — laevastikust ja selle arenemise suundadest.

Jälgides üldist merepolitilist olukorda, näeme, et peaaegu kõikjal valitseb pinev relvastumise, vaatamata rahvusvahelistele konverentsidele ja lepingutele. Ehkki Washingtoni ja Londoni merekonverentside otsustega on kindlaks määratud üldine jõudude vahetõde (suurriikidel) ja üksuste suurus, siiski neis piirides igaüks püüab luua kõige paremat ja kontsentreeritud maksimum lahinguvõimet väiksemasse lahinguüksusse. Kuigi majanduslik depression pigistab kõiki riike, suur protsent riigi elarvest kasutatakse relvastumiseks ja laevastikkude ehitamiseks.

Iga riik teeb seda oma majandusliku jõukuse ja tema mereväes valitsevate strateegiliste ja taktikaliste vaadete kohaselt, mis peegelduvad vastuvõetud laevastiku programmides.

Balti merd ümbritsevate riikide laevastikutes on pärast Maailmasõda ette võetud põhijapanevaid uuendusi. On vastu võetud uued laevastiku programmid ja nende teostamisel püütakse ära kasutada Maailmasõja kogemusi ja tehnilisi uuendusi. Mitmed vaated, mis valitsesid enne Maailmasõda, on leidnud ümberhindamist. Maailmasõda arendas välja mõned relvaliigid, mis enne olid alles lapsekingades (allveelaevad), ta õpetas ka nende vastu võitlema. Ta selgitas nii mõnegi relvaliigi tõelised võimed ja taktikalised omadused. Paistsid selgesti silma vead, mida mõni riik oli teinud oma laevastiku programmides, pannes erilist rõhku mõnesugustele relvadele ja laeva omadustele. Mõneski taktikalises vaates Maailmasõda sundis tagasi pöörduma vana meresõjakunsti vaadete juure (konvoi süsteem, kaubalaevade relvastamine). Sõja järel on märgata kindlat klassifikatsiooni laevatüüpides. On stabiliseerunud nende relvade jaotus, arv, asetused, kalibriber jne. Selle juure tuleme veel tagasi, kui asume üksikute laevastikkude programmide vaatlemisele. Loomulikult on täpsa ülevaate saamine raske, sest rida tehnilisi uuendusi ja peensusi, mis sel alal tehtud, on muidugi salajas ja ei kuulu avalikkusele. Kuid üldist pilti laevastikkude seisukorrast ja nende arenemise suunast on siiski võimalik saada, jälgides ametlikke teateid ja käsiraamatuid. Viimastest on käesolevas kirjutises kasutatud peamiselt *Janne's Fighting Ships 1930* ja vähemal määral *Les Flottes de Combat* ja *Taschenbuch der Kriegsmarine 1929*.

Saksamaa.

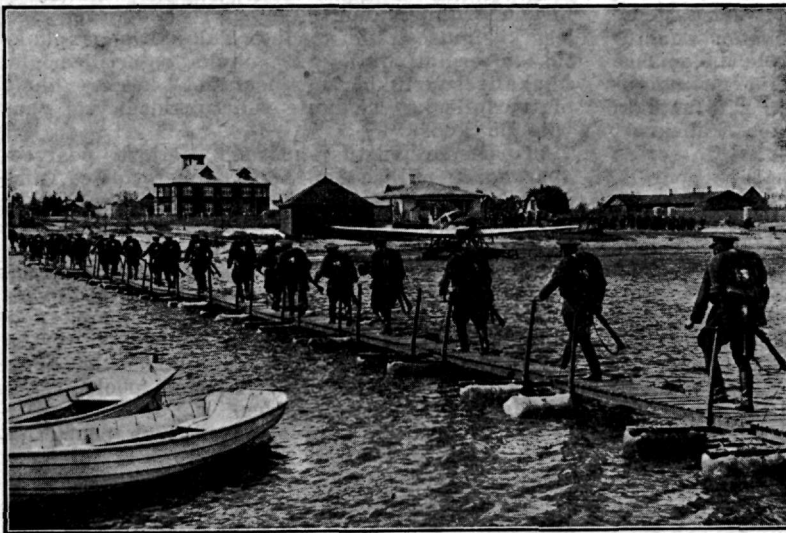
Versailles rahulepingu põhjal Saksamaale on lubatud pidada merejõude järgmiselt:

- 6 lahingulaeva,
- 6 ristlejat,
- 12 suurt torpeedopaati (destroyeri) ja
- 12 väikest torpeedopaati.

Lahingulaevade iga on määratud 20 aasta peale. Pärast seda võib neid asendada uutega, kuid sealjuures üksiku laeva tonnaž ei tohi tõusta üle 10.000 tonni. Kogusummas on lubatud ehitada 80.000 tonni, neist 2 lahingulaeva peavad olema reservis.

Ristlejate eaks on loetud samuti 20 aastat. Asendamisel üksiku laeva tonnaž ei tohi tõusta üle 6000 tonni, kusjuures samuti võib olla reservis 2 ristlejat. Ristlejate kogutonnaž on seega 48.000 tonni.

Silte kaitseväge suvistelt õppustelt.

Jalaväe üleminek jõest.

Jõe forseerimise harjutus K.Ü.Ö. osadele 22. V s. a. Pirita jõel.

Suurtükiväe üleparvetamine pontoonidel.

Taktikaline õppus K. Ü. Ö. osadele 22. V s. a. Pirita jõel.

Torpeedopaatide eaks on 15 aastat. Uute destroyerite tonnaži ülemmääraks on 800 tonni, väikestele torpeedopaatidele — 200 tonni.

Sakslased asusid suure hoolega ja visadusega oma laevastiku uuendamisele määratud piirides. Nende poolt koostatud ja Reichstag'i poolt vastu võetud programm on järgmine:

1. 1928. aastal anti uue 10.000-tonnilise ristleja ehitamise eeltöödeks 9.300.000 riigimarka. Selle eesmärgiks oli asendada ettenähtud lahingulaeva „Preussen“ välismaade mereväeringkondades juba laineid löönud, praegu ehitusel oleva n. n. „Ersatz Preussen“iga“ 1932. a.
2. 1931.—1934. a. asendatakse „Lothringen“.
3. 1932.—1936. a. asendatakse „Braunschweig“.
4. 1934. a. edasi asendatakse „Elsass“.
5. 1931. aastal saab valmis kerge ristleja „Leipzig“; edasi kuni 1936. aastani ei ole ette

näha ristlejate klassi täiendamist, sest pärast sõda on juba ehitatud „Emden“ (1925), „Karlsruhe“ ja „Königsberg“ (1927) ja „Köln“ (1930).

6. 1934.—1936. a. ehitatakse 4 uut torpeedopaaati.

7. 1931.—1936. a. valmivad 2 artilleria õpelaeva, 6 traalerit ja 7 C/F tüüpi miinipanijat.

8. 1931.—1932. a. valmivad 5 U. Z. laeva (vahilaeva).

9. 1936. a. valmivad 5 torpeedopaaati.

„Ersatz Preussen“ ehitus on äratanud välismaa merevägede ringkondades ja ajakirjades laialist tähelepanu ja põhjustanud mitmesuguseid oletusi. Kindel on üks asjaolu, et „Ersatz Preussen“ kujutab enesest kompromissi lahingu-laevast ja ristlejast. Esimese poolt kõneleb tema tugev peartilleria, teise poolt — võrdlemisi suur kiirus. Relvastuse suhtes on saks-

iased jäänud ustavaks oma ennesõjaaegsele lahingulaevade suurtükide kaliibrile, s. o. 280 mm. 6 sellist suurtükki on paigutatud kahte torni, mis on sakslaste juures uudiseks. Teise jargu artilleeria koosneb kaheksast 150 mm suurtükist, mis on paigutatud laeva keskele mõlemasse poordi üksikult. Ohukaitse suurtükid on paigutatud kokku, ühele platvormile à 2 suurtükki koos. Helgiheitjate grupp koosneb kaheksast helgiheitjast, mis on paigutatud kahte ossa: 2 ees peasilla kohal ja kummaski poordis, 2 helgiheitjat eritornides.

Torpeedorelvastus koosneb kahest kolmetorulisest aparaadist, asetatud ahtri tekile kahele poolele.

Soomuse paksus poordidel — 75—125 mm; tekil — 38—75 mm; torpedošott — 45 mm. Umbkaudne soomuse kaal — 2700 tonni.

Uudiseks sõjalaevade ehituses on asjaolu, et peamasinateks on diiselmootorid, mis annavad 50.000 HP. Sellega on saadud kätte suur tegevuseraadius, kuni 10.000 miili 20-sõlmelise kiiruse juures. Ametlik maksimaalne kiirus on 26, võib oletada, et see tegelikult on suurem. Üldine veeväljasurve täite tagavarade juures tõuseb 12.000 tonnini.

Laeva strateegiline eesmärk pole ametlikult teada. Oletatakse kahte võimalikku eesmärki. Esimeseks neist võiks olla teotsemine Balti merel, kus laev oma tugeva artilleeria ja kiiruse tõttu on ülekaalus kõigist üksustest, välja arvatud Vene lahingulaevad; nendega võrreldes on „Ersatz Preussen“il“ aga tunduvalt suurem kiirus. Teiselt poolt laeva suur kiirus ja tegevuseraadius võimaldavad oletada, et teda kavatakse kasutada ristlejajasõjas ookeanil. Seal on ta ülekaalus kõigist n. n. Washingtoni ristlejatest (10.000 tonni), lahingulaevade vastu paneb ta oma suurema kiiruse. Lahinguristlejatega ta siiski võistelda ei suuda.

Uute kergeristlejate seeria (6000 t) algas 1925. aastal, kui vette lasti „Emden“. „Emden“ astus rivvi nõrgema relvastusega, kui see projekteerimisel ette nähtud oli. „Emden“i relvastus kavatakse hiljem ümber vahetada nüisugusega, nagu on hiljem vette lastud ristlejail.

Uute ristlejate normaalne veeväljasurve on 6000 tonni. Nad on varustatud auruturbiinidega ja ökonoomilise käigu tarvis diiselmootoriga. Turbiinid annavad 60.000 HP, diiselmootorid — 12.000 HP. Töötamisel koos nad annavad kiiruse kuni 32 sõlme. Niisuguse kombinatsiooniga on kätte saadud väga suur tegevuseraadius oma klassi kohta. Turbiinid üksi võimaldavad 14,5-sõlmelise kiiruse juures 3200 miili, diiselmootorid — 3800 miili, seega kokku 7000 miili. Väheema kiiruse (10 sõlme) juures võib kaugus isegi tõusta kuni 10.000 miilini. Kere veealune osa on varustatud n. n. „bulgesitega“; oletatakse, et need on ette nähtud mitte ainult kere kaitseks, vaid ka diiselmootorite kütteõli tankideks ja laevakerele soodsama kaju andmiseks kiiruse saavutamiseks. Kere juures on needimise asemel tarvitatud šveissimist, mis annab kaalus tuntava kokkuvõidu. Soomus poordidel on 75—100 mm. Relvastus koosneb üheksast 150 mm/50 kal. suurtükist. Ohukaitseks on ette nähtud neli 88 mm suurtükki. Suurtükid on asetatud kolmetorulisesse soomustornidesse, millest üks asub vööris, kaks — ahtris. „Leipzig“il“ on kõik tornid asetatud laeva diametraaltasapinda; „Königs-

berg“il“, „Karlsruhe“il“ ja „Köln“il“ on ahtris asuvad tornid paigutatud diagonaalselt. See on tingitud laskemoonakeldrite asetusest. Näib, et hiljem valmis saanud „Leipzig“i juures on selles küsimuses üle saadud. Tulejuhtimise punktid on eraldi pea- ja õhukaitse-artilleeriale. Ohukaitse suurtükid on asetatud kokku ühele platvormile kas üksikute suurtükkidena või paarikaupa koos.

Torpeedorelvastus koosneb neljast pealvee-aparaadist, millised on kõik kolmetorulised, diameetriga 500 mm, asetatud laeva keskkoha, kummalegi poordile 2 aparaati.

Helgiheitjate grupp, mis koosneb 5—6 helgiheitjast, on jagatud kahte ossa. Üks osa, arvult 1—2, asub ees, peasilla kohal peamasti küljes; teine osa laeva keskel, mõlemal pool tagumist korstent, kummaski poordis 2. Need helgiheitjad võimaldavad valgustada horisonti alates vöörist üle ahtri isegi teisele poole poordi kaunis suure nurga piirides.

Kaugusemõõtjad on asetatud: üks peasillale, üks tulejuhtimise posti masti ja üks eraldi posti ahtri plutongi juures.

Ristlejatest kõige esimesena valmis saanud „Emden“ sarnaneb konstruktsioonilt teistele, kuid tema pea-artilleeria koosneb praegu kaheksast 150 mm/45 kal. suurtükist, mis on asetatud üksikult. Ohukaitseks on tal kaks 88 mm suurtükki. Torpeedorelvastus koosneb neljast kahetorulisest aparaadist, millest 2 on kummaldi poordil. Kiirus on 29 sõlme, mis tingitud segaküttest. Diiselmootorid puuduvad. Tegevuseraadius kuni 6500 miili.

Suuri torpedopaate on pärast sõda juure ehitatud 12; nendest 6 n. n. „Möwe“ tüüpi ja 6 — „Wolf“ tüüpi.

„Möwe“-tüübilised torpedopaadid („Albatross“, „Kondor“, „Greif“, „Falke“, „Seeadler“ ja „Möwe“) lasti vette 1926. a. Nende nominaalne veeväljasurve* on 800 t, täite tagavarade juures aga 960 t. Relvastuseks on neil kaks kolmetorulist torpedoaparaati. Torpeedod on laevastikule omast standardtüüpi — 500 mm. Artilleeria koosneb kolmest 105 mm suurtükist, millest üks asub vööris, kaks — ahtris. Kiirus on 33 sõlme.

„Wolf“ tüübilised torpedopaadid („Iltis“, „Jaguar“, „Leopard“, „Fuchs“, „Tiger“ ja „Wolf“) said valmis 1927.—1928. a. Nominaalne veeväljasurve neil on 800 t, täie varustuse juures 1000 tonni. Kiirus — 34 sõlme. Relvastus on neil samasugune kui „Möwe“ tüübil. Suurtükid on konstrueeritud uue Krupi mudeli järgi, nad võimaldavad kuni 80° tõstenurga andmist.

Peale eelpoolnimetatud üksuste, mis on programmi kohaselt ehitatud või ehitusel, kuuliub laevastiku koosseisu veel rida muid üksusi, mis on ehitatud enne Maailmasõda ja Saksamaale alles jäetud rahulepingu põhjal.

Lahingulaevadest on praegu rivis: a) 3 „Deutschland“-tüübilist laeva („Schlesien“, „Schleswig-Holstein“ ja „Hannover“), peamised omadused: ehitatud 1905.—1906. a., D**) = 13.200 tonni, kiirus — 18 sõlme, soomus kuni 240 mm, relvastuseks neli 280 mm, neliteist 150 mm ja neli 88 mm suurtükki, peale

*) Nominaalne veeväljasurve (standart displacement) on laeva veeväljasurve mittetäie süte- ja veetagavara juures.

**) D = displacement = veeväljasurve.

selle kaks 88 mm õhukaitsesuurtükki ja neli pealvee-torpeedotoru (500 mm);

b) 3 „Braunschweig“-tüübilist lahingulaeva („Braunschweig“, „Elsass“ ja „Hessen“). Ehitatud 1902—1903. Kiirus ja relvastus samasugune kui „Deutschland“-tüübil, ainult 150 mm suurtükkide asemel on 170 mm.

Ristlejatest on reservis „Hamburg“ ja „Berlin“, ehitatud 1903. a., D = 3650 t, kiirus — 22 sõlme, relvastuseks — kaheksa 105 mm suurtükki ja kaks torpeedotoru.

Rivis on praegu „Amazone“ (1900) ja „Nympe“ (1899), D = 2900 t, kiirus — 21 sõlme, relvastuseks kümme 105 mm suurtükki ja 2 torpeedotoru.

Torpeedopaatidest on rivis:

a) „S“, „G“ ja „V“ klassist 10 üksust, ehitatud 1912.—1914. a., D = 640—670 t, kiirus — 32 s., 2 torpeedotoru;

b) „T“ klassist — 3 üksust, ehitatud 1910. kuni 1911. a., D = 800 t, kiirus — 32 kuni 33 s., torpeedotorusid — 4;

d) väikestest torpeedopaatidest 7 üksust „T“ tüüpi, ehitatud 1908. a., D = 675 t, kiirus 30 s., kolm torpeedotoru.

Lahingulaevade kui ka torpeedopaatide juures on tehtud ümberehitusi. Lahingulaevadel on muudetud peaaesjalikut tekipealseid ehitisi ja uuendatud tulejuhtimise abinõusid. Torpeedopaadid on viidud üle kõik õliküttele. R. K.

(Järgneb.)

Ametlik osa.

Käesoleval aastal võetakse vastu õpilasi Sõjakooli ainult aspirantide klassi.

Sõjakooli kadettide nooremisse klassi käesoleval aastal õpilasi vastu ei võeta.

Vastuvõtmine sünnib ainult Sõjakooli aspirantide klassi. Sinna pääsevad kodanikud, kes ei ole üle 27 aasta vanad.

Sissepääsmise kord on järgmine.

Alalises kaitseväes sundaja ärateeninud ja käsutus- ja reservväes viibivad kodanikud, kes ohvitseride ettevalmistamise seaduse („R. T.“ 71 — 1930. a.) kohaselt soovivad astuda Sõjakooli, peavad esitama hiljemalt 1. augustiks Kaitseväe ühendatud

õppeasutiste ülemale sellekohased sooviavaldused. Sooviavalduste juurde tuleb lisada: 1) haridust tõendav tunnistus, 2) ametlikult tõestatud päevapilt, 3) lühike elulookirjeldus, 4) allkiri, et sooviavaldaja on olnud Eesti Vabariigi kodakondsuses vähemalt 1 aasta, et ta ei ole kohtuotsusega ilma jäetud hääleõigusest Riigikogu valimistel ja rahvahääletamisel või riigiteenistuses olemise õigusest ja et ta ei seisa kohtu või eeluurimise all ega ole tunnustatud maksujõuetuks ärialal, 5) tõestatud ärakirjad kaitseväeteenistuse dokumentidest.

Sõjakirjandust.

INGLISMAA.

„The Army Quarterly“. Aprill 1931. a.

I. Toimetuselt. Teiste siin käsitletud küsimuste hulgas võetakse sõna ka desarmeerumise ja India asjus.

Maailmasõja tekkimise põhjused, millistest tähtsamatena esinevad rahvaste ja riikide vahel sel ajal valitsev salajane vaen, umbusk ja äge võistlus relvastamise alal, eksisteerivad veel praegu; nad on võtnud isegi veel teravama kuju, kui see oli enne 1914. a. katastroofi. Arusaadav, et niisuguses olukorras on karta uusi rahvastevahelisi sekeldusi. Ekslik oleks siiski arvata, et neid saab ära hoida sõjavägede vähendamisega, sest ka väiksemaid rahuajal peetavaid kaadreid on tarbekorral võimalik kiiresti paisutada miljonilisteks armeedeks. Oleks õigem, kui kõik need, kes juhivad riikide saatust, rakendaksid tööle oma jõud teises suunas, püüdes lähendada rahvaid üksteisele, kaotada umbusku ja vaenu; niisugusel juhul kaoks relvastamise põhjus ning desarmeerumise küsimus laheneks iseenesest.

India küsimuses ei poolda toimetus viitsekuninga võimu vähendamist ükskõik missugusel kujul. Briti kaubanduslikud ja rahanduslikud huvid Indias on selleks liiga suured, et siin võiks asuda eksperimentide tegemisele, isegi siis mitte, kui Inglismaa ei oleks vastutav India välise kaitse ja sisemise korra eest. Sõjaväe juhatus peab jääma briti ohvitseride kätte, samuti nagu välispoliitika ajamine ja vahekordade reguleerimine India üksikute autonoomsete riikide vahel on ka edaspidi kuninga eesõiguseks. Vähemusrahvaste õigused tulevad kindlustada, sisemine kord ja riigi rahandus stabiliseerida; briti töösturite kaubanduslik tegevus peab Indias olema kindlustatud.

II. Lembergi operatsioon: august — september 1914. a. Iosa. (skeemidega). Austria-Ungari. Maailmasõja ametliku ajaloo (Österreich-Ungarns letzter Krieg. 1914—1918. Vol. I. Verlag der Militärwissenschaftlichen Mitteilungen. Wien, 1929—1930). I osa lühikene kokkuvõte. Referent, tugenedes Austria ametlikule andmetele, maalib huvitava pildi dualistliku monarhia sõjaväest, kus valitses tu-

gev partikularismi vaim ja paabeli segadus keelte alal. 1914. a. selles sõjaväes oli iga 100 sõduri kohta 25 sakslast, 23 ungarlast, 13 tšehhi, 9 kroaati-serblast, 8 poolakat, 8 ukrainlast, 7 rumeenlast, 4 slovakkid, 2 sloveenlast ja 1 itaallane. Umbes samasugune oli ohvitseride koosseis. Ametlikku keelt, saksa keelt, oskas võrdlemisi väike arv sõdureid, kuna suur hulk neist kõneles ka sõjaväes olles oma emakeelt; riigikeeles nad pidid ära õppima 80 kõige tarvilikumad komandovõi käsklused. Reservis olles unustati needki ära ja kui mobilisatsiooni puhul väeosad täiendati tagavaraväelastega, siis selgus, et paljud ohvitserid ei saanud juhtida neile alluvaid sõdureid — keele oskamatuse tõttu. Parlamendi inimese tõttu materjalosa, eriti suurtükiväe alal, oli nõrgem vaenlase omast. Väljaõpe jättis soovida paremat; eeskirjades käsitleti ainult kallalungi; kaitsele asumisest ja maastiku organiseerimisest polnud seal sõnagi öeldud, mispärast sõjaväe ettevalmistus sel alal puudus täiesti. Loomulikult ei jätanud need puudused mõju avaldamata sõja käigule, mis, nagu teame, kujunes Austria-Ungarile saatuslikuks.

III. Kapten B. Liddell Hart. Sõjaväe kriitikud ja sõjaväe ülemus. „Mina olen läbi viinud 60 lahingut, kuid ei ole midagi juure õppinud peale selle, mis minule teada oli esimese lahingusse astudes“ — olevat Napoleon kord öelnud St. Helena saarel viibides. Nii siis: vanaduses kasutatakse neid teadmisi, mis on omandatud nooruses. Seda tõsiasi ei taha vanemad juhid tihti arvesse võtta ja suhtuvad halvaks panevalt noortelt avaldatud vaadetes ja tõekspidamistesse, kuigi need on õiged ja vastuvõetavad. Nii mõnigi tuli on niiviisi pidanud „vaka alla“ jääma ja seal kustuma. Niisuguste hulka autor arvab sakslast kapten Hoenigi („Kakskümmend neli tundi Moltke strateegiat“ autor), inglasi — kol.-leitn. C. à Court Repingtoni, mr. Spenser Wilkinsoni, prantslasi — kapt. Mayeri ja kapt. Grouard'i. Tsiteerides nende töid näitab autor, et see, mida omal ajal loeti haiglaste vaimu pettekujutiseks või isegi kardetavaks valeõpetuseks, esineb tänapäev elementaarse ja vastuvaidlematu tõena.

IV. Parun Manfred von Richthofen. Maailmasõjaegse kuulsaks saksa lenduri v. Richthofeni lahingukarjääri kirjeldus, kes õhuvõitlustes langetas 80 vaenlase lennuki, kuni ta 81. lennuki ründamisel oma vastaselt, Kanaada kapten Brown'ilt, surmavalt haavata sai, maanduma oli sunnitud ja austraallaste kätte vangi langes. Pärast sõja lõppu 1925. a. toodi v. Richthofeni jäänused kodumaale ja maeti siin ennenägemata auavalduste saatel maamulda. Sakslased austavad teda kui rahvuskangelast.

V. Kindral-major W. D. Bird. Briti maastrateegia neljas suures sõjas 1702.—1802. a. IV. Artikli selles, ühtlasi ka viimases osas vaadeldakse sõda Prantsusmaaga 1792.—1802. a. Briti strateegia tähtsamaks ülesandeks sel ajajärgul oli merede valitsemise oma käes hoidmine ning merekaubanduse arendamine. Selleks organiseeris Inglismaa koalitsioone Prantsusmaa vastu, keda ta luges merel oma tähtsamaks ja kardetavamaks konkurendiks. Praegu — arvab autor — pole olukord muutunud ning eesmärgid on endised selle vahega, et Inglismaa tähtsamad konkurendid merel ei ole — vähemalt mitte praegu — tema kardetavamad vaenlased; pealegi paistab tõenäolisena, et kahest suurest mereriigist, kes võiksid tulla kõne alla Inglismaa vastastena, üks saaks sõjakorral hoidma tema poole. Igal juhul ei lubaks Inglismaa praeguse Euroopa või teiste maade kaardi muutmist oma kahjuks, lõpetab autor.

VI. Mehhaniseeritud jõudude liikumiskiirus. 1930. a. manöövrivate kogemuste kohaselt on mehhaniseeritud jõududest koosneva rännakukolonna keskmine liikumiskiirus 16 km tunnis. Kui sellest ajast maha arvata 15-minutilise puhkuse, mis kulub ära distantide võtmiseks peatumisel, mootorite ülevaatuseks ja meeskonnale suitsetamiseks, siis tegelik keskmine liikumiskiirus võrduks umbes 21 km tunnis, tõustes parematel teosadel kuni 30—32 km. Selle kiiruse saavutamiseks on järgmistest asjaoludest (üksikult või kombineeritult): a) mootorijuhite väljaõppest, osavusest ja vastupidavusest; b) ilmastikust (udu, tolm, muda teedel jne.); d) elanikkude vaenulikkusest või sõbralikkusest suhtumisest, kohaliku liikumise intensiivsusest ja selle suunast; e) käsitada olevatest kaartidest ja nende käsitamise oskusest; g) võimalusest varakult läbi luurata liikumisteed; h) sõidukite korrasolekust ja nende tüübi ühtlusest; i) läbistatava maastiku ja seal leiduvate teede iseloomust; j) peatuste tihedusest ja nende vältusest; k) asjaolust, kas liikumine sünnib päeval või öösi; l) moondamise võimalusest ja tarvidusest liikumisel. Need faktorid mõjutavad liikumiskiirust vaatamata sellele, kas liikumine sünnib vastase mõju piirkonnas või väljaspool seda.

VII. Kolonel Harold Percival. Kadunud väed. III. Erahuvide ühiskondlike huvide vastu. Kirjeldatakse Wellingtoni võitlusi Napoleoni vägedega Püreine poolsaarel 1809. a. Inglise ülesandeks oli, muuseas, abiandmine hispaanlastele prantslaste vastu, mida nad aga ei saanud teostada, kuna hispaania kindralid mitmesugustel isiklikudel põhjustel loobusid koostöötamisest inglasega ja kogu ni püüdsid takistada nende sõjalisi kavatsusi ühise vaenlase vastu.

Tarvitage ainult ilmakuulsaid **kärbsepuudjaid**

„AEROXON“

stiftiga, üks meeter pikk.

Müügil igalpool üle maa.

VIII. Kindral-major I. F. C. Fuller. Tak-tika 1450.—1704. a. Sissejuhatatus Marlboroughi sõjakäikude uurimiseks. Huvitav ülevaade taktika arenemisest sel ajajär-gul. 1704. a. kuni 1930. a. on käsirelvade hävi-tava tule ulatus suurenenud 30 sammult kuni 800 sammuni. Sellele „ei kellegi maa-alal“ („no man's land“, „Niemandland“) tulebki otsida tähi-seid, mis näitavad käsitulerelvade arenemist vii-mase 200 aasta vältusel. Kui seda asjaolu mee-les pidada ja arvesse võtta, et hävitava tule riba läbistamine on modernaja lahingu tähtsamaid probleeme, siis selgub, millise tähtsuse omab tak-tika arenemise uurimine — ütleb autor.

IX. Gorlice—Tarnov. Üks saks-laste läbimurretest 1915. a. Kol. ltn. O. T. von Kalmilt Reichsarchivi korraldusel koos-tatud monograafia „Gorlice“ (Stalling, Olden-burg 1930. a.) lühikene kokkuvõte.

X. Prantsusmaa ja tema piiri-kaits. „La couverture“ kriitika. Huvitav ülevaade piirikaitse küsimuse arenemi-sest Prantsusmaal viimase aastakümne vältusel.

XI. Kol. R. S. McClintock. Viimased viissada jardi. Selgitatakse, kuidas kalla-letungil läbistada maa-ala, mis on kaitsja hävi-tava püssi-ja kuulipilduja tule all. Autor ar-vab, et n. n. „500 jardi probleemi“ lahendamiseks on kaks abinõu: a) soomustada jalavägi kaitsja kuulipildujate vastu või b) hävitada kuu-lipildujad, mis takistavad jalaväe kallaletungi. Teisiti öeldes: jalavägi tuleb varustada küllalise arvu tankidega või jälle tugeva suurtükiväega. Millisele neist abinõudest anda eesõigus? Ei kummalegi — ütleb autor. Soomustatud sõidu-keile asetatud jalavägi ei saaks ilma oma suur-tükiväe toetuseta läbistada 500 jardi riba, sest vastase suurtükivägi, eriti tankivastased suur-tükid, ei lubaks seda. Teisest küljest, ka võimas suurtükivägi ei suudaks hävitada kõiki vastase kaitsevahendeid, eriti aga kuulipildujaid, sest see nõuaks hiiglasuurt laskemoona kulu. Seepärast jalavägi vajab viimase viiesaja jardi läbistamisel tankide toetust. Nii siis tankid ja suur-tükid on lahingus mõlemad ühe-väärselt tarvilikud. Mis puutub esi-mestesse, siis, arvesse võttes tankide liikumise kiirust ja tundelikkust suurtükitele vastu, on ko-hane neid ära kasutada peamiselt jalaväelt saa-vutatud edu arendamiseks ja vastase jälitamiseks.

XII. Leitn. O. F. Sheffield. Mõtteid oh-vitseride ettevalmistamise reor-ganiseerimise kohta. Küsimust valgus-tatakse noorema ohvitseri seisukohalt, kes ise hiljuti on istunud koopingil, õpilase osas.

XIII. Kol-leitn. E. G. Hume. Moodsate liikuvate julgestusosade ülesan-ded. Autor leiab, et kiire liikumine on peami-selt tarvilik: enne kontakti loomist — luure toi-metamisel ja operatiivselt tähtsa maa-ala vallu-tamisel; pärast kontakti loomist — kallalētungi ja rünnaku läbiviimisel; pärast rünnakut — edu arendamisel. Selles artiklis autor valgustab pea-miselt esimest juhtu, toetudes sealjuures välja-teenistuse eeskirja („Field Service Regulation“) II osa paragrahv 37 peale.

XIV. „Problematicus“. Noor ohvitser ja Rahvasteliit. Leitakse tarvilikuks tut-

vustada sõjakooli kadette Rahvasteliidu töoga järgmise kava alusel: I. Rahvasteliidu idee ja tema eesmärgid. II. Rahvasteliidu koosseis. III. Rahvasteliidu töö. IV. Huvi puudumise põhju-sed Rahvasteliidu vastu. Viimase küsimuse alal autor arvab, et huvi puudumist Rahvasteliidu töö vastu võib suurel määral seletada puuduliku in-formatsiooniga Liidu tegevusest.

XV. A. P. Hatton. Rekruteerimise probleem tulevikus. Inglise sõjaväes rekruteerimise küsimus ei taha kaduda päeva-korrast: ikka vähem leidub neid, kes sooviksid sõjaväkke teenima astuda. Vabatahtlikkude juu-revoolu suurendamiseks teeb autor ettepaneku kindlustada paremini sõduri tulevikku. See võib sündida, näiteks, järgmiselt: pärast 14-aastast teenistust antakse sõdurile pension, kuid ilma garantiita teenistuse peale eraelus; 21-aastane teenistus annab suurema pensioni ja tagab teenistuse eraelus pärast lahkumist sõjaväest; kui pensionär on jõudnud 60. eluaastani, siis tuleb tema pensioni suurendada seevõrra, et ta võiks muretult ära elada ning ei tarvitseks otsida kõr-valteenistust. Neil tingimustel — arvab autor — oleks nekrutite juurevool sõjaväkke kindlustatud.

XVI. Itaalia ametlik sõjaajalu-gu. II osa. Lühikene kokkuvõte. Käsitletakse sündmusi 1915. a., mai kuust kuni aasta lõpuni.

XVII. Kapten E. W. Sheppard. Jäl-le mrs. Partington. Sarkastilisi vastuväiteid „The Army Quarterly“ s. a. jaanuari numbris ilmunud artiklile: „Garaazi mõtlemisviis“ („The Garage School of Thought“), mis on refereeritud „Sõdu-ris“ nr. 5/6 s. a. Artikli autor (kapten Sheppard) esineb tulise mehhaniseerimise ja motoriseeri-mise pooldajana.

XVIII. „Eksamineeritav“. Eksamid. Aru-tatakse väärnähte, millised tavaliselt tulevad ette mitmesuguste katsete sooritamisel. Eksami-neeritavate sooviavaldused eksamineerijatele on kokkuvõetult järgmised: a) iga küsimus peab olema kooskõlas eksami eesmärgiga; b) küsimused tulevad katsekavas ära jaotada ühetaoliselt; d) erilist tähelepanu pöörata sellele, et küsimused ei oleks kahemõttelised; e) raskemaid ja madala-malt hinnatavaid küsimusi tuleb eelistada kerge-matele, kuid kõrgesti hinnatavatele küsimustele; g) küsimused peavad olema niisugused, et eksami-tagajärg võimalikult vähem ripuks ära eksami-neeritava omadusest pidada meeles mitmesuguseid peensusi.

XIX. Bibliograafia.

V. K-ts.

ITAALIA.

„Esercito e Nazione“. Aprill 1931. a.

1. A. Tosti. Itaalia sõdurite jälge-des Prantsusmaal. Reisimuljeid lahingu-väljadelt, kus itaalia sõdurid on võidelnud, lan-genud ja maamulda sängitatud.

2. L. Fea. Aktuaalsed mereväe kü-simused. Lahingulaevade kaitse. Rahvusvaheliste konventsioonide otsuste kohaselt ei tohi mereväes tarvitata suure suurtükide kalii-ber ületada 406 mm. 20 km pealt lastud 405/50 mürsu vastu peab soomuse paksus olema vertik. — 220 mm, horisont. — 120 mm; 10 km peale oleksid need arvud vastavalt 350 mm ja 130 mm, kusjuures soomuse vastupidavus oleb veel laeva

kere konstruktsiooni kõvadusest, selle elastsusest ja asjaolust, kas pihtamine oli all- või pealpool veepinda. Nendele andmetele baseerudes võetakse vaatluse alla mitmesugused sõjalaevade tüübid, nagu „Nelson“, „California“, „Mutsu“, „Alberto da Giuwano“ jne.

3. O. Tonelli di Fano. Venemaa suures sõjas. Puudused tsaari sõjaväe organisatsioonil. Huvitav ajalooline tagasivaade, mille koostamisel autor on kasutanud allikatena Vene revolutsiooni arhiivi andmeid.

4. C. Cesari. Prantsuse koloniaalprobleem ja Prantsuse Põhja-Aafrika. Andmeid Prantsuse asumaade organiseerimise, valitsemise ja ekspuuteerimise aladelt pärast Maaailmasõda. Siit autor teeb järeldused Itaalia tarvis, peamiselt Liibia valitsemise alal.

5. F. Zani. Jalavägi ja mustad sargid kallaletungil. Üksikasjalikult läbitöötatud taktikaline ülesanne ühes lahendusega. Üksikasjalikumalt käsitletakse fastsistliku miilitsa osade koostöötamise võimalusi regulaarjalaväe osadega.

6. L. Grosso. Mõõtmised väljaoludes. Mitmesuguste kauguste, kõrguste ja nurkade mõõtmine väljaoludes kaasaskantavate abinõudega. Need mõõtmised — arvab autor — pole küll väga täpsad, kuid sellevastu neid saab teha alati käepärast olevate abinõudega, kuna täpsate mõõtmiste instrumendid on kaalult rasked ja seepärast käsitamiseks ebapraktilised. Artiklis suur hulk jooniseid.

7. R. Micaletti. Maa ilma liiklemisteed. Panama kanal. Lühikene ülevaade kanali tekkimisloost, tema geograafiast, majanduslikust ja poliitilisest tähtsusest.

8. A. Casarini. Tervishoiu küsimus rooma sõjaväes Liibias. Autor valgustab küsimust Tripolitania, Bu-Ngem'i (vanasti Boin) lähedal, 142 km mererannast asuvas vanas rooma kindluses 1928. a. tehtud kaevamistel saadud andmete alusel. Uurimusest selgub, et vanas rooma sõjaväes ülemus on tõsiselt hoolitsenud sõdurite tervishoiu, eriti aga hea joogivee muretsemise eest.

9. U. Adamello. Sotsialistlikkude Nõukogude Vabariikide Liidu sõjalised piirid. Huvitav joonistega ja skeemidega varustatud sõjageograafiline uurimus. Vene-Eesti piiri kirjeldus on toodud lühidalt; sealjuures tarvitatud statistilised andmed on õiged.

10. Reservohvitseride elu. Ühest kuust teise. Mitmesugust. Välisriikide sõjavägedest. Kirjavaheetus lugejaskonnaga. Bibliograafilised märkused. V. K-ts.

Rivista Militare Italiana. Aprill 1931. a.

1. Kol. L. de Biase. Karl Albert 1815. kuni 1831. a. Tükikene Itaalia ajalugu XIX sajandi algusest.

2. Kol. C. Trezzani. Esijärgus teotseva diviisi kasutamine edu arendamisel. Üksikasjalikult läbitöötatud taktikaline ülesanne, mille lahendamisel on aluseks võetud vastavate lahingueeskirjade (Itaalia) nõudmised.

3. Kol. E. Bobbio. Prantsuse sõjalise mõtte evolutsioon XVIII sajan-

dil Piemonti vallutamise küsimuses. Sõjaajaloolisi küsimusi XVIII sajandist. Artiklil on järg.

4. Major E. Giannini. Suurtükiväe masseerimine rindel ja laskemootsaku kulu Maaailmasõjas. Huvitavaid statistilisi andmeid küsimuse kohta.

5. Retsensioonid. Uusi raamatuid. Kokkuvõtteid sõjaajakirjandusest.

Rivista Militare Italiana. Mai 1931. a.

1. Kol. dr. E. Scala. Rooma sõjaväeasutiste üldine iseloom. Selgitanud vana Rooma mõju rahvaste poliitilis-sotsiaalsele elule, eetilise-religioonilisele ilmale ja kultuurilistele orienteerumistele, autor näitab, et Rooma sõjaväe kõrge lahinguvõime oli suurel määral tingitud vooruslikust perekonnaelust ja sellest suurest moraalsest tähtsusest, mis vanad roomlased andsid sõjaväeteenistusele. Autor leiab, et vanade roomlaste ideaalid peaksid elustama nende järeltulijaid, praegusaja itaallasi, oma sisesemise elu korraldamisel ja riigikaitse teostamisel. „Civis romanus sum!“ peab ka nüüd olema hüüdsõnaks itaallastele, lõpetab autor.

2. Kol. C. Trezzani. Teises järgus teotseva diviisi kasutamine edu arendamisel. Üksikasjalikult läbitöötatud taktikaline ülesanne.

3. Kol. E. Bobbio. Prantsuse sõjalise mõtte evolutsioon XVIII sajandil Piemonti vallutamise küsimuses. Sõjaajaloolisi küsimusi XVIII sajandi lõpust.

4. Kol. leitn. G. Reisoli. Juhtide prestiižist. Johanna d'Arc. Näidanud, kuidas tähtsamad juhid, nagu Aleksander, Hannibal, Caesar jne., oskasid hinnata oma mõju sõduritele ja seda kasutada võidu saavutamiseks, autor tuleb arvamisele, et väejuhi prestiiž on suurel määral rippuv tema iseloomomadustest. Seda aluseks võttes, annab autor kokkuvõtliku ülevaate Johanna d'Arc'i elust ja tegevusest väejuhina, keda ta loeb tähelepanuväärsemaks isikuks kõikide rahvaste ajaloos. Johannal olid kõik eeskujuliku väejuhi omadused: julgus, vahvus, autoriteet, intuitsioon, osavus väeosade asetamises kaitse- ja pealetungikorda, kiire otsustamisvõime ja omadus ette näha sündmuste arenemist. Johanna oli sündinud väejuhiks: ainult üks ainus kord, Vaucouleurs'is, nägi ta, kuidas sõdurid manöövreerisid ja pidasid lahingut; sellest ajast peale oli temal selge ettekujutus, kuidas tuleb asuda kaitsele, peale tungida ja kindlusi vallutada, saavutada ootamatust ja kaitsta ennast ootamatuse vastu; Chino-nis viibides võis ta kõikide nende küsimuste kohta vanade, vilunud väejuhtidega mõtteid vahetada nii autoriteetlikult, nagu oleks tal vähemalt 20—30-aastane väejuhi praktika seljaga. Tol ajal ei leidunud kedagi, kes oleks osanud koostada lahinguplaane nii selgelt, lihtsalt, midagi unustamata ja kõiki võimalusi ette nähes, nagu seda suutis Johanna.

Johanna d'Arc oli sündinud sõduriks: ta kannatas ära mehiselt ja rõõmsa meelega kõik rännakute raskused ja bivaki ebamõnused, oli alati valmis astuma lahingusse ja võitlema täie jõupingutusega, kui seda oli vaja eesmärgi saavutamiseks; ta ei kartnud hädahoitu, vaid astus sellele julgesti vastu. Ta tundis sõdurite

hõnge ja nende tarvidusi, oskas õigel ajal ja kohal öeldud sõnaga mõjutada alluvaid seevõrra, et ka „argpüksid muutusid julgeks ja hakkasid uskuma võidu sisse“. Iseloomult lihtis ja entusiastlik, omas ta imestamiseväärt võime anda edasi oma kõikumatu usku neile, kes teda ümbritsesid; kõik, kes nägid ja kuulsid seda puhtahingelist tütarlast, hakkasid uskuma edusse ja olid kindlad võidu peale seal, kus tavaliselt võis arvestada kindlat ebaedu.

Kuigi lihtne karjatüdruk Domremy külast, oskas ta kuninga hoovkonna juures esineda nagu hästi kasvatatud rüütel, kes tunneb ennast vabalt ka kõige hiilgavamas ja peenemas seltskonnas; sealjuures jäi ta kõrvale igasugustest hoovkonna juures valitsevatest intriigidest. Kus algab Johanna d'Arc'i tõeline ajalugu ja lõpeb legend, kus lõpeb inimene ja algab jumalikkus, selle peale ei ole kerge vastata, ütleb autor.

5. Kol. G. Chirico. Liikuv sõda ja toitlustamine. Prantsuse sõjakirjanikkude Chaumont'i ja Lopart'i sellesisuliste kirjate töde kriitika ja itaallaste seisukohtade selgitamine toitlustamise küsimuse alal liikuv sõjas.

6. Retsensioonid. Uusi raamatuid. Sõjakirjanduse kokkuvõte. V. K.—ts.

SOOME.

„Suomen Sotilasaikakauslehti“ nr. 4. 1931.

1. „Missugune peab olema vahekord jalaväe tule ja liikumise vahel. Küsimuse mõju jalaväeüksuste koosseisule“, — major Väinö Oinonen'i 20-leheküljeline artikkel. Vahekorra määravad olud ja teotsemisvõimalused. Soome maastiku erilaadus tingib, nagu toonitatakse, ka võitlusvõtete erisaisukoha. Jalaväe tule ja liikumise vahekorra korraldamise küsimuses langeb Soomes peatähelepanu esijoonel liikumisele. Metsamaastikul takistavad liikumist:

- a) taimestiktõkked,
- b) juhatuse tegevuse raskenemine,
- d) väeosadevahelise ühenduse pidamise raskenemine,
- e) oma tule mõju vähenemine.

Liikumist soodustavad metsamaastikul:

- a) kaitse vastase tulistamise eest,
- b) vastase tule (välja arvatud gaasi) mõju vähenemine.

Edasi käsitletakse jalaväe liikumise ja tule vahekorra üksikasjalikult mitmesugustes lahingutingimustes, eeskätt pealetungil — erinevalt metsa- ja avamaastikul.

2. „Ratsastamisest“. — Huvi ratsasõidu vastu Soome sõjaväes on kasvanud sõjaväeliste ringkondade vaadetes seisukoha kõvenedes, et masinliikumisevahendid soome maastikuoludes ei suuda asendada hobuseid. Nimet. vaatekohalt esitab nüüd major Ehrnrooth 10-leheküljeline kirjutise, kus püütakse anda üksikasjalikke juhtnõude ratsahobuste väljaõpetamise alal. Käsitlusele on võetud vaid tavalikumad ratsastamisviisid, mis on kõlvulised igale ratsahobuseks vähegi sobivale hobusele ja tugenevad täielikult Soomes vastuvõetavateks tunnustatud ratsaväe eeskirjadele. Kirjutis on suurel määral mõjutatud rootsi ratsastamisviisidest, millega autor on põhjalikumalt tutvunud.

3. „Kaitseväge ja Soome patendiseaduseandlus“, — major Rauhanheimo lühikene ülevaade. Toonitatakse rahuldusega asjaolu, et Soomes patendiseaduseandluses hakatakse pöörata enam tähelepanu ka kaitseväge nõudeile.

4. „1931. a. kirjutusvõistlus ohvitseride liidu liikmeile“. — Võrreldes möödunud aastaga erineb tänavuaastane kirjutusvõistlus osavõtjatele võimaldatud vaba ainevalikuga, piirdudes vaid nõudega, et kirjutised käsitaksid küsimusi sõjanduslikult alalt. Võistlustööde suuruseks on ette nähtud 20—50 masinal kirjutatud lehekülge. Töödele on määratud järgmised auhinna: I auhind — 4500 Smk., II auh. — 3000 Smk., III auh. — 1500 Smk., IV auh. — 1000 Smk. — Hindamisel võetakse arvesse peale võistlustöö originaalsuse ja asjalikkuse ka selle stiil ja käsitleva aine raskus. H. M.

SAKSAMAA.

„Militär-Wochenblatt“ nr. 43. 18. mai 1931.

Jalaväest välisriikide sõjavägedes. Võrdlusi organisatsiooni ja juhtimise vaatepunktist.

Tankid ja udu. (Lõpp.)

Vene-Poola sõjast 1920. Artikli autor (kindral Schäfer) püüab näidata prantslaste sügavat mõju poolakate tegevusele juba 1920. a., mil puudus vormilik sõprusleping. Midaagi „head“ polevat (sakslastel) loota tulevikus, sest Poola ja Prantsusmaa teotsevat tulevikus kõige tihedamas kontaktis.

Europa õhuühenduste arengust kagusse. Arenemise peasuund üle Belgradi, Saloniki ja Athena Egiptusse, Indiasse, Süriasse.

Kindral Toeffer artiklis „Voroshilov“, Vene sõjakomissari iseloomustamiseks tsiteerib tuntud enamlast Eidemann: „Punavägi armastab teda (Voroshilovit) oma juhina ja käskijana, näeb temas lahingseltsilist ja kõrgemat juhti, armastab teda kui kindlat enamlast, kes enamliku kirega andub võitlusele partei üldsuuna ja sotsialismi eest...“ Milline tulevik ootab „kapral Voroshilovit“, olevat raske ette näha.

Reichsheeri elust. Sõjaväelisi teateid. Sõjakirjandust. Mitmesugust. K.

N.-VENE.

„Vojennõi Vestnik“ nr. 12 — 1931.

„Vojennõi Vestniku“ toimetuse teatab, et nr. 12 on esimene reorganiseeritud sisuga number. Alates käesolevast numbrist „Vojennõi Vestnik“ tahab koondada oma tähelepanu sõjandusega seotud küsimuste teoreetilisele valgustamisele, eriti nende, mis vahetult seotud punaväe väljaõppega. Kuigi toimetuse koosseisu olevat suurendatud asjatundlikkude isikutega, edu töös võivat aga loota ainult siis, kui punaväe juhtkond kõigiti aitab kaasa oma (temale määratud) ajakirja kõikkülgele arengule.

Eriartiklid (sõjapolitilised) käsitavad „interventsiooni“ küsimusi kapitalistlike riikide poolt.

A. Heronimus: Sõja-teoreetilise rinde ülesannetest. Neljaleheküljeline artikkel, mis tahab veenda lugejat: inimene ärge teoretiseerigu teooria enese pärast, vaid asugu sõjandusega seotud küsimuse lahendamisele asjalikult, arvestades olusid.

E. Borisov: Sõjalise ettevalmistuse poliitilisest julgustusest. Maa industrialiseerimine, kolhoosid ja sovhoosid olevat parem tagatis, et punaväe komplekteerimiseks

valmib klassiteadlik proletariaat. Artikkel võtab oma alla kuus lehekülge.

R. Tšiffer: Tehnika ülesannetest riigikaitse loomisel. 1884. a. Ameerika tsiviil-insener Maxim leiutas kuulipilduja. Tänaeni ei olevat selle tulejõud veel leidnud kõikjal tunnustamist: püssituld ja lööki loetavat veel lahingus edumääravaks faktoriks. Punaväes tulevat radikaalselt välja pühkida kõhklev suhtumine sõjatehnikasse. Kuulipilduja olevat vastase elavjõu hävitamisel alusrelv. Ühele kilom. rindele tulevat asetada vähemalt 4 rasket (stankovõi) ja 12 kerget (käsi) kuulipildujat; peale selle võitluseks lennukite ja lahingmasinate vastu 1 km peale 4—6 kuulipildujat ja 1 kahur.

F. Blumenthal: Sõjapolitilistest mängudest.

K. Zalevski: Taktika programmist sõjaakadeemiates. Sõjaakadeemiad olgu sõja-teoreetilise mõtte kandjateks, andku sõjalises õppes meetodilisi eeskujusid. Teoreetilisi loenguid taktikas vähendada praktiliste ülesannete kasuks. Arendada kuulajaskonnas initsiatiivi ja ettevõtlikkust taktika alal.

S. Smirnov: Juhtkonna täiendusõpetamise süsteemist. Praegune süsteem ei vastavat elunõuetele. Õpetatavat igasugustel täienduskursustel aineid, mida juba õpitud, või millel ei ole otsest sidet juhi eelseisva teenistuse astmega. Täienduskursusi vajavat esikorras kandidaadid kõrgematele kohtadele. Kursus andku asjalikkuse raamides seda, mida tarvis õpilasele kõrgemal teenistusastmel.

Dm. Milov: „Lõpetage mäng tinasõduritega.“ Politiline ettevalmistus väeosades ei seisvat nõuete kõrgusel: tõsisem ülesanne olevat muutunud labaseks numbritäitmiseks.

Tkatšev: Teised ešelonid. Taktikaline ülesanne pealetungil. 2. ešloni tegevus: „2. ešlon ei asenda esimest, vaid toetab teda taasataagiga antud eseme vallutamisel.“

F. Kuznetsov: Motomehhaniseeritud luurest. Üheksaleheküljeline joonisterekas artikkel. Huvitavaid vaateid soomusautode ja tankide kasutamisest luurel: soomusautod ja tanketid jalaväe luure esiešelonides ainukesteks luure teostajaiks.

Rügemendi tagalast kohtamislahingus.

Tankivastase suurtükiväe arengu tendentsidest välisarmeedes. 9-leheküljeline ülevaade piltide ja tabelitega annab huvirikka pildi sellest küsimusest käesoleval ajal.

Sõjaajakirjanduse osas arvustatakse S. M. Belitski teost „Sõda“.

Kokkuvõttes reorganiseeritud „Vojennõi Vestnik“ (nr. 12) näitab sisult suurt kvalitatiivset tõusu. Artikleid on sellesse numbrisse mahutatud paljud nimekad punaväe sõjaajakirjanikud ja kirjanikud. „Vojennõi Vestnik“ oma sisuga on võtnud suuna sõjaväelisele intelligentsile punaväe keskmises ja kõrgemas juhtkonnas, sest meeoleu, avaliku arvamus, loovad üksikud intelligentsist, mass ainult kannab selle laiail. K.

Sport.

Eesti võitis Läti 1:0 (0:0).

28. mail s. a. peeti Riias käesoleva aasta esimene Eesti-Läti jalgpalli maavõistlus, mis oli järjekorras 14-es. Maavõistlusel esinesid riikide meeskonnad järgmises koosseisus:

Eesti: Tipner, Peterson, Neumann, Reinfeld, Rein, Mägi, Rästas, Pihlak, Ellmann, Einmann, Kass. Teisel poolel mängis Reini asemel R. Silberg ja Mägi asemel Rüütel.

Läti: Wisla, Gravelis, Kundrats, Lidmanis, Bersinsch, Novitzki, Peilis, Priede, Petersons, Schkinz, Pavlov.

Maavõistluse võitis Eesti 1:0 (0:0), nurgalöögid 14:4 (6:1) Läti kasuks.

14-da maavõistluse võiduga on Eesti-Läti jalgpallivärvade vahelkord 21:20 Eesti kasuks. L-ks.

Jalgpallivõistluste kava 1931. a. suvel.

Eesti jalgpalli liidu poolt on registreeritud käesolevaks suveks järgmised jalgpallivõistluste tähtpäevad: 17. juunil — Eesti-Soome maavõistlus Helsingis, 17. juunil — Eesti-Soome B kl. maavõistlus Tallinnas, 19.—22. juunini Sport —

Nahod (Praha) Tallinnas, 29. juunist 2. juulini — Sport—V. A. C. (Viini) Tallinnas, 4.—16. juulini — Eesti-Rootsi maavõistlus Rootsis, 20.—22. juulini — Sport—Teplizer (Praha) Tallinnas, 23.—24. juulil — Kalev—Nicholson (Viini) Tallinnas, 26.—29. juulini — T. J. K. — Chricet (Viini) Tallinnas, 18.—19. augustil — Balti turniir Tallinnas, 1. aug. — 13. septembril — Eesti esivõistlused Tallinnas. 20. septembril. — Eesti-Läti maavõistlus Riias. L-ks.

Sport Tallinna garnisonis.

Tallinna garnisoni 1931./32. sportlase tegevuseaasta peale valiti spordikomisjon järgmises koosseisus: esimees — kapten Vassil, 3. diviisi staabist, abiesimees — leitnant Luks, Kaitseväge staabist, sekretär — kapten Süllaots, Scouts üksk. jalaväe pataljonist, abisekretär — leitnant Viil, Sidepataljonist, laekahoidja — leitnant Neumann, Mereväest, varahoidja — n.-leitnant Luha, 10. üks. jal. pataljonist, varahoidja abi — n.-leitnant Nesselberg, Kalevi üks. jal. pataljonist, ametita liige — kapten Mõttus, Kv. üh. õppeasutistest.

Käesoleva tegevuseaasta peale koostas uus spordikomisjon alljärgneva võistluskalendri:

maikuul 1931. a. — väeosadevahelise jalgpalliturniiri algus k.-ü. „Päevalehe“ rändauhinna — hõbekarika — peale; juunikuul — väeosadevaheline jao-orienteerumisjooks garnisoni ülema rändauhinna peale; juulikuul — väeosadevahelised pesapallivõistlused; augustikuul — garnisoni ohvitseride kogude vahelised tennisvõistlused; septembrikuul — neljandat garnisoni ohvitseride kogude vahelised kergejõustiku võistlused ja kolmandat garnisoni üleajateenijate kogude vahelised kergejõustiku võistlused; novembrikuul — garnisoni ohvitseride ja üleajateenijate kogude vahelised võrk- ja korvpallivõistlused; detsembrikuul — väeosadevahelised vabamaadluse võistlused; jaanuarikuul 1932. a. — väeosadevahelised poksvõistlused; märtsikuul — vehklemisevõistlused.

L-ks.

Pärnu.

Kaitseväe viievõistlus.

18. mail s. a. peeti Pärnu garnisoni spordikomisjoni korraldusel meeskondadevaheline kaitseväe viievõistlus rakmeis, millest osa võtsid 5 jagu. Kaheksamehelisel jaol tuli täies lahingubarustuses vahetpidamata läbi teha 3 km jooks või rännak, 25 kg liivakottide kandmine (24 tk.) tulejonele, laskmine 150 m peale, granaadi tabavusviske 30 m peale ja lamavate kujude torkamine jooksult.

Võitjaks tuli 9. pataljoni 2. kompani jagu reamees Antsoni juhatusel 18 punktiga. Ülejäänud jaod saavutasid võistlusel punkte järgmiselt: 9. üks. jal. pataljoni 3. komp. jagu n. a. o. Jürgensoni juhatusel 14½ p., 6. üks. jal. patalj. 1. komp. jagu n. a. o. Hohensee juhatusel 13 p., 9. üks. jal. patalj. 1. komp. jagu n. a. o. Kuusiku juhatusel 8 p. ja 6. üks. jal. patalj. 2. komp. jagu n. a. o. Mölderit juhatusel 6½ p.

Võistlused möödusid kiiresti ja ladusalt.

E-dt.

Murdmaajooks.

17. mail s. a. võistlesid 6. üks. jalaväepataljoni noored murdmaajooksuks. Jooksutee oli väga mitmekesine, tema pikkus 3 km. Lähe ja lõpp 9. üks. jalaväepataljoni 3. komp. õuel. Jooksust võtsid osa 69 noort, kes kõik lõpetasid jooksu hea meeleolu ja tervise juures.

Kuuele esimesele kohale tulid ja omasid auhindadeks väärtuslikud asjad:

1. Noor Vichterstein, 2. komp., aeg 12:43,8.
2. Noor Kommissarov, 1. komp., aeg 12:48,0.
3. Noor Press, 1. komp., aeg 12:52,0.
4. Noor Mittelmann, 1. komp., aeg 13:02,0.
5. Noor Karbus, 1. komp., 13:03,0.
6. Noor Künnapas, 1. komp., 13:04,0.

Punkte omandasid: 1. komp. — 44, 2. komp. —

11. Seega pataljoniülema poolt parimale kompanile väljapandud rändauhinna, mida jäädavaks omandamiseks tuli kaitsta 3 a. järjest või 5 a. vaheldamisi, omandas kolmandat korda ja jäädavalt 1. komp.

E—dt.

Orienteerumisjooks.

30. mail s. a. korraldas Pärnu garnisoni spordikomisjon Reiu vallamaja ümbruses ohvitseride ja üleajateenijate jagude vahelise orienteerumisjooksu, millest osa võtsid 4 jagu. Jooksu lähe ja

lõpp olid Reiu vallamaja juures, kontrollpostide (ohvitseride jaole 4, üleajateenijate jaole 6) kaugus 1,5—3 km. Auhinnaks parimale ohvitseride jaole oli „Vaba Maa Pärnu väljaande“ poolt suur nahkmapp hõbeplaadiga, millele peale graveeritud Reiu mõisa ümbrus. Jäädavalt omandamiseks auhinda tuleb kaitsta 3 aastat järjest või 5 aastat vaheldamisi.

Jaod lahkusid lähtest 20-minutiliste vaheajadega.

Ohvitseride jagudest tuli võitjaks 6. üks. jalaväe pataljoni jagu koosseisus: leitn. Mölder, n.-leitnandid Oidermann (jaoülem), Springberg, Kell, Kurko ja Jänes ajaga 21:48, võites ka rändauhinna. 9. pataljoni ohvitseride jagu tuli kohale ajaga 21:55.

Üleajateenijate jagudest tuli võitjaks 6. pataljoni jagu koosseisus: veltveebel Kõrve (jaoülem), n.-allohvitserid Mitt, Jurak, Hohensee, Treumann, Mölder, Seli ja kapral Alla, ajaga 25:18. 9. patalj. jagu jõudis kohale ajaga 35:45.

Võistlused möödusid ladusalt ja neid võib lugeda kõigiti kordaläinuiks.

E-dt.

Üleriiklikud veeremängu võistlused Pärnus.

Teisel Suvistepühäl s. a. peeti esmakordselt Pärnus kohaliku Keegel-klubi korraldusel üleriiklikud võistlused veeremängus. Võistlused toimusid „Endla“ veereteedel ja neist võttis osa 50 mängijat, kellest 19 Pärnu Keegel-klubist, 13 Narva veeremängu harrastajate seltsist, 12 Tallinna veeremängu klubist, 4 Rakvere veeremängu harrastajate seltsist ja 2 Tallinna garnisoni veeremängu klubist.

H. GRAF & E. JÜRGENS O/ü.

Valmistab usaldusväärilisi töömaterjale, nagu

Põranda lakkvärv

„GRANIIT“

Hind: 2 krooni kilo.

Mittermurduv nahavärv

„GRAFOLIN“

Hind: 65 senti pudel.

Peale selle:

Email- ja õlivärve ning piirituslakke ja polituure.

Võrrelge hindu välismaa kaupadega!

1931. a. Eesti meistriks tuli V. Klaassen 211 punktiga, teiseks — M. Jung 304 p., kolmandaks — K. Rebane 300 p. (kõik Pärnu Eesti klubi grupist), neljandaks — kapten H. Ottmann 296 p., viiendaks — K. Norberg 291 p. (mõlemad Pärnu Suvispordi klubi grupist) ja kuuendaks — B. Pudal 285 p. (Narvast).

Pärast võistlusi peeti „Endlas“ Veeremängu Liidu asutamise koosolek, kus vastu võeti Narva veeremängijate poolt välja töötatud põhikiri, millel lähemal ajal registreerimisele saadetakse. Pärast põhikirja registreerimist valitakse Liidu esimese juhatus, milleks iga veeremängu organisatsioon saadab oma asemikud.

Õhtul oli korraldatud koosviibimine, kus viibiti ülevas meeleolus ja kiideti Pärnu suvist ilu.

E—dt.

Viljandi.

Suvised spordihooaja avamine Viljandi garnisonis.

Suvised spordihooaeg Viljandi garnisonis algas siinasuvate väeosade alalise kaadri ja orienteerumisjooksu võistlustega murdmaastikul. Jooks korraldati III diviisi spordikomisjonis ülesandel ja selle läbiviimine oli pandud garnisoni spordikomisjonile peale. Peamiselt sellest tingitult asutati ka nüüd Viljandi garnisoni spordikomisjon, seni teotsesid spordikomisjonid vaid üksikuis väeosis. Garnisoni spordikomisjon määrati väeosist ohvitseride ja üleajateenijaid, kes tegevad väeosas spordikomisjonis ja asja vastu huvi tunnevad.

Võistlused viidi läbi 20. mail s. a. Viljandist 10 km eemal, Auzsi talu ja järve ümbruses. Võistlusist võtsid osa Sakala üksikust jalaväe pataljonist üks 6-meheline ohvitseride jagu ja üks 8-meheline üleajateenijate jagu, 5. suurt. grupist samasuured jaod ohvitseridest ja üleajateenijatest. Jooks oli eraldi ohvitseridele ja üleajateenijatele. Orienteerumispunkte oli ohvitseridele — 4, üleajateenijatele 5; punktide vahemaa 2—4 km. Jaol tuli lähtekohas saadud teatelehelte kaardile kanda kontrollpunktid, saata igasse punkti virgatsiga vastav pakett ja sealt uus pakett tagasi toimetada. Kõigi virgatsite kohale jõudes jaol tuli mööduda kontrollpostist. Maha võis jääda jao koosseisust üks mees.

Esimestele kohtadele tulid: ohvitseridest — Sakala üksiku jalaväepataljoni jagu ajaga 50 min. 16 sek., üleajateenijatest — 5. suurt. grupi jagu ajaga 49 min. 12 sek. Mõlema jao mees-tele antakse individuaalauhindad.

Saavutatud tagajärgi võib lugeda headeks, sest jooksu raskendas vihmane ilm, tehes libedaks ja poriseks jooksul läbistatavad külavahe- teed ja põllud, ka oli treeninguks vähe aega, sest korraldus jooksu läbiviimiseks saabus alles maikuu alul.

l—r.

Õnnetu noorsõdur.

Poola sõdurinall (Zolnierz Polski).

Ilmus trükist

kv. staabi VI osakonna kirjastusel:

Kol.-lt. K. Laurits

Luureteenistus staapides

Hind 45 senti.

Müügil „Sõduri“ talituses,

Toomkooli nr. 7, Tallinn.

Telefon: Kaitseväe 163.

SISUSTIK: A. Traksmann. Suvised riigikaitse õppuse puhul kesk- ja kutsekoolides. — K. L. Kui siiski võsa varjab metsa. — O. Sternbeck. Märkmeid ja küsimusi K. L. vastuse puhul. — E. M. Major Nikolai Krimp † — J. Kasak. Tagaja korraldamisest. — A. Sivard. Ballistikajaama ülesannetest ja tegevusest. — Öhu- ja gaasikaitse alalt: S. Leets. Gaasikaitse organiseerimine lahingus. — Taktika alalt: Taktikaline ülesanne nr. 4. Lahendus. — ms- Juhli komandopunkt. — J. Org. Uus kaitseväge kraamigavarustamise seadlus. — R. K. Baltimere sõjalaevastikud. — Ametlik osa. — Sõjakirjandust. — Sport.

Vastutav toimetaja kolonel A. TRAKSMANN. Väljaandja „Sõdur“, Tallinn, Toompeal, Toomkooli tän. 7.

Toimetus ja talitus Toompeal, Toomkooli tän. 7. Kõnetr.: Sõjaväe 163.

A.-S. „ÜHISELU“ trükk, Tallinn, Pikk tän. nr. 42.

TAIMEVÖITÖÖSTUS

Eesti
Kokowar

asub nüüd

VOLTA TÄNAV Nr. 3.

Telefon (2)27-43, (2)29-96

AUTO-TRANSPORT
ED. POOLA

Tallinn, Laulupeo tän. 22, tel. 306-23, 306-24.

Renault — veoautod, kandejõuga 1½—10 tonni, õhukummidel, võimaldavad mööblite ja kõigi muude raskete veetavate asjade kiiresti ja tervelt kohale transporteerimise.

Tellimisi võetakse vastu igal kellaajal, raskustele ja kaugustele vaatamata.

OSAÜHISUS

TALLINNA

KÜLMETUSHOONE

*Võtab hoiule kõiksugu
kiiresti rikkiminevaid*

kaupasad

suurel ja väikesel arvul

Tallinn, U. Sadama 2.

OSAÜHISUS

**„Naha, hobuseriistade,
raua ja saapakauplus“**

TALLINN, Estonia puistee nr. 15.

Telefon (2)12-55.

Soovitab oma täielikumast naha-
kaupade laost igat sorti nahku:

pastla (koore park), **pinsoli**,
talla, **platt**, valge ja värvi-
line **kroom**, **ševro**, **ševrett**
ja palju muid sorte.

Oma sadulsepa töökoda.

Hooajaks **kalosse** rikkalikus valikus.

Jalanõud — alates juhtnahast kuni
lakk-kingani. — Hinnad võistluseta.

„RAUDNAHK“.

M. SALM'i & J. HORM'i

tsement ja saviteoste tööstus

TALLINNAS

Roopa tän. 23, tel. (2)20-17.

Paldiski mnt. 6, tel. 428-85.

Ehitusmeistritele, ettevõtjatele,
majaomanikkudele, talupidajatele,
ja omavalitsustele:

**ahjupotid,
telliskivid
ja ahjusavi.**

**Tsemendist kaevu-, kanali-,
silla- ja kraavitorud, tsement-
ehituse õneskivid.**

**Korstnakivid, katusekivid,
põrandaplatad, hauakastid
mitmes suuruses jne.**

„Aktiva“

alkohoolita likööri ekstrak-
tid ja karastavad joogid,
samuti kui ka algupärane

SIDRONI SOODA

on oma tuntud headuse
tõttu **võistluseta!**

„Aktiva“

**TALLINN, VAIMU 1.
TELEFON (20)6-19.**

Firma

protv. R. Scheibe

Omanik A. B. SCHWALBACH

Tallinn, S. Tartu 14, tel. 304-93

Soovitan oma laost

kallite välismaa tervisrohu
mineraalvete asemel kodu-
maal valmistatud kunst-
likku mineraalvett, mis-
sugune sisaldab täpsalt
neidsamu ollusi, milledest
on valmistatud välismaa
veed, originaal analüüside
järgi, tervishoiu peavalit-
suse looga alatise arstliku
järelvalve all, magistri
juhatusel. Alatiselt värs-
kelt laost saadaval.

G. BIRK'i

**auru-värvimise ja keemi-
lise puhastuse tööstus
Tallinnas**

MAAKRI T. 23. TEL. 309-18.

Vastuvõtmise ja väljaandmise koht
Raekoja pl. 13, telef. 429-28.

(Ohvitseride kasiino kõrval)

Ülikondade, palitute jne. pressi-
mine ja riide dekateerimine —
ühe päeva jooksul.

Tööhinnad alandatud.

Aksia-Selts

VENNAD KIMBERG

Talinnas.

KONTOR: Rüütli 4, tel. (2)18-07. **VABRIK:** Katusepapi 35, tel. 304-34.

Soovitab:

Omasi vabrikust:

Ehitus ja eriotstarbe naelu. Haljast, põletatud ja vasetatud traati.

Omasi kaubalaost:

Rootsi ja inglise katuseplekki. Musta raudplekki. Kõiksugu ehitustarbeid ja tööriistu. Aknaklaasi, maalrivärve jne. jne.

Suurim ja vanim savitööstus

TALLINNAS

J. OHA

Õle tän. 27, telef. (2)26-96.
Korter Nõmmel, telef. 2-58.

//

Müün kõiksugu värvilisi
ahjupotte oma- ja välis-
maa tööstusest

Võtan enda peale teha kõik-
sugu potisepatöid täie-
liku vastutusega.

Kõige paremad maksutingimused.

Põllumajanduslik

O.-ü. „OVO”

ostab piiramata arvul aasta ümber

KANAMUNE

ja maksab kõrgemat päevahinda.

Jaoskonnad igas maakonnalinnas
ja kogumispunktid üle maa.

KONTOR: Tallinn, Suur Karja 18-d.

Telefon 8-71.

KESKLADU: Tallinn, Estonia pst. 13.

Telefon 307-25.

Telegrammid „OVO“ Tallinn,
postkast 246.

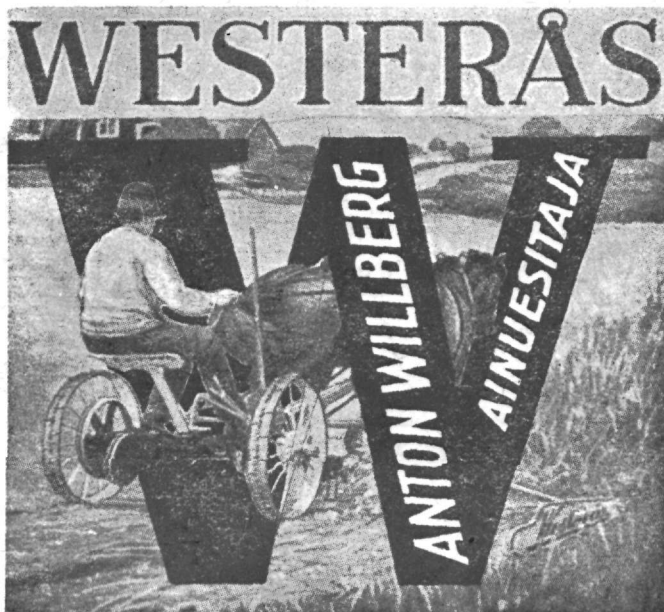
Põllumehed! Suuremate Rootsi, Soome ja Ameerika
põllutöömasinate ladude

EESTI AINUESINDAJA

K/m. ANTON VILLBERG

PEAKONTOR: Tallinn, Paldiski maantee 5. Telef. 18-51, 34-52.

OSAKONNAD: Rakveres, Paides, Pärnus. Agentuurid üle maa.

Soovitab käesolevaks põllutöö hooajaks:

Rehepeksumasinad, rohuniitjad „Aktiv“ j. t.

Rootsi WESTERÅS'i vabrikust

S. K. F. kuulilaagritel. Riiklistest proovitöödest heade tagajärgedega
1928. a. osa võtnud.

Jõumasinad, viljalõikajad, turbapurustajad, veskid alt ja pealt
jooksuga Haamer veskid vilja, õlgede ja heinte jahvatuseks ja iga-
sugused põllumajanduses tarvisminevad masinad ja põllutööriistad.

Kuulsad Rootsi „WIKLUNDS“ vabriku **jalgrattad**
„Polstjernan“, „Nordstjernan“ ja naister. jalgrattad
„Vesta“, missugused riiklises arseenalis järelproovitud.

**Sagavara osad alati saadaval. Maksutingimused ja hin-
nad äärmiselt soodsad.**